

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infokorralduse õppekava

Jaana Toss

Alutaguse valla rahvaraamatukogude areng haldusreformi kontekstis

Lõputöö

Juhendaja Ilmar Vaaro

Tartu 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1 ALLIKAD JA LÄHTEKOHAD	7
1.1 Ülevaade allikatest	7
1.2 Eesti rahvaraamatukogundust varasemalt enim mõjutanud tegurid.....	9
1.3 Aastatel 1992–2016 toimunud haldusreformide mõjud rahvaraamatukogudele ...	13
1.4 Varasem teadmine Alutaguse valla rahvaraamatukogudest	15
1.4.1 Mäetaguse vald	15
1.4.2 Illuka vald	18
1.4.3 Iisaku, Tudulinna, Alajõe vallad.....	20
1.4.4 Rahvaarvu muutused Alajõe, Illuka, Iisaku, Mäetaguse ja Tudulinna valdades aastatel 2010–2017.....	23
1.5 2017. aasta haldusreform	26
1.5.1 Alutaguse valla moodustamine	27
1.5.2 Alutaguse valla rahvaraamatukogude olukord pärast Alutaguse valla moodustamist 28	
1.6 Uurimisküsimused ja metoodika	30
2 RAAMATUKOGUHOIDJATE JA VALLA VOLIKOGU KOMISJONI LIIKMETE ARUSAAMAD ALUTAGUSE VALLA RAHVARAAMATUKOGUDE ARENGUST	33
2.1 Kogude kujundamine, töötlemine, säilitamine.....	33
2.2 Lugeja- ja infoteenindus.....	36
2.3 Lisaülesanded raamatukogus	42
2.4 Haridus. Arendustegevus. Tulevikusuunad.	44
3 JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON. UURIMISMEETODI SOBIVUS.....	51
3.1 Järeldused ja diskussioon.....	51
3.1.1 Rahvaraamatukogundust varasemalt mõjutanud olud ja seisund enne 2017. aasta haldusreformi	51
3.1.2 2017. aasta haldusreform ja selle mõju rahvaraamatukogudele	53
3.1.3 Töö kogudega. Lugeja- ja infoteenindus.	54
3.1.4 Lisaülesanded raamatukogus.....	58

3.1.5	Raamatukogude hetkeseis. Arendustegevus. Tulevikusuunad.	59
3.2	Uurimismeetodi sobivus	64
KOKKUVÕTE		67
SUMMARY		69
KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS		72
LISAD		81
Lisa 1. Lõputöö intervjuu kava valla haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmetele		81
Lisa 2. Intervjuu kava Alutaguse valla raamatukoguhoidjatele		83

SISSEJUHATUS

Ühiskonnas toimuvad ümberkorraldused puudutavad kõiki selle liikmeid ning mida mastaapsemad on muudatused, seda kauem võtab uue olukorraga harjumine aega.

Pikalt ette valmistatud haldusreform jõudis lõpule 2017. aastal. Liitumise tulemusena tekkinud uued omavalitsused peavad teenuste kättesaadavuse tagamiseks tegema ümberkorraldusi ning üle vaadatakse ka allasutuste toimimispõhimõtted. Raamatukoguhoidjad tunnevad siin ennast eriti ohustatuna, kuna tihti on just raamatukogud see (kultuuri)valdkond, kus nähakse esimest võimalikku kokkuhoiukohta. Raamatukoguteenuse säilimiseks peab raamatukogu enda kanda võtma nii kohaliku kultuurielu edendamise, juhendama infootsingute teostamisel, kui tegema veel palju muudki, seetõttu on raamatukogud muutumas polüfunktsionaalseteks. (Sepp, 2002: 55-56).

Minu ametikoht Alutaguse valla Kurtna raamatukogu-seltsimaja juhatajana ning Alutaguse valla raamatukogude juhina andis võimaluse ühinemisprotsessi näha raamatukogutöötajate seisukohast: milliseid uusi ülesandeid muutused kaasa tõid, kuidas liikus info eesootavatest muutustest ning milline oli raamatukoguhoidjate valmisolek ja tahe neid vastu võtta.

Alutaguse vald moodustati viiest Ida-Virumaa lõunaregioonis asuvast omavalitsusest: Alajõe, Iisaku, Illuka (sundliideti), Mäetaguse ja Tudulinna. Kui Illuka ja Mäetaguse olid – tänu põlevkivi kaevandamisest saadavale ressursitasule – jõukaimad omavalitsused Eestis, siis Alajõe ja Tudulinna asusid skaala teises otsas. (Laan jt..., 2018: 214) Tekkis Mandri-Eesti suurim omavalitsus, mille territoorium on ligi 1500 km² ning mille finantsvõimekus on Eesti üks kõrgemaid. Raamatukogud koondati Alutaguse Huvikeskuse juhtimise alla ja nende tööd hakkas koordineerima huvikeskuse juhataja. Raamatukogutöötajate tagasihoidlikkuse ja huvikeskuse juhataja suure töökoormuse tõttu tekkinud puudulik infovahetus põhjustas raamatukogutöötajate seas palju ebakindlust raamatukogude tuleviku suhtes. 2018. aasta sügisel valiti mind Alutaguse valla raamatukogude juhiks ning minu tööülesannete hulka lisandus ka raamatukogude probleemidega tegelemine ning huvikeskuse ja raamatukogude vahelise infoliikumise korraldamine.

Lõputöö eesmärgiks on ülevaate andmine Alutaguse valla rahvaraamatukogude arengutest enne ja pärast haldusreformi toimumist.

Kavandatud eesmärkide saavutamiseks olen püstitanud järgmised uurimisülesanded:

- anda üldine ülevaade Eesti rahvaraamatukogundust varasemalt mõjutanud teguritest ning aastatel 1992–2016 toimunud haldusreformidest;
- anda ülevaade Alutaguse valla moodustamise protsessist ja 2017. aastal toimunud haldusreformi mõjudest raamatukogudele;
- anda kirjalikele allikatele tuginedes ülevaade Alutaguse valla raamatukogude arengutest 2010. aastast alates;
- analüüsida kaheksa Alutaguse valla raamatukoguhoidjaga läbiviidud individuaalintervjuu põhjal raamatukoguhoidja tase 6 kompetentsusnõuete rakendamise põhimõtteid ning Alutaguse valla rahvaraamatukogude edaspidiseid arenguid ja tulevikusuundi;
- analüüsida viie Alutaguse valla haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmega töö autori poolt korraldatud individuaalintervjuude põhjal hinnanguid rahvaraamatukogude olukorra kohta praegusel hetkel ning võimalikke arengusuundi tulevikus.

Kuna Alutaguse vald asub väga suurel territooriumil, jäävad osad piirkonnad valla keskusest kaugemale. Seetõttu lisati kahele raamatukogule täiendava funktsioonina valla teenuskeskuse ülesanded. Ehkki praeguseks hetkeks on ühtse omavalitsusüksusena toimetatud juba üle aasta ja raamatukogude tööd koordineerib lisaks Alutaguse Huvikeskuse juhatajale, ka Alutaguse valla raamatukogude juht, jagub lahendamata probleeme veel küllaga.

Haldusreformist on möödunud väga vähe aega ning ühinemise mõju Alutaguse valla rahvaraamatukogudele ei ole seminari- ja lõputöodes käsitletud. Käesolevale lõputööle eelnenud seminaritöö tarbeks intervjueriti kaheksat Alutaguse valla rahvaraamatukoguhoidjat. Lõputöö jaoks korraldati intervjuud ka valla haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmetega.

Lõputöö koostamisel kasutasin kvalitatiivset meetodit, millest tulenevalt on analüüsitavaks objektiks tekst. Kvalitatiivse sisuanalüüsi teostas juhtumiülest ehk horisontaalset analüüsi kasutades. Intervjuude korraldamisel kasutasin semistruktureeritud intervjuukava, mis võimaldab näha intervjueeritava mõttekäike ja -mustreid (Kalmus jt, 2015).

Lõputöö koosneb sissejuhatusest, kolmest peatükist, mis on jaotatud alapeatükkideks, kokkuvõttest, kasutatud allikate loendist ning rahvaraamatukoguhoidjatega ning haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmetega korraldatud intervjuude kavadest (Lisa 1 ja Lisa 2).

Esimese peatüki alapeatükid annavad üldise ülevaate Eesti rahvaraamatukogundust mõjutanud protsessidest, Eestis aastatel 1992–2016 toimunud haldusreformide mõjudest rahvaraamatukogudele, 2017. aastal toimunud haldusreformist ja Alutaguse valla moodustamisest, Alutaguse valla rahvaraamatukogude olukorrast enne 2017. aasta haldusreformi toimumist ning rahvaraamatukogude arengutest pärast Alutaguse valla moodustamist. Samuti on selles peatükis välja toodud uurimisküsimused ja metoodika. Peatüki kirjutamisel on kasutatud asjakohaseid dokumentaalseid allikaid: omavalitsuste dokumendiregistreid ja arengukavasid 2004-2017, Alutaguse valla raamatukogude aastaaruandeid ning Jõhvi Keskraamatukogu koondaruandeid aastatest 2010-2017, haldusreformi puudutavaid artikleid 2001-2018, teemaga seotud õigusakte 2007-2017.

Teises peatükis tuuakse välja raamatukoguhoidjate ja valla haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni seisukohad töös kogudega ja lugejatega vastavalt raamatukoguhoidja tase 6 kompetentsusnõuetele; suhtumised lisaülesannetesse ning arvamused raamatukogude praeguste ja edasiste arengute ning tulevikusuundade kohta. Uurimistulemused esitatakse alapeatükkide kaupa.

Kolmandas peatükis analüüsitakse Eesti rahvaraamatukogundust varasemalt mõjutanud tegureid, taasiseseisvumisperioodil toimunud haldusreformide mõju rahvaraamatukogudele, üksikasjalikumalt on vaadeldud Alutaguse valla raamatukogude olukorda enne ja pärast 2017. aasta haldusreformi ning nende arenguid mõjutavaid protsesse raamatukoguhoidjate ja omavalitsuse juhtivate personide poolt vaadatuna.

Uurimisküsimused ja metoodika on välja toodud alapeatükis 1.6 ning uurimistulemusi kajastab peatükk 2.

Tööle on lisatud lõputöö ja seminaritöö jaoks korraldatud intervjuude kavad.

1 ALLIKAD JA LÄHTEKOHAD

1.1 Ülevaade allikatest

Lõputöö jaoks kasutatud infoallikad:

- omavalitsuste arengukavad ja haldusreformiga seotud dokumendid;
- teemaga seotud õigusaktid;
- teemakohased trükitud materjalid (raamatud, perioodilised väljaanded);
- Jõhvi Keskraamatukogu ja Alutaguse valla rahvaraamatukogude aastaaruanded;
- raamatukoguhoidja kutsestandardis kirjeldatud tööks vajalikud oskused, teadmised ja hoiakud;
- Alutaguse valla rahvaraamatukogude töötajatega ning kultuuri-, haridus- ja sotsiaalkomisjoni liikmetega korraldatud intervjuud;
- üliõpilaste lõputööd.

Lõputöö lähtekohtade kirjeldamisel sisaldasid tänuväärseid materjale ühinemisprotsessis osalenud kohalike omavalitsuste koduleheküljed ja seal asunud dokumendiregistrid. Ligipääs nendele oli 2018. aasta sügisel veel olemas. Praeguseks hetkeks on kodulehed suletud, kuid Alutaguse valla veebilehe kaudu on võimalik ühinenud valdade registritesse siseneda ning vajalik dokument üles otsida. Alutaguse Vallavalitsuses on kasutusel dokumendihaldussüsteem Delta. Kuna ma ei olnud dokumendihaldussüsteemidega varem kokku puutunud, oli vajalike dokumentide otsimine minu jaoks veidi keeruline.

Kultuuriministeeriumi ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kodulehtedel olid kättesaadavad lingid mitmetele raamatukogude tegevust reguleerivatele seadustele. Suur osa töös vajaminevatest allikmaterjalidest olid internetis kättesaadavad. Rahandusministeeriumi kodulehe kaudu sain ligipääsu e-raamatule *Haldusreform 2017* (2018), mis avas äsja toimunud reformi tagamaid, sisaldas infot varasemate reformide korraldamise ja nende õigusliku tausta kohta, samuti kokkuvõtteid reformi protsessist.

Suureks abiks lõputöö kirjutamisel oli Kalju-Olev Veskimägi (2000) raamat *Kahte kappi on ühhetassa majas tarvis: leivakappi ja ramatokappi: Eesti raamatukogude ajalugu*. Seal leidis tänuväärset materjali nii avalikkude raamatukogude seaduse ja Eesti Vabariigi esimesel perioodil välja kujunenud raamatukoguvõrgu kohta kui ka nõukogude perioodi raamatukogude tegevusest. Artiklikogumikud *Raamatukogud ja raamatukogundus taasiseseisvunud Eestis* (2002) ja *Raamatukogud ja -kogundus Eestis 2002–2012* (2014) kirjeldasid raamatukogude arengut alates 1992. aastast kuni käesoleva kümnendi algusaastateni.

Digitaalarhiiv DIGAR ja ajakirja *Raamatukogu* erinevad numbrid pakkusid asjakohaseid artikleid raamatukogude arengusuundadest ja haldusreformist. Maakonnalehes *Põhjarannik* ilmunud artiklid andsid edasi ühinevate valdade elanike ja vallavalitsuste seisukohti ja arvamusi haldusreformi toimumise perioodil ning kajastasid ka reformijärgseid arenguid.

Olulisteks infoallikateks olid Jõhvi Keskraamatukogu koduleheküljel välja toodud Tudulinna, Alajõe, Iisaku, Kuremäe, Kurtna, Pagari, Kiikla ja Mäetaguse raamatukogude aastaaruanded (2015–2017), kust sain ülevaate põhilistest tegevussuundadest, eelarve kasutamise muutustest, raamatukogutöötajate hinnangutest raamatukogude ruumide, asukoha, täiendkoolitustest osavõtu, lugejateeninduse jms kohta. Kuna 2010.–2014. aastate aruandeid Jõhvi Keskraamatukogu kodulehel ei olnud, edastati need mulle e-posti teel arendusspetsialisti poolt.

Kasutasin ka Jõhvi Keskraamatukogu poolt koostatud erinevate aastate koondaruandeid, kuhu oli kokkuvõtvalt koondatud Ida-Virumaa kõikides raamatukogudes aasta jooksul toimunud suuremad muudatused. Detailsemad ümberkorralduste kirjeldused sain raamatukogude sisulistest aruannetest.

Intervjuude koostamisel tuginesin raamatukoguhoidja tööks vajalikele kompetentsusnõuetele. Raamatukoguhoidjatele esitatud küsimused puudutasid igapäevatööd kogudega, ürituste korraldamist, lugejate infoteenindust, lisateenuste osutamist raamatukogudes ning raamatukogude arengu- ja koostöövõimalusi.

Komisjoni liikmete jaoks koostatud küsimused puudutasid Alutaguse valla rahvaraamatukogude hetkeolukorda, olulisust valla kontekstis ja tegevuse märgatavust käesoleval ajaperioodil, raamatukogudega seotud küsimuste lahendamist komisjoni istungitel ja raamatukogude edasisi võimalikke arengusuundi. Samuti sooviti hinnangut komisjoni liikmete pädevustele kultuuri puudutavate küsimuste osas.

Eestis on haldusreformi mõjusid raamatukogudele uurinud Kristina Reigo (2018) oma lõputöös, kes käsitles seda teemat Otepää valla näitel; Madis Must (2016) analüüsis oma lõputöös

maaraamatukoguhoidjate suhtumist raamatukogude muutumisse. Urve Vakker (2015) uuris oma magistritöös raamatukogu ja rahvamaja rolli sotsiaalse sidususe loomisel, võttes aluseks Taritu piirkonna Lääne-Saare vallas Saaremaal. Lea Margus (2018) käsitles oma seminaritöös maaraamatukogude tegevusruumi, lähtudes erinevatest tasanditest: raamatukogus endas, raamatukogu asupaigaks olevas hoones ja ümbritsevas kogukonnas. Vaadeldi ka tegevusi raamatukogus, koostööd teiste samas hoones paiknevate asutustega, ühiseid tegevusi kogukonnas ja ruumikasutusi erinevate tegevuste puhul.

Lõputöö põhisisu kujunes rahvaraamatukogude aastaaruannete, Jõhvi Keskraamatukogu koondaruannete ning Alutaguse valla rahvaraamatukoguhoidjate ning haridus- ja kultuurikomisjoni liikmete intervjuude põhjal. Seadused, otsused ja määrused andsid infot haldusreformi õigusliku tausta kohta ning artiklid ajalehtedest, ajakirjadest ja raamatutest täpsustasid olemasolevat infot.

1.2 Eesti rahvaraamatukogundust varasemalt enim mõjutanud tegurid

Eesti rahvaraamatukogundust on enim mõjutanud järgmised protsessid: avalikkude raamatukogude seadus, nõukogulike põhimõtete rakendamine ning tsentraliseerimine. Rahvaraamatukogude munitsipaliseerimine pärast Eesti taasiseseisvumist ja haldusreform. 2017. aastal korraldatud haldusreformi mõjusid rahvaraamatukogudele on praeguseks hetkeks vähe uuritud ning seetõttu on selle teema käsitlemine vajalik ja tähtis.

Pärast Esimest maailmasõda iseseisvunud Eesti Vabariigis hakkas raamatukogude arv kiiresti kasvama ning tekkis vajadus raamatukogundust reguleerivate seadusandlike aktide järele (Veskimägi, 2000: 347). Avalikkude raamatukogude seadus [ARS] võeti Riigikogus vastu 23. mail 1924. aastal ning jõustus 1. jaanuaril 1925. aastal. Seaduse vastuvõtmisega tunnistati raamatukogundust kui üht rahvahariduse ja -kultuuri osa ning raamatukogude asutajatena ja haldajatena nähti kohalikke omavalitsusi. (Avalikud raamatukogud..., 1925: 4, 5) Veskimägi (2000) märgib, et kui omavalitsuse territooriumil asuv seltsiraamatukogu otsustas oma ukseid avada mitte ainult seltsi liikmetele, vaid kõikidele lugejaks saada soovijatele, arvati ta samuti avalike raamatukogude hulka kuuluvaks. Seltsidele andis see samm juurde ühiskonnakaalukust ning omavalitsus vabanes raamatukogu loomise kohustusest. Nendele raamatukogudele, mis tegutsesid avalikkude raamatukogude seaduse alusel, s.t pakkusid raamatute laenutamise teenust

tasuta ja kõikidele soovijatele, maksis riik kirjanduse muretsemiseks ka toetust. Seda tehti võrdeliselt omavalitsuse panusega: mida rohkem eraldas kohalik omavalitsus raamatukogude ülalpidamiseks raha, seda suurem oli ka riigi eraldatud toetus. (Veskimägi, 2000: 347–348). Ehkki riigipoolne panus oli ebaühtlane, toetas see siiski ühtse raamatukoguvõrgu kujunemist ja edenemist.

1934. aastal võeti vastu avalikkude raamatukogude seaduse täiendus, mis kehtestas kutsehariduse nõude. Kutse omandanule ei kindlustanud see palgalist ametikohta. Pigem oli see tähtis tuleviku tarbeks (Veskimägi, 2000: 364), kuna raamatukogude juhatajatele kehtisid nii üld- kui kutsehariduse nõuded (Eesti Raamatukoguhoidjate....., 2010: 7).

Pärast Nõukogude võimu kehtestamist raamatukogud riigistati ning nendest kujunesid valitseva võimu ideoloogia levitajad. 1940. aastal suunati kõik avalikud raamatukogud automaatselt raamatukogude uude võrku ning nimetati ümber rahvaraamatukogudeks. Seltside raamatukogud, mis ei kuulunud avalike raamatukogude hulka, natsionaliseeriti ja liideti seejärel koos teistega. Uudiseks oli, et igasse maakonda loodi keskraamatukogu koos laste- ja noorteosakondadega ning suurematesse linnadesse tekkisid eraldi lasteraamatukogud. (Veskimägi, 2000: 439) Rahvaraamatukogude peamiseks ülesandeks valitseva riigikorra tingimustes sai lugejate suunamine võimule sobiliku kirjanduse juurde. (Leinjärv, 1940: 40) Selgitustöö tegemiseks ja kirjanduse tutvustamiseks siirdusid raamatukoguhoidjad tööliste juurde põldudele ja heinamaadele; raamatukogudes koha peal valmistati aga plakateid ja loosungeid riiklikeks tähtpäevadeks. (Veskimägi, 2000: 442–443) Tasapisi harjusid nii raamatukogude töötajad kui lugejad raamatukogude punanurkade, parteikongresside tsitaatide jt kohustuslike elementidega ning nendesse suhtuti kui ajastuga kaasas käivasse atribuutikasse (Viitol, 2007a: 30).

Suur osa enne II maailmasõda välja antud ilukirjandusest ja perioodikast paigutati hoidlate erifondidesse, kuhu ligipääsu võimaldati ainult erilubadega (Volt, 2006). Kogu ilmunud kirjandus läbis range tsensuuri ning ilmumisoa said teosed, kus näidati valitsevat võimu positiivses valguses ja ainuõigena. Külaraamatukogusid varustati tsentraliseeritult. Selle tõttu ei leidnud haritumad ja kõrgemate nõudmistega lugejad sealt enda jaoks sobivat kirjandust. (Veskimägi, 2000: 419)

Raamatukogude arv kasvas jõudsalt kuni viiekümnendate aastate lõpuni. Elanikkonna siirdumine keskustesse või nende lähedusse, viis külade tühjenemiseni ning kauplusi, rahvamaju ning raamatukogusid hakati sulgema. 70. aastate algul toimunud raamatukogude tsentraliseerimise tulemusena kujunesid rajooni- ja suuremate linnade raamatukogudest keskraamatukogud, teised nimetati haruraamatukogudeks. (Veskimägi, 2000: 444–445) Kui seni tegelesid kirjanduse

tellimise, kataloogide ja kartoteekide koostamise ning muu teatmebibliograafilise tööga kõik raamatukogud iseseisvalt, siis tsentraliseerimise tulemusena jäi neile ainult lugejateenindus. Kõiki muid ülesanded hakkas täitma keskraamatukogu. Külaraamatukogud, mille ülalpidamine oli kulukas, likvideeriti. (Tingre, 1973: 12)

Enne teist maailmasõda täitsid Eestis külaraamatukoguhoidja ülesandeid kooliõpetajad oma põhitöö kõrvalt. Eesti NSVs selline võimalus kadus. Raamatukoguhoidjate kohustuseks jäigi ainult lugejate ja raamatutega tegelemine. Maarahva jaoks oli sellise ametikoha tekkimine uudne ja seetõttu sulandusid raamatukoguhoidjad külakogukonda väga aeglaselt. (Veskimägi, 2000: 441)

Pärast Eesti taasiseseisvumist 1991. aastal olukord muutus. Nõukogude perioodil riiklikul ülalpidamisel olnud rahvaraamatukogud viidi 1992.–1993. aastal toimunud haldusreformi tulemusena kohalike omavalitsuste alluvusse ning raamatukogudest kujunesid kiiresti info- ja kultuurikeskused (Raamatukogud ja..., 2002: 11). Alustati koostööd kirikute, seltside ja ühingutega ning töötajatel oli võimalus täiendada oma teadmisi välismaal (Raamatukogud ja..., 2002: 40). Piirkondades, kus elanike arv vähenes, hakati raamatukogusid ka sulgema ning 1998. aastal alustati rahva- ja kooliraamatukogude ühendamist. (Raamatukogud ja..., 2002: 16) Aastaks 2000 oli Eestis ühendatud 21 kooli- ja maaraamatukogu (Sepp, 2002: 45). Viimase kahe kümnendi jooksul on see protsess aina hoogustunud. Ehkki kooli- ja rahvaraamatukogud esindavad eri raamatukogude tüüpe ja neil on ka erinevad ülesanded ning sihtgrupp (Kalamägi, 2014), võib kooliraamatukogu liitmine rahvaraamatukoguga viimasesse juurde tuua uusi noori lugejaid.

Haridus- ja teadusministri määrmises Kooliraamatukogude töökorralduse alused, mis kehtestati Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 41 lõike 4 alusel, sätestab § 5 lõige 2 ja 3 järgmist:

(2) Koolides, kus on ainult õpperaamatukogu, täidab kooliraamatukogu ülesannet põhikogu osas rahvaraamatukogu.

(3) Rahvaraamatukogu peab asuma kooliga samas hoones või kooli hoonele piisavalt lähedal, et kooliraamatukogu põhiülesande täitmine ei oleks takistatud. (Kooliraamatukogude..., 2013)

Lea Rand märgib, et kooli- ja rahvaraamatukogu ühendamisega kaasnevad rahvaraamatukoguhoidja tööle lisaks ka kooliraamatukogu funktsioonid ning ühe töötajaga raamatukogudes võib tekkida aja ja vahendite nappus, pakkumaks kõikidele külastajatele kvaliteetset raamatukoguteenust (Rand, 2016: 5). Ühendamisotsus on õigustatud sel juhul, kui omavalitsusel ei jätku vahendeid kahe eraldi teenuse ülalpidamiseks (Kalamägi, 2014).

Alutaguse vallas asuv Iisaku raamatukogu kolis 1995. aastal koolimajja ning 2014. aastal ühendati kooli- ja rahvaraamatukogu (Iisaku..., i.a). Kooliraamatukoguhoidja koht koondati ning tema tööülesanded jaotati kahe rahvaraamatukoguhoidja vahel (Väljaotsa, 2014).

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse (KOKS) järgi peab omavalitsus kindlustama tema omanduses olevate asutuste ülalpidamise (Kohaliku ..., 2019). Ühinenud valdades on mõnikord mindud seda teed, et hoonest, kus asub ka raamatukogu, kujundatakse mitmefunktsioonilised külakeskused, kus ühe katuse all tegutsevad nii teenuste osutajad kui ka huviringid, seltsid ja vabaühendused (Kalamägi, 2014). Just sellist lahendust kasutati Rõuge vallas asuva Sänna raamatukogu puhul, mida haldab teenuste delegeerimise lepingu alusel MTÜ Sänna Kultuurimõis. Raamatukoguhoidjana tegutseb eelnimetatud vabaühenduse juhatuse liige. (Sänna Kultuurimõis, i.a.) MTÜ alluvuses töötab raamatukogu alates 2011. aastast (Raamatukogud..., 2011: 37).

Tallinna Keskraamatukogu direktor Kaie Holm näeb rahvaraamatukogusid kogukonnakeskustena, kust saaksid abi ja nõu kõik kogukonna liikmed. Eriti oluliseks peab ta raamatukogude toetavat tegevust inimeste info- ja kommunikatsioonitehnoloogiliste [IKT] oskuste täiendamisel ja arendamisel. Kuna rahvaraamatukogud on kohalike omavalitsuste asutused, on nende infotehnoloogiline varustatus piirkonniti väga erinev. See takistab raamatukogudel pakkumast digitaalse kirjaoskuse arendamiseks koolitusi. (Holm, 2015)

Alutaguse vallas asuvas Tudulinna raamatukogus oli elanikel enne 2017. aasta haldusreformi võimalus kasutada raamatukoguhoidja poolt paigaldatud vana sülearvutit. Pärast omavalitsuste ühinemist sai rahvaraamatukogu endale nii uued ruumid kui ka parema arvuti ning plaanis on hakata korraldama huvilistele arvutikoolitusi. (Lehismets, 2018)

Alates 2000. aastast on ühinenud vallad kasutanud ka raamatukogude ühise juhtimise alla viimist. See tingib aga rahvaraamatukogude üldarvu vähenemise, kuna valla keskraamatukogu alla koondatud raamatukogud muutuvad sageli harukogudeks või laenutuspunktideks, misjärel on neid juba lihtsam sulgeda (Raamatukogud..., 2014: 40). See ei pruugi toimuda kohe pärast ühinemist, vaid pikema aja jooksul nagu juhtus 2006. aastal, kui moodustati Türi suurvald. Ühinenud üheksast raamatukogust on praeguseks hetkeks suletud neli. Üks raamatukogu alustas eraldi struktuuriüksusena. (Reigo, 2018: 16)

Avalikkude raamatukogude seaduse vastu võtmine pani aluse ühtse raamatukoguvõrgu tekkimisele Eestis. Riigi ja omavalitsuste toel oli avalikkude raamatukogude võrku kuuluvatest raamatukogudest võimalik teavikuid tasuta laenutada.

Nõukogude perioodil suunati raamatukogud riigi ülalpidamisele. Raamatukogude senine iseseisvus kadus ning nad koondati rajooni- või suurematesse linnadesse loodud keskraamatukogude alluvusse. Raamatukogud olid valitseva võimu ideoloogia levitajad, seetõttu oli oluline, et raamatud oleksid kõigile tasuta kättesaadavad ning raamatukogud paikneksid tihedalt. Tsentraliseeritud varustamise tõttu oli raamatukogudes pakutava kirjanduse valik väike ning ei rahuldanud nõudlikumate lugejate vajadusi. Maaraamatukogudesse asusid tööle täiskohaga raamatukoguhoidjad. Alustati kooliraamatukogude sulgemist alg- ja 8-klassilistes koolides. Teadus- ja erialaraamatukogud olid avatud vaid spetsialistidele.

Pärast Eesti taasiseseisvumist viidi raamatukogud kohalike omavalitsuste ülalpidamisele tagasi. Tekkisid koostöö võimalused teiste asutustega (kirikud, seltsid jne) ning raamatukogutöötajatele avanesid enesetäiendusvõimalused välismaal. Hakati ühendama kooli- ja rahvaraamatukogusid, haldusreformidest tingitud ümberkorralduste tulemusena alustati väiksemate raamatukogude sulgemist ning allesjäänutele täiendavate teenuste lisamist.

1.3 Aastatel 1992–2016 toimunud haldusreformide mõjud rahvaraamatukogudele

Eesti taasiseseisvumine nõudis muutusi nii riigi, maakonna kui ka valla ja linna tasandil. Kohaliku omavalitsuse taasloomiseks oli vaja läbi viia haldusreform, mille korraldamiseks andis õigusliku aluse 8. augustil 1989. aastal vastu võetud Ülemnõukogu otsus. 10. novembril 1989 võeti vastu kohaliku omavalitsuse aluste seadus. (Aru, 1999) 1995. aastal võeti vastu Eesti territooriumi haldusjaotuse seadus, mida 1996. aastal oluliselt täiendati. Seadus kehtestas reeglid omavalitsuste liitumiseks ja jagunemiseks nii kohalikul kui ka Vabariigi Valitsuse ettepanekul. 1999. aasta kevadel kinnitas Vabariigi Valitsus avaliku halduse arendamise alused, mis nägi ette ka rahalise toetuse eraldamise vabatahtlikult ühinevatele omavalitsustele. (Kaldmäe, 2018: 329) Ajavahemikul 1996–2014 tekkis kohalike omavalitsuste vabatahtlike ühinemiste tulemusena 30 uut valda (ühines 71 omavalitsuse üksust) (Rahandusministeeriumi..., 2018).

Taasiseseisvumise algusaastatel rahvaraamatukogude arv vähenes, kuna ettevõtete ametiühingute raamatukogusid hakati sulgema. 1992. aastal toimunud haldusreformi käigus nimetati nii mõnigi külaraamatukogu ümber vallaraamatukoguks. (Raamatukogud ja..., 2002: 16) Raamatukoguseadus, mis võeti vastu 22. aprillil 1992. aastal, jäi mitmeks aastaks

kultuurivaldkonna ainsaks õigusaktiks. Mitmed tunnustatud rahvusvahelised eksperdid on kindlal veendumusel, et just selle seaduse olemasolu tagas raamatukogudele kestma jäämise. (Valm, 2002: 11–12)

2000. aastal ühendati Väike-Maarja, Kiltsi ja Triigi raamatukogud ning Väike-Maarja AIP üheks Väike-Maarja Valla Raamatukoguks. Viie aasta pärast tuli juurde ka Simuna raamatukogu. Selline protsess, kus ühendatakse kõik valla raamatukogud üheks, oli Eestis tol hetkel veel uudne. Töötati välja uus põhimäärus ja kujunes välja ühine eelarve. Praegusel hetkel töötavad kõik raamatukogud ning suletud ei ole neist ühtegi. (Raatma, 2016: 11)

2006. aasta aprillis liideti Tapa linnaraamatukoguga Jäneda, Lehtse ja Saksi raamatukogud. Liitunud raamatukogud muudeti harukogudeks, mis toimetavad ühise põhimääruse, arengukava ja eelarve alusel (Reigo, 2018: 15). Tapa linnaraamatukogu juhataja Kersti Burk (2016) leiab, et ühinemist pole vaja karta, kuid eelnevalt on vaja läbi arutada, mida positiivset ühinemine kaasa toob.

2013. aastal ühinesid Lüganuse vald, Maidla vald ja Püssi linn. Raamatukogud viidi ühise juhtimise alla: moodustati Lüganuse Valla Raamatukogu, millel oli keskraamatukogu staatus (Lüganuse valla,...i.a.). Moodustati kolm haruraamatukogu (Püssi, Maidla, Soonurme) ja neli laenutuspunkti (Varja, Oandu, Maidla Koolis, Lüganuse Keskkoolis). 2017. aastal vähenesid KOVilt teavikute soetamiseks eraldatavad summad 2,4% (2016.a.–2410 €, 2017.a.–2340 €). Küll aga lahenes Varja raamatukogu mitu aastat kestnud veeprobleem: rajati suurkaev ning majja toodi vesi. (Maakonna ..., 2016)

Hoopis teisiti läks aga 2006. aastal liidetud Türi, Türi-Alliku, Änari, Kolu, Laupa, Taikse, Oisu, Kabala ja Ollepa raamatukogudel. Ehkki ühtegi neist esialgu ei likvideeritud, otsustati 2014. aastal neli neist siiski sulgeda. Raamatukoguteenuse kättesaadavust halvendas selline tegutsemine oluliselt. Otseselt ei saa raamatukogude sulgemistes pidada süüdlaseks ühinemisprotsessi. Küllap oleks neid sulgema asunud ka siis, kui nad oleksid olnud eraldi. (Riet, 2016: 11) Ka Arto Aas nendib, et haldusreform iseenesest ei sulge raamatukogusid ja muid kultuuri- ja haridusasutusi. Need otsused tehakse koha peal volikogu liikmete või valla- ja linnajuhtide poolt pärast põhjalikku kaalumist. (Aas, 2016)

Haldusreformi korraldamine oli riigi taasloomiseks vajalik protsess, mis tõi endaga kaasa nii rahvaraamatukogude ühinemisi ja ümbernimetamisi kui ka mõnede raamatukogude sulgemisi. Siiski on oluline enne tähtsate otsuste tegemist põhjalikult kaaluda sellega kaasnevaid mõjusid,

kuna sulgemise/jätkamise otsused tehakse omavalitsustes koha peal inimeste poolt, kes tunnevad kohalikke olusid kõige paremini.

1.4 Varasem teadmine Alutaguse valla rahvaraamatukogudest

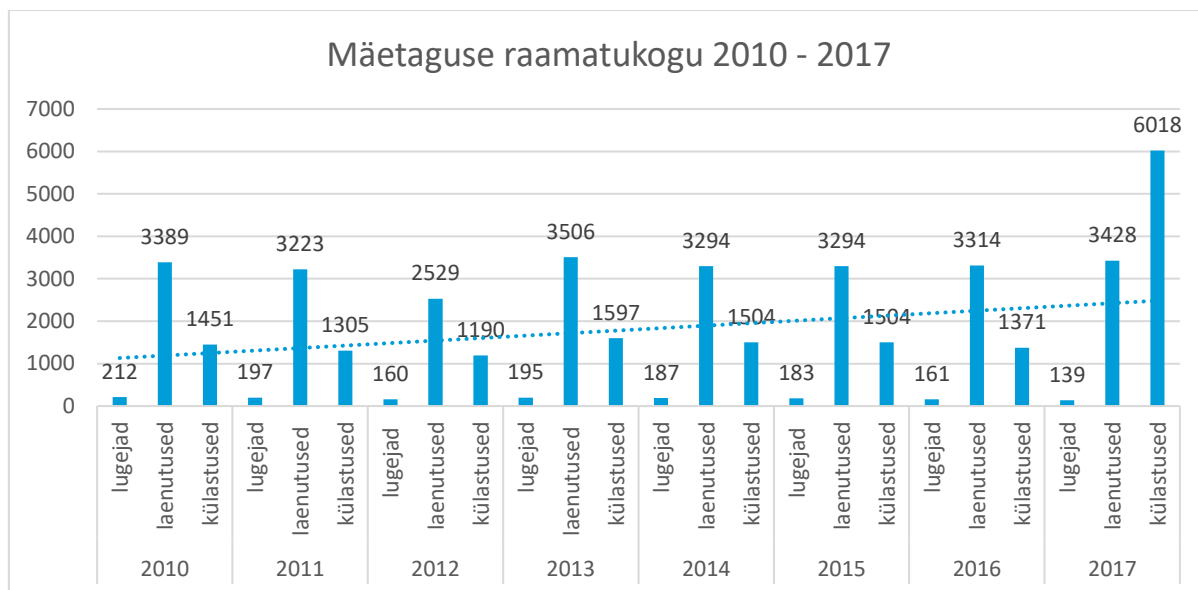
Selles peatükis antakse ülevaade Alutaguse valla rahvaraamatukogude olukorrast aastatel 2010–2017: raamatukogude struktuur ja roll omavalitsuste arengukavades, ruumide seisukord, lugejate-laenutuste-külastuste arv, raamatukoguhoidjate lisaülesanded ja erialane haridus. Eraldi alapeatükis on välja toodud samal ajaperioodil toimunud omavalitsuste rahvaarvu muutused.

1.4.1 Mäetaguse vald

Mäetaguse valla raamatukogu struktuuri kuulusid lisaks Mäetaguse raamatukogule ka struktuuriüksused Kiiklas ja Pagaril ning raamatukogude tööd juhtis direktor (Mäetaguse raamatukogu....., 2017).

Raamatukogul oli iseseisev eelarve valla eelarves. Arengukavas leidis aga vaid üks raamatukogusid puudutava lause: */.../raamatukogu lugejate arvu suurendamine, mitmekesise fondi loomine ja harivate ürituste korraldamine;/.../* Teiste kultuuriasutuste kohta oli märgitud järgmist: *mitmekülgsete kultuuri- ja huvitegevuste korraldamine Mäetaguse ja Kiikla rahvamajas ning Pagari seltsimajas*. (Mäetaguse valla..., 2014: 30) Remonditööde tõttu Mäetaguse rahvamajas, kolis raamatukogu 2011. aastal ajutisele pinnale Alutaguse Hoolekeskusesse, kust naasti 2012. aasta alguses. Renoveerimise tulemusena sai raamatukogu enda käsutusse eelnevast 12 m² suurema pinna ning uue mööbli. Uuenduskuuri läbinud raamatukogus korraldati kohaliku lasteaia vanemate rühmade lastele muinasjututunde ning põhikooli ja algklasside õpilastele toimusid raamatukogu tutvustavad tunnid. (Mäetaguse raamatukogu..., 2017) Alates 1. jaanuarist 2017 lisandus raamatukoguhoidjale Omniva postipunkti töö. Samasse perioodi jäi ka kõigi kolme raamatukogu viimine Mäetaguse Huvikeskuse alluvusse. (Maakonna..., 2017) Sellest tulenevalt muudeti Mäetaguse Huvikeskuse põhimäärust, lisades sinna uute allüksuste nimetused (Mäetaguse raamatukogu....., 2017). Töötajal on omandatud raamatukogunduslik kõrgharidus ning 2010. aastal väljastatud raamatukoguhoidja IV taseme kutsetunnistus (Tõnurist, 2018). Mäetaguse raamatukogu asupaik on küll rahvamajas, kuid raamatukogutöötaja kultuuriasutust ei juhi.

Joonis 1 näitab Mäetaguse raamatukogu lugejate, laenutuste ja külastuste arvu muutumist 2010 – 2017. Sealt nähtub kõigi kolme näitaja vähenemine 2011.–2012. aastal, kui raamatukogu paiknes remondi tõttu ajutisel pinnal. 2013. aastal, pärast naasmist renoveeritud ruumidesse tõusid samad näitajad uuesti 2011. aasta tasemele ning isegi ületasid need veidi. 2017. aastal, kui raamatukogu hakkas osutama Omniva postiteenust, langes lugejate arv võrreldes 2016. aastaga 22 inimese võrra, kuid külastuste arv, mis seni oli aastate lõikes olnud enamjaolt stabiilne, tõusis võrreldes 2016. aastaga hüppeliselt 4647 inimese võrra. Trendijoon märgib tõusu.

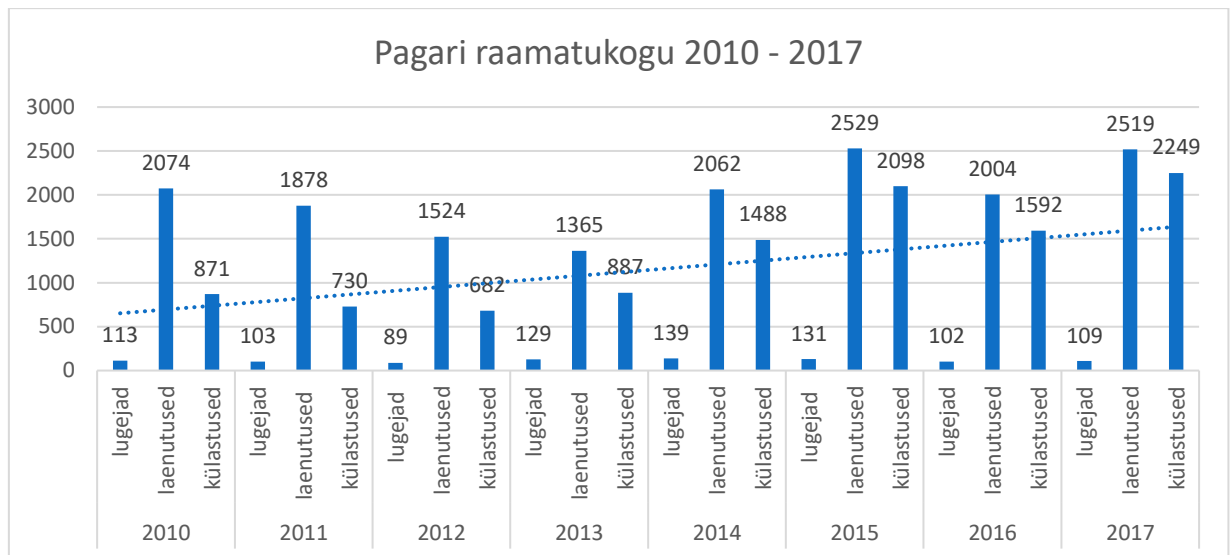

Joonis 1 Mäetaguse raamatukogu lugejad, laenutused ja külastused 2010–2017. a. (Allikad: Maakonna raamatukogude aruanded, 2016; Jõhvi Keskraamatukogu, 2018).

Mäetaguse raamatukogu struktuuri kuuluva Pagari raamatukoguhoidja töötas alates 2012. aasta juunist 0,5 kohaga. Sama aasta novembris ametikoht koondati ning seltsimaja perenaine võttis raamatukogu ülesanded enda kanda 18. novembril 2012. (Pagari raamatukogu..., 2012) Kuna seltsimajas toimusid üritused nii õhtusel ajal kui ka puhkepäevadel, said lugejad raamatuid laenutada ka nendel aegadel. Seltsimaja pakub hostel-tüüpi majutust. (Õras, 2018)

Joonis 2 näitab Pagari raamatukogu lugejate, laenutuste ja külastuste dünaamikat ajavahemikul 2010–2017. Lugejate arv oli suurim 2014. aastal ning madalaim 2011. aastal. Laenutuste arv langes ajavahemikul 2010–2013 stabiilselt 2000st allapoole. Alates 2014. aastast on kõikumised olnud suured, kuid püsinud 2000 ja 2520 vahel. Külastuste arv jäi 2010.–2013. aastatel vahemikku 887–682, kuid 2014. aastal toimus suur tõus ning sealt alates on külastuste arv jäänud 1488 ja 2249 vahele. Trendijoon näitab stabiilset tõusu. Näitajate tõus alates 2014. aastast on seletatav uue energilise töötaja tööle asumisega. Trendijoon näitab hoogsat tõusu.

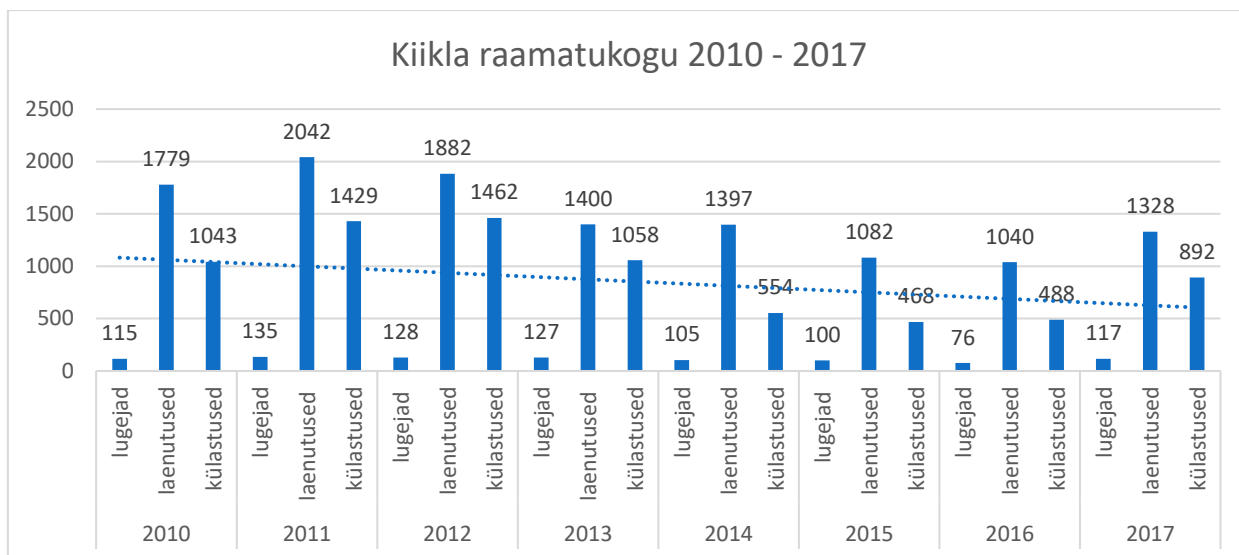

Joonis 2 Pagari raamatukogu lugejad, laenutused ja külastused 2010-2017.a. (Allikad: Maakonna raamatukogude aruanded, 2016; Jõhvi Keskraamatukogu, 2018)

Ka Kiikla raamatukogu kuulus Mäetaguse raamatukogu struktuuri ning asus Kiikla rahvamaja teisel korrusel. Ruumides toimus remont 2009. aastal (Kiikla raamatukogu..., 2010). Raamatukoguhoidja korraldas lisaks põhitööle ka koduloo alaste materjalide kogumist ja tutvustamist, taastas koduloolise väärtusega vanu fotosid ning digiteeris Kiikla küla ajaloo uurimuse, mis oli ainueksemplarina sattunud hävimisohtu (Kiikla raamatukogu..., 2014). 2011. aasta aruandes märgib raamatukoguhoidja, et vähenes vallapoolne toetus ürituste korraldamiseks. Kui palju täpselt, seda ei olnud aruandes välja toodud. (Kiikla raamatukogu..., 2011)

Joonis 3 kajastab Kiikla raamatukogu lugejate, laenutuste ja külastuste näitajaid aastatel 2010-2017. Lugejate arvus ei ole suuri kõikumisi. Kõige vähem oli lugejaid 2016. aastal ning suurim oli see hulk 2011. aastal. Laenutuste arv on aga kõikunud palju rohkem: suurim oli see 2011. aastal ning väikseim 2016. aastal. Külastused tõusid aastatel 2010–2011, seejärel toimus stabiilne langus kuni 2015. aastani. 2017. aastal oli neid juba 892, seega on tõus olnud peaaegu kahekordne. Trendijoon näitab siiski stabiilset langust.

Joonis 3 Kiikla raamatukogu lugejad, laenutused ja külastused 2010.–2017.a. (Allikad: Maakonna raamatukogude aruanded, 2016; Jõhvi Keskraamatukogu, 2018)

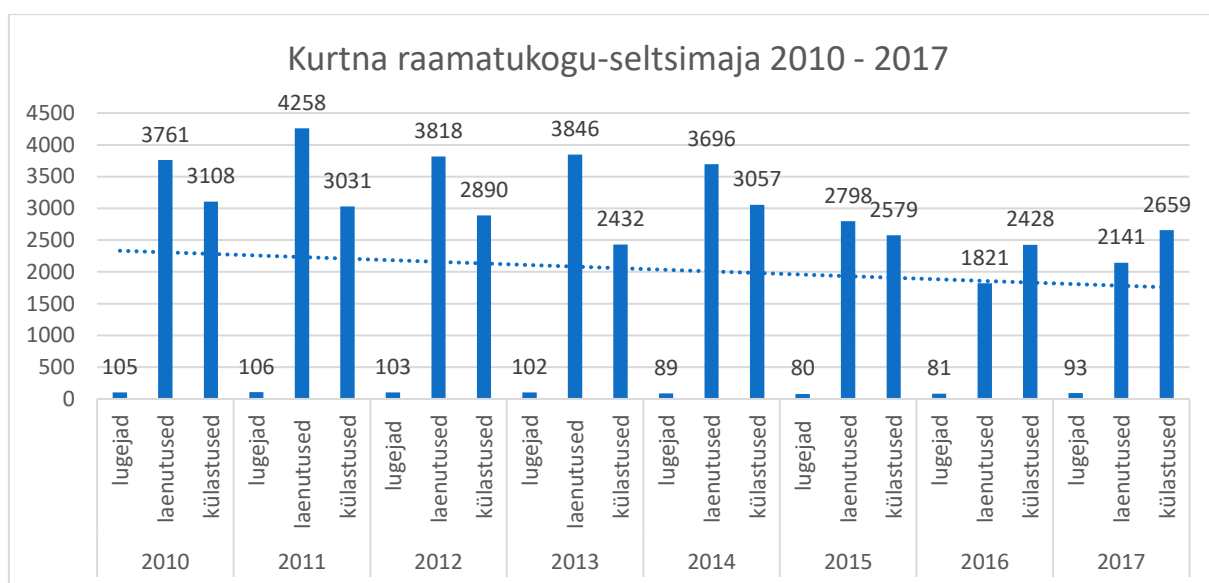
1.4.2 Illuka vald

Illuka valla arengukavas 2015–2018 oli valla hallatavateks asutusteks märgitud lisaks Illuka Koolile ja Kurtna Noortekeskusele ka Kuremäe ja Kurtna raamatukogud. Arengukava põhjal oli Illuka vallas kaks kesket huviharidust andvat asutust: Illuka Kool ja Kurtna raamatukogu. Viimati nimetatud tegutsevad laulu-, rahvatantsu- ja käsitööringid tänase päevani. (Illuka valla..., 2015: 19/44, 26/44) Huvihariduse ja noorsootöö arengut mõjutavate põhitegurite osas koostatud SWOT analüüsi põhjal oli ühe tugevusena märgitud raamatukogude olemasolu. Kuna Illuka vallas puudus rahvamaja, said vallaelanikud ühis- ja seltsitegevuseks kasutada Kurtna raamatukogu-seltsimaja teisel korrusel asuvat saali ning Illuka mõisakompleksi. Kavas oli liikumispuuetega inimeste ligipääsuvõimaluste parandamine raamatukogudesse, perearstile, kooli ja vallavalitsusse pääsemisel (Illuka valla..., 2015: 27/44, 28/44, 30/44).

2007. aasta hilissügisel põles Kurtnas hoone, kus, lisaks raamatukogule, asusid mõned korterid ja postkontor. Hoone ehitati uuesti üles: esimese korruse ühte tiiba sai ruumid raamatukogu ning teise majapoolde sisustati köögiplakk; teisele korrusele ehitati avar saaliosa. Maja taastamise perioodil tegutses raamatukogu mõnesaja meetri kaugusel asuvas noortekeskuses. 2010. aastal kolis raamatukogu vastvalminud hoonesse tagasi. Maja nimetati raamatukogu-seltsimajaks ning maja perenaiseks sai raamatukogu juhataja. Saalis saab korraldada mitmesuguseid kogukonnaüritusi, koolitusi, näitusi ning ruume saab rentida ka perekondlike tähtpäevade tähistamiseks. (Kurtna raamatukogu..., 2011) Raamatukoguhoidja pidev kohalolek tagab selle, et maja on avatud terve päeva ning ürituste toimumise korral on võimalik raamatuid laenutada ka

õhtusel ajal. Huviringidest tegutsevad memmede klubi Maarjahein ja Illuka naisansambel. Olemas on esitluseks vajalik tehnika ning üritusteks saab kasutada ka seltsimaja kõrval asuvat parki. Uus raamatukoguhoidja töötab alates 2015. aasta juulist ning omandab infokorraldusalast kõrgharidust Tartu Ülikoolis (Maakonna..., 2016).

Kurtna raamatukogu jaoks olid edukamad aastad 2010–2014 (Joonis 4). Lugejate ja laenutuste arv küll veidi vähenes, kuid külastatavus, mis 2010. ja 2011. aastal oli veidi üle 3000, suutis pärast 2012–2013 toimunud langust 2014. aastal uuesti üle 3000 piiri kerkida. Ajavahemikul 2014–2017 lisandus 4 uut lugejat, kuid laenutuste arv vähenes. Külastuste arv on aastatel 2015–2017 jäänud vahemikku 2428–2659. Trendijoon näitab sujuvat langust.

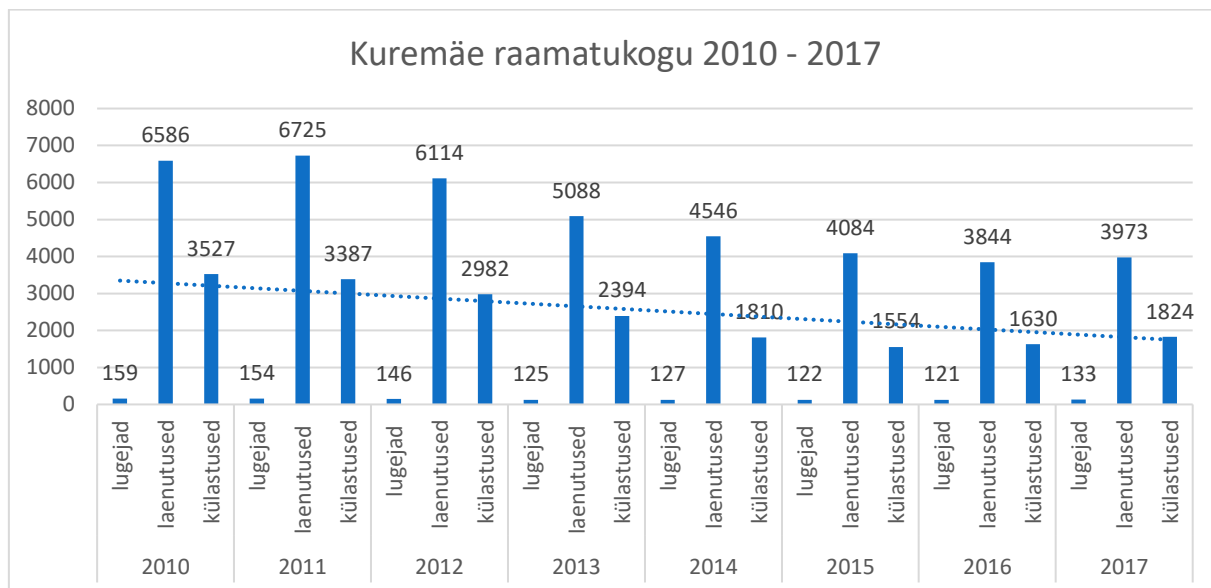

Joonis 4. Kurtna raamatukogu lugejad, laenutused ja külastused 2010.–2017. a. (Allikad: Maakonna raamatukogude aruanded, 2016; Jõhvi Keskraamatukogu, 2018)

Kuremäe raamatukogu asub küla keskel ühes majas arstipunktiga. Hoone renoveeriti 2001. aastal ja siis sai raamatukogu endale ka tänapäevased ruumid. Raamatukogul on väike saal ürituste korraldamiseks, mis mahutab umbes 20 inimest. Rohkesti leiavad kasutust kolm internetiühendusega arvutit. Töötajal on 2007. aastal omandatud raamatukoguhoidja kutsetunnistus. Raamatukogundusliku kõrghariduse omandamine jäi aastaid tagasi pooleli. (Järv, 2018)

Ka Kuremäe raamatukogu jaoks jäid edukaimad aastad käesoleva kümnendi algusesse (Joonis 5). Ajavahemikul 2010.–2016. aastani langes lugejate arv stabiilselt. 2017. aastal toimus väike tõus. Laenutuste arvus algas langus 2013. aastal ning kestis 2016. aastani. Külastuste arv langes

ajavahemikul 2010–2015 rohkem kui kaks korda. Seejärel hakkas see uuesti tõusma. Trendijoon näitab samuti stabiilset langust.

Joonis 5. Kuremäe raamatukogu lugejad, laenutused ja külastused 2010.-2017. a. (Allikad: Maakonna raamatukogude aruanded, 2016; Jõhvi Keskraamatukogu, 2018)

1.4.3 Iisaku, Tudulinna, Alajõe vallad

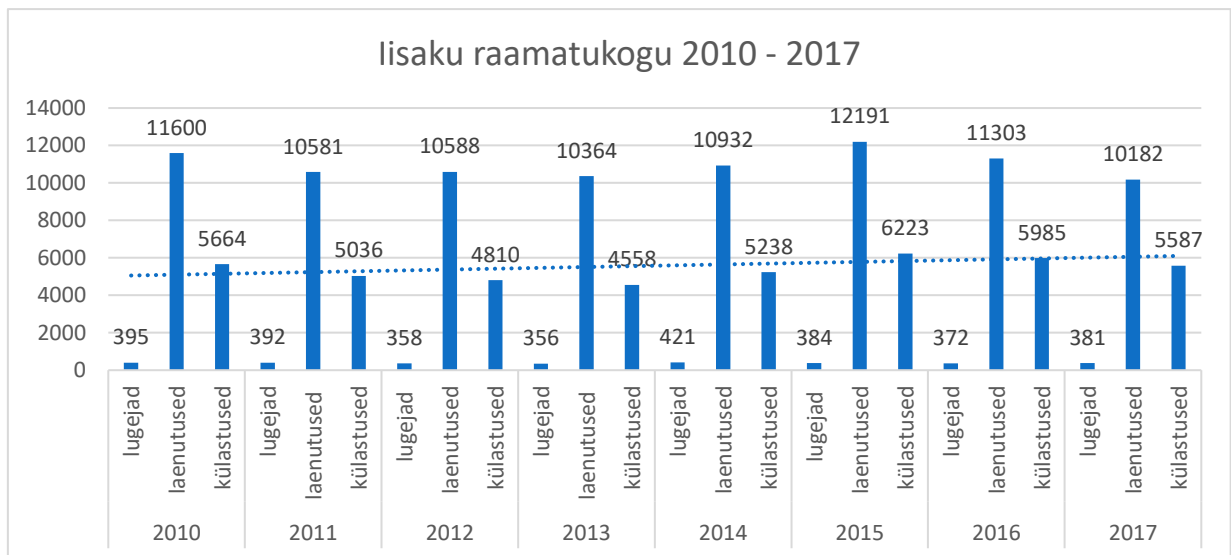
Iisaku ja Tudulinna raamatukogud paiknevad kooliga ühes hoones, kuid rahva- ja kooliraamatukogu ühendamine on toimunud ainult Iisakus.

Kultuuriasutuste poolest kõige rikkam on Iisaku vald: lisaks rahvamajale ja kirikule on piirkonnas ka Iisaku Kihelkonna Muuseum. Kavatseti lõpule viia muuseumi teise hoone remont, rajada puhkeala koos piknikuplatsiga. Ära märgiti asjaolu, et Iisaku muuseumi juures tegutseb muuseumi sõprade selts, kes aitab korraldada laadapäevi, mitmesuguseid kursuseid, korraldab ajalugu puudutavate raamatute kirjastamist, suveniiride tootmist ja muid tegevusi. (Iisaku valla..., 2014: 19) Kõik eelnimetatud asutused jätkavad tegutsemist ka pärast ühinemisprotsessi.

Iisaku raamatukogu sai endale 2006. aastal avarad ja ilusad ruumid. Arengueesmärkide ja tegevuste seas oli – lisaks raamatukoguteenuse jätkuvale arendamisele ja finantseerimisele – ka rahvaraamatukogu ja Iisaku Gümnaasiumi raamatukogu ühendamine. (Iisaku valla ....., 2014: 18, 29-30) See sai teoks 2014. aastal ning tõi kaasa töömahu suurenemise: kolme inimese töö tuli ära teha kahe töötaja jõududega, sest kooliraamatukoguhoidja koht koondati (Iisaku raamatukogu..., 2011). Iisaku Gümnaasiumi arengukava kohaselt pidi rahvaraamatukogu üle võtma ka õppekirjanduse haldamise (Iisaku Gümnaasiumi..., 2015: 20). Õpikute kogu siiski üle ei tulnud, kuid põhikogu osas osutatakse teenust kõikidele gümnaasiumi õpilastele ja kooli

töötajatele. Sellest tulenevalt muudeti ka raamatukogu põhimäärust (Iisaku raamatukogu....., 2014), kus raamatukogu kasutamise eeskirja §11 täiendati lõikega 4¹, mis sätestas lapsevanema vastutuse alaealise lugeja eest (Iisaku vallavolikogu..., 2014). Selleks, et raamatukogust saaks kaasaegne infokeskus, on arengukavas välja toodud lahendamist vajavad probleemid: investeeringud tehnilistesse vahenditesse, vananenud arvutite välja vahetamine, wifi leviala loomine (Iisaku valla....., 2014: 18). Töötajaid on kaks ning mõlemal on raamatukoguhoidja kutsetunnistus. Juhataja lõpetas 2016. aastal ka Tartu Ülikooli infokorralduse rakenduskõrghariduse õppe. (Väljaotsa, 2018)

Iisaku raamatukogu lugejate, laenutuste ja külastuste arv on püsinud suhteliselt stabiilsena (Joonis 6). Suurim hetkeline tõus oli 2015. aastal, kui laenutuste arv kerkis võrreldes 2014. aastaga 1259 võrra ja külastuste arv ületas 6000 piiri. Trendijoon näitab stabiilset kulgemist koos väikese tõusuga.

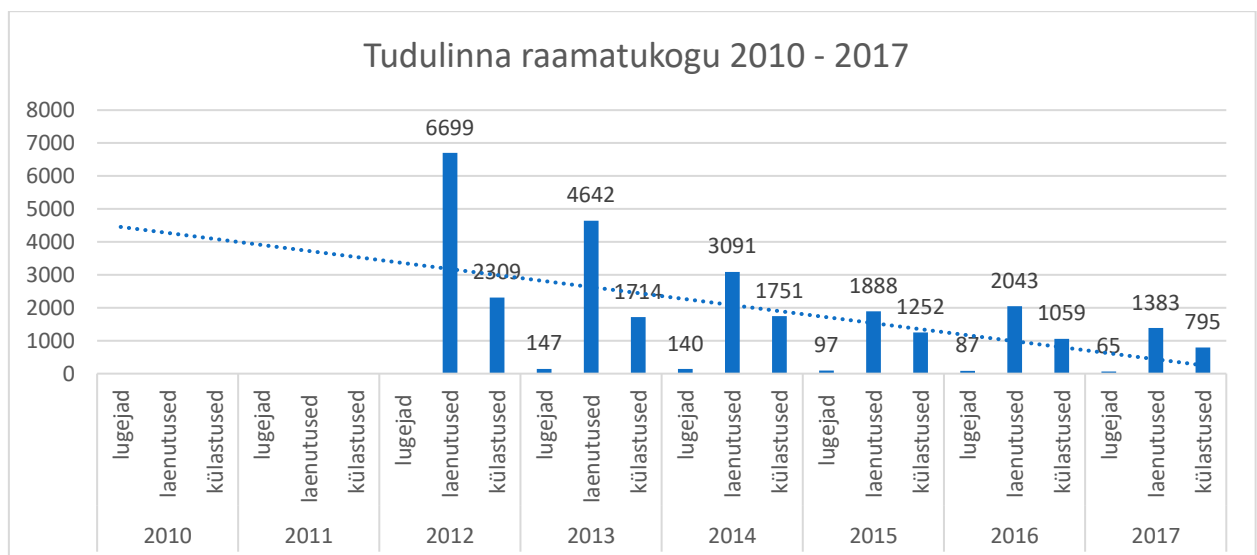
Joonis 6. Iisaku raamatukogu lugejad, laenutused ja külastused 2010.-2017. a. (Allikad: Maakonna raamatukogude aruanded, 2016; Jõhvi Keskraamatukogu, 2018)

Tudulinna raamatukogu struktuuri kuulus ka Oonurme laenutuspunkt (asukoht Oonurme küla), mis oli avatud 2 korda nädalas (Tudulinna valla....., 2004: 16). Raamatukogu tegevust juhtis juhataja. (Tudulinna raamatukogu....., 2012) Uus põhimäärus ja kasutamiseeskirja muudatused tehti 2011. aastal, seoses Oonurme raamatukogu liitmisega Tudulinna raamatukoguga. Mainitud dokumendid jõustusid 01.01.2012. (Tudulinna Raamatukogu....., 2012).

Kavas oli Tudulinna raamatukogule uute sobivamate pindade leidmine ning interneti püsiühenduse loomine struktuuri kuuluvasse Oonurme laenutuspunkti. Teistest kultuuriasutustest

puudutati arengukavas kultuurimaja koduloota laiendamist ning helitehnika ja inventari välja vahetamist ning Oonurme külamaja remondi lõpetamist. (Tudulinna valla..., 2004: 16,17,30) Raamatukogutöötaja ei osalenud 2010, 2011 ja 2012. aastal mitte ühelgi täiendkoolitusel. Põhjuseks väga väike eelarve ning asendaja leidmise keerulisus. (Tudulinna raamatukogu..., 2011) Raamatukogutöötajal sooritas 2009. aastal raamatukoguhoidja I astme kutseeksami ning pooleli on õpingud Lääne-Viru rakenduskõrgkoolis majandusinfosüsteemide erialal (Lehismets, 2018).

Tudulinna raamatukogu kohta on andmed osaliselt olemas alates 2012. aastast, kuid puudub lugejate arv (Joonis 7). Laenutuste arv langes kiiresti kuni 2015. aastani, siis toimus päris intensiivne tõus ning seejärel uus kiire kahanemine. Lugejate arv pidevas languses. Trendijoon näitab järsku langust.

Joonis 7. Tudulinna raamatukogu lugejad, laenutused ja külastused 2010.-2017. a. (Allikad: Maakonna raamatukogude aruanded, 2016; Jõhvi Keskraamatukogu, 2018)

Enne haldusreformi paiknes Alajõe raamatukogu rahvamajas. 2015. aastal läks raamatukogu üle uuele tööajale ning oli avatud vaid kaks päeva nädalas. (Alajõe raamatukogu..., 2015) 1. jaanuaril 2016. aastal, alustas raamatukogus tööd uus raamatukoguhoidja, kes enne sellele kohale asumist tegi kultuuritööd. Raamatukogutöötajal ei ole erialast haridust. (Ševtšenko, 2018) Alajõe valla arengukavas oli ära toodud 2013. aastal raamatukogu lugejate, külastuste ja laenutuste arv (lugejate arv 155, laenutusi 3578 ja külastusi 790). Sotsiaalse infrastruktuuri (SI) teenuste kättesaadavuse hinnangu kohaselt pälvis raamatukogu 8 punkti (maksimaalne võimalik 9) ning avalik internetipunkt koguni 9 punkti. Raamatukogu kuulus vallavalitsuse struktuuri (allasutusi

Alajõe vallal ei olnud). SWOT analüüsi põhjal oli raamatukogu paigutatud tugevuste alla. Probleemina tõsteti esile asjaolu, et rahvamaja ei kuulu omavalitsusele ja seetõttu võib esile kerkida uue hoone ehitamise vajadus. Muid kultuuri- ja haridusasutusi, peale rahvamaja, vallas ei olnud. (Alajõe valla....., 2014: 14, 27, 30) Raamatukoguhoidja märkis oma 2015. aasta aruandes, et raamatukogu ruumid vajavad remonti. 2015. aastal oli lugejaid 94, laenutusi 2477, külastuste kohta andmed puuduvad. (Alajõe raamatukogu..., 2015)

Tudulinna ja Alajõe raamatukogude kohta info saamine osutus arvatust keerulisemaks. Aastatel 2010–2013 ei kandnud Tudulinna raamatukogu aastaaruannetesse lugejaid, laenutusi ja külastusi mitte arvuliste andmetena nagu tegid teised raamatukogud, vaid üldise tekstina. Seetõttu jäid need andmed puudulikuks. Alajõe raamatukogu lugejate, laenutuste ja külastuste kohta õnnestus andmeid saada ainult 2013. ja 2015. aasta kohta. Raamatukogu aastaaruanne oli esitatud vaid 2015. aasta kohta. Aruannete mitteesitamise põhjus ei ole teada.

Raamatukogude ruumide seisukord hinnati raamatukogutöötajate poolt enamjaolt heaks, v.a. Tudulinna ja Alajõe, kus lisaks remondivajadusele märgiti ära ka ruumipuudus. Infotehnoloogiline baas oli rahuldav, kuid vajab siiski uuendamist. Tasapisi vallavalitsused sellega ka tegelesid. Palju tehti koostööd kohaliku lasteaia ja kooliga ning korraldati üritusi kogukonnale. Rahaline toetus KOVilt oli piisav, kuid Iisaku ja Tudulinna raamatukogud märkisid siiski ära napi eelarve, mis takistas täienduskoolitustel osalemast. Raamatukogudevaheline laenutus toimus Iisaku raamatukogul Alajõe raamatukoguga, kust soetati oma lugejate jaoks venekeelset kirjandust, ning ka Avinurme raamatukoguga (Iisaku..., 2012).

1.4.4 Rahvaarvu muutused Alajõe, Illuka, Iisaku, Mäetaguse ja Tudulinna valdades aastatel 2010–2017

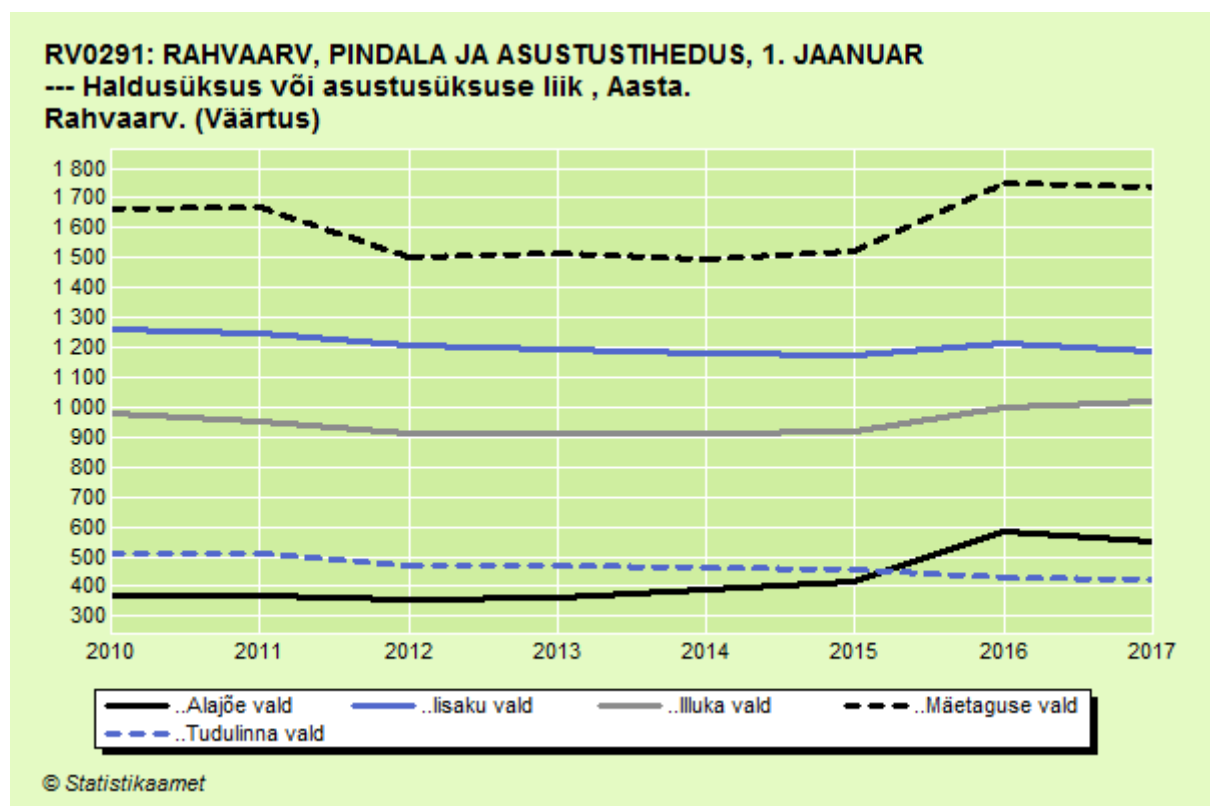
Alates taasiseseisvumisest on demograafilised muutused Eestis olnud märkimisväärsed: kasvab vanemaealiste osakaal ja tööeline elanikkond kahaneb (Noorkõiv, 2018: 271). Liikumine asulate lähedusse või linna kolimine jätab maapiirkonnad hõredalt asustatuks. Rahvastikutiheduse erinevus omavalitsuste lõikes on väga suur: kui keskmine asustustihedus omavalitsuse kohta oli 30,3 in/km², siis Tudulinna vallas vaid 1,6 in/km² ning Illuka vallas 1,9 in/km² (Noorkõiv, 2018: 274).

Ida-Virumaa arengukava toob esile, et kontrast linnalise asustusega tööstusliku põhjaosa ning valdavalt suurte metsamassiividega soise lõunaosa vahel on – võrreldes muu Eestiga – eriti suur.

Olulisim loodusressurss on põlevkivi, mille kaevandamine halvendab oluliselt piirkonna elamistingimusi, kuid kaevandamisest saadav ressursitasu on oluline lisatulu allikas nende omavalitsuste eelarves, mille territooriumil kaevandused tegutsevad. (Ida-Viru..., 2014: 9-10)

2017. aastal Alutaguse vallaks liitunud omavalitsused asuvad Ida-Virumaa lõunaosas, kus linnaline asustus puudub. Nende seas oli aga kaks omavalitsust – Mäetaguse ja Illuka – kelle tulubaasist olulise osa moodustas põlevkivi kaevandamisest ja vee erikasutusest saadav ressursitasu. See tõstis omavalitsuste finantsvõimekust arvestataval määral. Seda teadmist aluseks võttes, võiks eeldada, et rahvaarvu muutused on nendes omavalitsustes stabiilsemad ning kulgevad pigem enam tõusujoones kui ülejäänud valdades, kuhu ressursitasu ei laekunud.

Rahvaarvu muutustest vaadeldavates omavalitsustes perioodil 2010–2017 annab ülevaate Statistikaameti andmete põhjal koostatud Joonis 8. Sealt nähtub, et kuni 2015. aastani olid Alajõe, Iisaku, Illukal ja Tudulinna rahvaarvu muutused vähesed. Mäetaguse valla elanike arvu kõikumised on aga olnud palju suuremad: toimus 2011–2012 korraks intensiivne langus, misjärel 2015. aastal jälle kiiresti tõusis. Samal aastal kerkis rahvaarv ka Alajõe. Illuka vallas oli rahvaarvu tõus veidi stabiilsem.

Joonis 8 Liitunud omavalitsuste rahvaarvu muutus 2010-2017. (Allikas: Statistikaamet, 2017)

Paralleelselt rahvaarvu suurenemisega kerkis laenutuste arv Mäetaguse valla ühes piirkonnas – Pagaril. Valla teises piirkonnas – Kiiklas – langesid aga nii lugejate, külastuste kui laenutuste arvud. Iisaku raamatukogus (Iisaku vald) toimus laenutuste ja külastuste arvu tõus 2014. aastal, kui võeti üle gümnaasiumi raamatukogu põhikogu, mitte 2015. aastal, kui toimus väike tõus elanike arvus. Ka Illuka valla kahele raamatukogule (Kuremäe ja Kurtna), ei avaldanud 2015. aastal toimunud elanike arvu tõus mõju: sel perioodil langes nii laenutuste, külastuste kui ka lugejate arv.

Alutaguse valla arengukava andmetel on elanike arv Alajõe, Illuka ja Mäetaguse valdades viimastel aastatel enam-vähem stabiilne püsinud, vähenemine toimus Iisakus ja Tudulinna. Rändeiive oli suurim 2017. aastal, kui lahkus 92 inimest. Keskmine elanikkonna vähenemine on umbes 60 inimest aastas. (Alutaguse valla..., 2018: 6–8) Elanike arvu kahanemine toob endaga kaasa riigipoolse teavikute soetamiseks mõeldud toetuse vähenemise. Omavalitsused, kellest raamatukogude heaolu sõltub, eraldavad raha vastavalt oma eelarvelistele võimalustele. Hõre asustus vähendab aga koha peal pakutavate teenuste valikut ning mõjutab maapiirkondades asuvate raamatukogude lugejate-laenutuste-külastuste arvu.

Omniva postipunkti teenuste osutamine kasvatas raamatukogu külastatavust, kuid lugejate arv ei suurenenud. Raamatukogul, mis paiknes kooliga ühes majas, olid nii lugejate, laenutuste kui ka külastuste näitajad stabiilsemad, võrreldes teiste raamatukogudega. Uue raamatukoguhoidja tööle asumine tõi kaasa ajutise tagasilanguse nii lugejate ja laenutuste kui ka külastuste arvus. Laenutuste-külastuste arvu suurenemine mõnes raamatukogus ajavahemikul 2016–2017 võis olla tingitud sellest, et raamatukogudes hakati statistilisele aruandlusele rohkem tähelepanu pöörama. Valdade arengukavades raamatukogusid ja muid kultuuriasutusi puudutavad plaanid teostusid vähesel määral: infotehnoloogilist baasi uuendati vähehaaval kõikides raamatukogudes ning harivate ürituste korraldamiseks ja teavikute ostuks eraldasid vajalikke summasid kõik vallavalitsused. Ülejäänud tegevused: wifi leviala loomine Iisaku raamatukogus, uute ruumide leidmine Tudulinna ja Alajõe raamatukogudele, liikumispuudega inimestele ligipääsuteede ehitamine Kuremäe ja Kurtna raamatukogude juurde – jäid ellu viimata.

1.5 2017. aasta haldusreform

Raamatukogusid on möödunud sajandi jooksul antud omavalitsuste hallata, seejärel toodud neid riigi alluvusse ja uuesti omavalitsuste hoole alla toimetatud. Raamatukoguhoidjad on pidanud nende muutustega kohanema ja ümber õppima (Raamatukogud ....., 2002: 55) ning tulnud selle kõigega toime – maapiirkondades on raamatukogud kohalike elanike jaoks peaaegu ainsad kohad, kus sisukalt vaba aega veeta ning kultuurist osa saada (Raamatukogud ja...., 2014: 39).

Ümberkorralduste vajalikkust on põhjendatud nii sotsiaal-majanduslike argumentidega: administratiivkulude kokkuhoid, omavalitsuste võimekuse kasv, regioonide jätkusuutlikumaks muutumine (Arm, 2014: 4) kui ka kultuuri- ja julgeolekuteemadega ning demograafiliste muutustega (Noorkõiv, 2018: 269-299).

Sootla, Kattai ja Viksi (2008) poolt koostatud uurimisaruanne analüüsis 2005. aastal toimunud ühinemisi ning jõuti järeldusele, et ühinemisjärgseid ümberkorraldusi tehti tagasihoidlikult, kuid see, mis tehtud, on toimunud edukalt: raamatukogude ühendamised, spordi katusettevõtete loomine, kommunaalteenuste ühisettevõtted jne. (Sootla jt,....2008: 7)

Sepp ja Noorkõiv (2018) toovad oma artiklis välja ekspertide soovitatud elanikkonna miinimumkriteeriumid, millest alates on KOV suuteline kvaliteetset teenust pakkuma. Raamatukogude puhul oli selleks arvuks 500 elanikku. (Sepp jt, 2018: 142) 2005. aastal tehtud omavalitsuste ühinemiste analüüs näitas, et raamatukogude ja hariduse ühikuhind vähenes väikevaldade elanike jaoks umbes poole võrra (Sootla jt, 2013: 3).

Ehkki 2017. aasta haldusreformiks koostatud ühinemislepingud asutusi puudutavate ümberkorralduste kirjeldamisel konkreetsete ajaperioodide määramist ning viiteid ümberkorraldustele vältisid, sisaldasid mõned ühinemislepingud ka garantiisid: */.../ Kärü ja Väätša raamatukogud liidetakse kahe aasta möödudes Türi Raamatukoguga, kõik senised tegevuskohad, nende tegevus ning rahastamine sh raamatukogude teavikutega varustamine, säilitatakse samal tasemel vähemalt järgneval neljal aastal.* (Lõhmus, 2018: 399)

Ühinemisprotsessi jooksul peaks esmajärgus arutletama uue valla ülesehituse ning ühinemise jätkusuutlikumaks muutmise üle (nt ettevõtluse arendamiseks soodsamate tingimuste loomine). Selle asemel keskendutakse aga eelkõige ametikohtade jaotusele ja (valla juhtide) palkade kehtestamisele kõrgeimate määrade järgi. Selle tulemusena on muudatuste mõju oodatust väiksem. (Sootla jt, 2013: 4) Liitumise tulemusena tekkinud eelarveliste vahendite nappuse tõttu võib omavalitsus hakata sulgema valla ülalpidamisel olevaid asutusi. Sealhulgas ka raamatukogusid (Omavalitsuste..., 2001: 17). Kõigepealt muudetakse raamatukogu haruraamatukoguks, siis

teeninduspunktiks ja seejärel tehakse juba sulgemisotsus. 2017. aastal likvideeriti sellisel moel 3 raamatukogu ja ühest raamatukogust sai teeninduspunkt. (Rand, 2018: 40)

Demograafilised muutused ning lugemisharjumuste teisenemine mõjutavad raamatukogusid siiski palju enam, kui haldusreform (Ühinenud..., 2015), seetõttu on vajalik teha ümberkorraldusi ka raamatukoguvõrgus: et teenus elanikele alles jääks, on otstarbekas paigutada raamatukogu koos teiste vajalikke teenuseid pakkuvate asutustega küla- või vabaaja keskusesse. (Riet, 2016: 10) Ühinemisprotsessi tulemusena toimunud raamatukogude koondamine ühise juhtimise alla on tunnistatud pigem hästi õnnestunud lahenduseks. See ei pruugi kõikidele sobida, kuid on üks toimivatest lahendustest. (Ühinenud..., 2015)

Raamatukoguhoidja eesmärgiks on olla sideme looja ja hoidja lugeja, kirjaniku, raamatu, aja ja põlvkondade vahel (Viitol, 2007: 10). Sideme hoidmine on eriti tähtis muutuste perioodil, mil need avaldavad mõju kõikidele ühiskonna liikmetele. Ja loomulikult ka raamatukogudele endile. Rahvaraamatukogudel tuleb oma olemasolu vajalikkust rohkem tõestada, pakkudes uusi teenuseid ning mõeldes välja uusi tegevusi. Seetõttu kujunevad raamatukogutöötajatest tihti kohaliku kultuurielu eestvedajad või hakkavad nad osutama lisateenuseid (postipunkt, valla teenuskeskus vms).

1.5.1 Alutaguse valla moodustamine

Iisaku Vallavolikogu tegi 2015. aasta oktoobris ühinemissettepaneku Avinurme, Alajõe, Illuka, Lohusuu, Tudulinna ja Mäetaguse Vallavolikogudele (Iisaku Vallavolikogu..., 2015). Ettepanekud võeti vastu, kuid hiljem katkestasid ühinemisläbirääkimised Avinurme ja Lohusuu vald (ühinesid hiljem Jõgeva maakonnaga).

Elanikkonna arvamuse välja selgitamiseks korraldati 27.–28.11. 2016. aastal Iisaku, Mäetaguse, Tudulinna ja Illuka vallas rahvaküsitlus (Alajõe vallas toimus küsitlus 4.–5. detsembril 2016). Pärast küsitluse tulemuste selgumist ilmnas, et valdav enamik Illuka ja Mäetaguse vallas hääletamas käinutest oli ühinemise vastu. (Kriis, 2016) Mäetaguse vald jätkas ühinemiskõnelusi, kuid Illuka otsustas liitumisprotsessis osaleda vaatlejana.

2017. aasta alguses tuli regionaalhalduse ministrilt Mihhail Korbilt ettepanek liita Ida-Virumaal kaheksa omavalitsust üheks suureks mammutvallaks. Sinna oleksid kuulunud kõik Ida-Virumaa lõunapoolsed vallad, kes seni olid ühinemisplaanide isikeskis pidanud: Alajõe, Tudulinna, Iisaku ja Mäetaguse (vaatlejana osales Illuka vald) ning põhjapoolsest osast oleks – valitsuse sooviga nõustumise korral – liidetud veel Toila, Kohtla ja Kohtla-Nõmme vald. Viimati nimetatud olid

samuti omavahel ühinemise juba kokku leppinud. Sellise suurvalla tekkele olid omavalitsuste volikogud aga ühiselt vastu ning 2017. aasta aprillis korraldatud rahvaküsitlus näitas, et ka suur osa valdade elanikest olid volikogudega ühte meelt – hääletamas käinute seas oli Vabariigi Valitsuse ettepaneku vastu 2573 inimest ning poolt 84 (Laan jt., 2018: 221–222). Suurvalla idee ei saanud teoks ning vallad jätkasid poolelijäänud ühinemiskõnelusi.

Illuka valla otsustas Vabariigi Valitsus oma 15. juunil 2017. aastal välja antud otsusega sundühendada Alutaguse vallaga, kuid Illuka vaidlustas otsuse (Laan jt., 2018: 222). Riigikohtu otsus saabus vahetult enne kohalikke valimisi 2017. aasta oktoobris: Illuka taotlus jäeti rahuldamata ning ta sundliideti Alutaguse vallaga (Kohtuasi..., 2017).

Alutaguse vald moodustati 24. oktoobril 2017. a. (pindala 1465 km², elanike arv 5040). Ühinesid Alajõe, Iisaku, Mäetaguse, Tudulinna ja Illuka vald.

Kuna Eesti elanikkond väheneb, vananeb ja muutub mobiilsemaks, oli vajadus haldusreformi järele olemas (Riet, 2016: 10). Ettevalmistusprotsess oli pikk ning pakkus kõneainet kogu Eesti elanikkonnale. Sajandite jooksul on kohaliku halduse ümberkorraldusi toimunud ennegi ning kõik nad on jäänud kohaliku elukorralduse aluseks vähemalt ühe inimpõlve jaoks. Toimunud on muutus, mille ulatus ja tähendus selgub alles tulevikus. (Valner, 2018: 12)

1.5.2 Alutaguse valla rahvaraamatukogude olukord pärast Alutaguse valla moodustamist

Enne haldusreformi olid enamused raamatukogusid vallavalitsuste alluvuses. Vaid Pagari, Kiikla ja Mäetaguse raamatukogud kuulusid alates 2017. aasta jaanuarist Mäetaguse Huvikeskuse struktuuri. Alutaguse valla arengukava kohaselt hakkas kõikide rahvamajade, seltsimajade, noortekeskuste ning raamatukogude tegevust koordineerima Alutaguse Huvikeskus, mis on Alutaguse Vallavalitsuse hallatav asutus. Arengukavas märgitakse arendustegevuste ühe punktina ära erinevate avalike teenuste (sh haridus, kultuuri- ja seltsitegevus, noorsootöö, raamatukogud) koondamine, eesmärgiga optimeerida kinnisvara kasutamist (Alutaguse valla..., 2018: 22, 32). Tudulinna ja Alajõe raamatukogud koliti pärast ühinemist ümber uutesse ruumidesse – esimene neist koolimajja ning teine vallavalitsusest tühjaks jäänud hoonesse küla servas. Ülejäänud viis rahvaraamatukogu asupaika ei vahetanud.

21. veebruaril 2018. aastal tegi Alutaguse vallavolikogu otsuse Iisaku Rahvamaja, Iisaku Raamatukogu ja Tudulinna Raamatukogu viimiseks Alutaguse Huvikeskuse alluvusse (Otsus

60..., 2018). Sama otsus tehti 28. märtsil 2018. aastal ka Kuremäe ja Kurtina Raamatukogude kohta (Otsus 76..., 2018).

Alutaguse Huvikeskuse põhimääruse §7 lg 6 sätestab, et raamatukogude tööd juhib direktor (Alutaguse Huvikeskuse..., 2018). Kuna Alutaguse valla ühinemislepingu punkt 6.9 järgi leitakse uute ametikohtade lisandumisel personal eelkõige sisevaliku teel (Alutaguse..., 2016: 6), kuulutati raamatukogude juhi sisekonkurss välja augusti lõpus. Tulemused selgusid septembri lõpus. Kuna põhimäärusest tulenevalt said kandideerida need raamatukogutöötajad, kellel on raamatukogunduslik kõrgharidus (või kõrgharidus omandamisel) või mistahes kõrgharidus ning omandatud raamatukoguhoidja kutsequalifikatsiooni IV aste (Alutaguse Huvikeskuse..., 2018), siis oli sobilikke kandidaate kolm, kellest kaks ei esitanud kandideerimisavaldust. Seetõttu valiti raamatukogude juhiks Kurtina raamatukogu-seltsimaja juhataja Jaana Toss, kes ainsana avalduse esitas.

Kuna Illuka vald sundliideti viimasel hetkel, siis valla juhtkond ühinemisprotsessis aktiivselt ei osalenud, vaid viibis koosolekutel vaatlejana. Samuti ei osalenud seal valla kahe raamatukogu juhatajad. Kuid ka liitumisprotsessis osalevate omavalitsuste raamatukogude juhatajaid ei kaasatud läbirääkimiste laua taha. Hiljem, kui volikogu poolt tehti otsus raamatukogude viimiseks Alutaguse Huvikeskuse alluvusse, ei küsitud samuti raamatukogutöötajate arvamust.

Huvikeskuse struktuur kinnitati Alutaguse Vallavalitsuse poolt 20. detsembril 2017. aastal. Korralduse nr 112 kohaselt ei olnud Kiikla rahvamajas enam eraldi raamatukoguhoidja ametikohta. Seetõttu koondati 01.01.2018 Kiikla kõrgharidusega raamatukoguhoidja ning tema ülesanded võttis enda kanda rahvamaja juhataja (Korraldus..., 2017), kes oli enda sõnul aastatel 1980-1992 töötanud Kohtla-Nõmme raamatukogus, kuid tal puudub nii raamatukogualane haridus kui ka kutsetunnistus. Raamatukogu töötab uue töögraafiku alusel kahel päeval nädalas õhtupoolikuti. Soovijad saavad raamatuid laenutada siiski ka lahtiolekuaegade välisel perioodil, kuna rahvamaja juhataja tuleb lugejate soovidele alati vastu. (Linnard, 2018)

Pagari mõisapargis asuvas seltsimajas käivad remonditööd juba pikka aega: ehitusjärg on jõudnud suveterrassi kätte. 2018. aasta kevadel valmis mõisapargis laste mänguväljak. Kõik elluviidav peaks tõstma ka raamatukogu kasutatavust. (Õras, 2018)

Tudulinna raamatukogu asub alates 1. oktoobrist 2018 ühe katuse all Tudulinna Kooliga. Raamatukoguhoidja omandab rakenduslikku kõrgharidust majandusinfosüsteemide erialal Lääne-Viru Rakenduskõrgkoolis ning tal on ka raamatukoguhoidja kutsequalifikatsioon. (Lehismets, 2018).

Haldusreformi tulemusena moodustunud Alutaguse vallas jäid endiste vallavalitsuste ülesandeid täitma teenuskeskused (seda küll vähendatud mahu) (Alutaguse ....., 2016). Alajõe koliti raamatukogu ümber endisesse vallamajja ning töötajale jäid ka teenuskeskuse ülesanded: vajalike blankettide välja printimine ja täitmise juhendamine, telefonisuhtlus jne. Samuti teeb ta edasi nii kultuurikorraldaja kui ka raamatukogutööd. (Ševtšenko, 2018) Alutaguse vallas oli tema ainus raamatukoguhoidja, kellega sõlmiti töölepingu uus redaktsioon. Teisi valla raamatukogude töötajaid teavitati tööandja ja teeninduspiirkonna muutumisest, muud töölepingu tingimused jäid samaks. Vastavale teatisele andis iga raamatukoguhoidja ka allkirja (Teatis..., 2017).

Uus töötaja alustas Alajõe raamatukogus tööd 2016. aastal. Rahvamajas asunud raamatukogu koliti 2018. aasta algul ümber endisesse vallamajja ning vallavalitsus plaanib 2019. aastal alustada kogu majas remonditöödega, et laiendada raamatukogule kuuluvat pinda ja tuua hoonesse üle ka sotsiaaltöötaja vastuvõturuumid (Ševtšenko, 2018).

Raamatukogude eelarves on igal raamatukogul oma eelarverida, millel olevaid summasid saab kasutada selle raamatukogu kulude katmiseks. Valdkonna juht tegeleb raamatukogude igapäevaelus ette tulevate küsimustega: inventuuriaktid, kustutusaktid, töölepingute ja ametijuhendite ning sisekorraeskirjade ette valmistamine, käskkirjad koolituste jms jaoks (Tööleping..., 2018).

Vallavanem Tauno Võhmar nendib, et uue omavalitsuse toimima saamine on kulgenud oodatust raskemalt, kuna kõik Alutaguse valla moodustanud omavalitsused on arusaamade ja kultuuride poolest väga erinevad. (Kriis, 2018) Raamatukogude töötajad püüavad uue olukorraga harjuda, kuid ebakindlus tuleviku ees on suur.

1.6 Uurimisküsimused ja metoodika

Püstitatud uurimisülesannetele aitavad vastuseid leida järgmised uurimisküsimused:

- Millised tegurid mõjutasid Eesti rahvaraamatukogundust varasemalt?
- Milline oli Alutaguse valla moodustamise ja 2017. aasta haldusreformi protsess ning selle järgne mõju raamatukogudele?
- Millised on Alutaguse valla rahvaraamatukogude arengud ning rahvaraamatukoguhoidjate arusaamad kogude kujundamisest, töötlemisest, säilitamisest ja nende kättesaadavaks tegemisest?

- Kuidas hindavad Alutaguse valla haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmed valla rahvaraamatukogude olukorda praegusel hetkel?
- Millised on Alutaguse valla rahvaraamatukogude tulevikusuunad ja arengud nii raamatukoguhoidjate kui ka valla haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmete poolt vaadatuna?

Uurimisküsimustele vastuste saamiseks kasutasin kvalitatiivset meetodit. Selle uurimismeetodi eesmärgiks on kirjeldada tegelikkust, seletada, tõlgendada ning jõuda seeläbi uuritava nähtuse olemuseni (Õunapuu, 2014: 57). Andmete kogumise allikatena on töös kasutatud dokumendiregistritest, ajakirjades, raamatutest, internetist kogutud andmeid. Lõputöös kasutati induktiivset lähenemist ja rakendati teoreetilist valimit, mis võimaldas uurijal otsustada, kust ja milliseid andmeid koguda. Saadud andmete analüüsiks kasutati juhtumiülest ehk horisontaalset analüüsi, mis võimaldas vaadelda ja võrrelda mitut juhtumit korraga (Kalmus jt, 2015).

Intervjuude tarbeks koostati semistruktureeritud intervjuukava. Sellise intervjuu puhul on võimalik küsimuste järjekorda muuta, küsida täpsustavaid küsimusi ning uuringus osaleja saab küsimustele vastata oma sõnadega (Lepik jt, 2014).

Alutaguse vallas on kokku kaheksa raamatukogu ning üheksa raamatukoguhoidjat (ühes raamatukogus on kaks töötajat). Individuaalselt intervjueriti kaheksat raamatukoguhoidjat seitsmest raamatukogust. Intervjuud ei korraldatud Kurtna raamatukoguhoidjaga, kuna selleks on töö autor. Intervjuu jaoks koostati 46 küsimust, millele lisandusid täiendavad küsimused, mida esitati töö käigus vastavalt intervjueeritava poolt räägitule. Intervjuuküsimused olid jaotatud alapeatükkidesse, mille koostamisel võeti aluseks raamatukoguhoidja kutsestandard tase 6 kompetentsusnõuded (Kutseregister, i.a.). Need hõlmavad järgmisi raamatukogutöö põhivaldkondi – kogude kujundamine, töötlemine, säilitamine ja nende kättesaadavaks tegemine. Kutsestandard võeti küsimuste koostamisel aluseks seetõttu, et rahvaraamatukogude arengud on seotud ka raamatukoguhoidjate erialaste pädevustega.

Lisaks esitati küsimusi raamatukogus osutatavate lisateenuste ning Alutaguse valla rahvaraamatukogude edaspidiste tulevikusuundade ja arengute kohta.

Ühe raamatukoguhoidja jaoks lasi töö autor küsimustiku tõlkida vene keelde ning ka intervjuu toimus vene keeles. Ümberkirjutamise käigus tõlkis töö autor intervjueeritava vastused eesti keelde. Intervjuude kestus ulatus 50 minutist 1h ja 50 minutini. Kuna küsimustik oli mahukas ning sisaldas ka põhjalikumaid vastuseid nõudvaid küsimusi, saatis töö autor selle eelnevalt raamatukoguhoidjatele tutvumiseks. Seejärel korraldati semistruktureeritud intervjuud

rahvaraamatukogudes koha peal, mis andis hea ülevaate raamatukogude olukorrast üldiselt ja aitas seostada intervjueeritava poolt räägitut. Konfidentsiaalsuse tagamiseks on raamatukoguhoidjaid käsitletud kodeerituna: RK1, RK2, RK3, RK4, RK5, RK6, RK7 ja RK8. Raamatukoguhoidjate vanust ei ole märgitud, küll aga esitati intervjuu käigus küsimusi nende erialase hariduse ning raamatukogus töötatud perioodi pikkuse kohta.

Samuti korraldati individuaalintervjuud haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni viie liikmega. Oluline kriteerium intervjueeritavate valikul oli nende eeldatavalt suurem kokkupuude valla rahvaraamatukogudega kas siis oma töökohustuste või komisjoni liikmeks oleku tõttu, mille kaudu peegeldada juhtkonna poolset vaadet raamatukogude hetkeolukorrale ja planeeritavatele edasistele arengusuundadele. Enamus haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmetest valis intervjuu toimumiskohaks oma töökabineti. Ka komisjoni liikmeid käsitletakse antud töös kodeerituna: KL1, KL2, KL3, KL4, KL5.

Komisjoni liikmete individuaalintervjuu jaoks koostas töö autor 21 küsimust. Küsimused hõlmasid rahvaraamatukogude nähtavust ja olukorda Alutaguse vallas käesoleval hetkel, samuti komisjoni liikmete arvamusi istungitel käsitletud raamatukogusid puudutavate probleemide osas, raamatukogude võimalikke arengusuundi tulevikus ning sooviti saada ka komisjoni liikmete hinnanguid nii enda kui teiste liikmete pädevuse kohta kultuuri puudutavates küsimustes.

Kõik intervjuud salvestati ja kirjutati hiljem ümber. Intervjuude analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Uurimistöös on tsitaatidena välja toodud esitatud küsimusi kõige paremini iseloomustavad vastused.

2 RAAMATUKOGUHOIDJATE JA VALLA VOLIKOGU KOMISJONI LIIKMETE ARUSAAMAD ALUTAGUSE VALLA RAHVARAAMATUKOGUDE ARENGUST

2.1 Kogude kujundamine, töötlemine, säilitamine

Siin andsid Alutaguse valla raamatukoguhoidjad ülevaate, millistel alustel/millest lähtuvalt nad oma kogusid kujundavad, millised on raamatukogu vajadused uute teavikute osas, kuidas hinnatakse raamatute hoiutingimusi ning kuidas otsustatakse raamatute kustutamise või säilitamise vajaduse üle. Samuti avaldatakse arvamust olulisemate/kallimate teavikute tellimise jaotamise osas erinevate raamatukogude vahel, milliseid teavikuid peaks raamatukogu tellima rohkem kui ühe eksemplari, eraldatud raha piisavusest raamatukogu vajaduste rahuldamisel ning kuidas innustada inimesi kultuuriajakirju ja kirjandusklassikat lugema. Oma hinnangu valla rahvaraamatukogude varustatusele teavikute ja perioodikaga annavad valla haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmed.

Alutaguse valla raamatukoguhoidjad peavad kogude kujundamisel esmatähtsaks oma lugejate vajadusi ning arvestavad nende soovidega. Eelkõige pööratakse tähelepanu eesti ilukirjandusele, samas peetakse silmas, et ka liigiline kirjandus oleks esindatud. [...] *ei noh põhirõhk on ikkagi see meie oma eesti ilukirjandus [...]* (RK5) [...] *see on ikkagi meie algupära [...]*, kuid kui meilt läks ülikooli korraga kuus õpetajat, siis ma loomulikult...sellel ajal sai rohkem osta pedagoogilist ja psühholoogilist kirjandust, et siis tulin ikka vastu nende soovidele ka, et mida siin võiks olla (RK6). Samuti ei unustatud raamatukoguhoidja vajadusi [...] *ma vahel ikka tellin ka seda, mis on minu jaoks huvitav [...]* *ma pean silmaringi arendama...laiendama [...]* (RK8). Lastekirjanduse tellimisel arvestatakse enim just algklasside õpilastega [...] *kuna nemad käivad nagu rohkem lugemas [...]*, et mida vanemaks saavad seda vähem käivad (RK3) ning ka seda, et raamatu sisu oleks sobilik lavastamiseks [...] *et mul on ikkagi ju laste huviring juhendada [...]* *me teeme näidendit nendega [...]* (RK2). Raamatukoguhoidjate sõnul eelistatakse lugeda äsjailmunud kirjandust ning lugemiseelistused sõltuvad sellest, milline teema meedias parasjagu populaarne on

[...] kui tuleb mingi kristalliteema, siis ju raamatukogus peavad ka need kohe olema olema (RK6). Töötajatel tuleb kokku puutuda ka kooli kohustusliku/soovitusliku kirjanduse nõudmistega. Siin ollakse seisukohal, et neid raamatuid peaks olema kogudes rohkem, kui üks eksemplar. Kui põhikooli osas on õpetajate poolt ette antud valik piisavalt suur, siis algklassides loevad kõik õpilased tihti ühe autori raamatut ning probleemid on kerged tekkima. *[...] nad on alati hädas ja ega nad ei kipu lugema nii kiiresti ka (RK8).*

Liigid, mis lugejate poolt vähe tähelepanu pälvivad on keeleteadus, aiandus, loodus, põllumajandus ning ka kultuuriajakirjade ja kirjandusklassika huvilisi on raamatukoguhoidjate sõnul alati vähe olnud. Kuidas inimeste huvi kirjandusklassika lugemise vastu suurendada, sellele küsimusele intervjuude käigus vastust anda ei osatud. Oldi arvamusel, et ega raamatukogutöötaja seda teha ei saagi, kuna sellelaadse kirjanduse lugemine on aega ja süvenemist nõudev tegevus ning sõltub ka inimese haritusest. Raamatukoguhoidja inimesi haritumaks teha ei saa. *[...] aga ega inimest ei innusta. Sa võid talle rääkida pika jutu maha, ta võtab selle kaasa ja toob pärast tagasi: „Ma seda ei lugenud“. Innusta niipalju, kui tahad, aga kui ta ikka seda lugeda ei taha, siis ta seda ei loe [...] (RK3).*

Kuigi teavikute tellimiseks eraldatud summadest on raamatukoguhoidjate sõnul piisanud *[...] rahalises mõttes on meil olnud väga normaalne seis [...] (RK6),* kasutatakse alati ka järelkomplekteerimise võimalust, et soetada teavik(ud), mille ostmisest nende kõrge hinna tõttu algul loobuti. Siiski märgiti, et raha võiks alati rohkem olla, kuna teavikud kallinevad iga aastaga.

Osade raamatukoguhoidjate arvates võiks Alutaguse vallas üks raamatukogu tellida selliseid teavikuid, mis on olulised kogu piirkonna (või kogu Eesti) jaoks ning kust teised valla raamatukogud neid vajaduse korral laenutada saaksid *[...] Jah, et oleks selline raamatukogu, kes oleks kõige paremini varustatud...minu meelest see oleks mõistlik...ei ole ju väga mõistlik, et kui meil kõigil oleks kõik need uhked asjad siis, ja kui vaja peaks olema, siis me ju saame [...] (RK6).* Arvati, et keskkogul võiks vastavalt olla siis ka suurem eelarve. Kuid ühtlasi nenditi, et RVLi [raamatukogude vaheline laenutus – J.T.] on maapiirkonnas väga raske efektiivselt toimima panna *[...] et kes ei sõida [ei oma juhilube – J.T.] meie jäämegi sinna [...] taha pidama, et ükskõik kus iganes see raamat on...on ju see logistika, et kuidas me selle kätte saame [...] (RK2).* Siiski leidsid osad raamatukoguhoidjad, et keskkogu loomine ei ole otstarbekas *[...] ei no niimoodi ei saa, et ühes on kõik ja teistes pole midagi [...] kui on mingi oluline ajalooraamat või ütleme selle ... selle piirkonna ajaloo raamat ...seda võiks isegi igas raamatukogus olla (RK5), [...] keskraamatukogu vaja ei oleks, sest iga raamatukogu tunneb oma lugejaid kõige paremini (RK1).*

Raamatute hoiutingimused on töötajate sõnul head, kuid lisaruume napib. Neid oleks aga vaja seetõttu, et ehkki mahakandmisi tehakse regulaarselt, hoitakse igaks juhuks alles ka mõned nõukogude perioodil koolide kohustusliku kirjanduse nimekirja kuulunud teavikud, sest [...] iial ei või teada, mida küsitakse, sest on küsitud ju tõesti igasugust [...] Noort Kaardiväge ja sellist asja ka veel tänapäeval (RK4). See „Kuidas karastus teras“, me korjasime ära, me ei kandnud maha [...] natukese aja pärast jälle küsitakse. Inimesi on erinevaid ju, kes mida tahab (RK3). Mõned kogust kustutatud teavikud paigutatakse eraldi riulisse, kuna neid [...] võtavad sellised, kes ühe korra tulevad ja ei taha tagasi tulla tooma [...], et nende jaoks ma hoian neid maha kantud raamatuid ka [...] (RK5).

Peamiselt tehakse mahakandmise otsus ruumipuuduse, sisu aegumise või vähese laenutuste arvu tõttu. Raamatut, mis on sagedase laenutamise tõttu kehva välimusega, ei kanta enne maha, kui asemele on tellitud uus ja parema välimusega eksemplar. Eesti kirjanduse kogust kustutamine on töötajate jaoks väga suur eneseületus [...] ma ei raatsi neid maha kanda [...] see eesti kirjandus on nagu mingi püha asi või nii [...] (RK6). Mõnikord on aga just sisu see, mille tõttu saab raamat õiguse riulis edasi olla [...] et ühe raamatu leidsin, [...] mingisuguse noore loodusuurija [...] kas oli viiekümne neljas või -kuues aasta välja antud [...] tead, me nii hirmsasti naersime.... et sa võid teha MTÜ ja hakata käima ringi ja lugema seda raamatut ette...et see oli nii äge raamat [...] (RK2).

Enamus haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmetest oli kokku puutunud peamiselt kooli kohustusliku kirjanduse nimistusse kuuluvate teavikute laenutamisega ning selle valikuga oldi väga rahul. Positiivsena toodi välja, et lugejaportaalist www.lugeja.ee saab kohe järele vaadata soovitud teaviku asukohta ning see siis endale sobivasse raamatukokku tellida või ise järele minna [...] ja minu meelest raamatukogude vaheline süsteem on nii hea, et kui sul on natuke aega, siis on võimalik tellida oma koduraamatukokku teistest raamatukogudest raamatuid. Super süsteem! [...] (KL1). Märgitakse ära, et kui linnaraamatukogudes on vajaliku teaviku lugemiseks vaja olla nädalate pikkustes järjekorades, siis maaraamatukogudest saab selle soetada kohe. See annab tunnistust maaraamatukoguhoidjate suurest kogemusest valida oma raamatukokku vajalikud teavikud. [...] Kui ma lähen keskraamatukogusse ja tahan võtta mõnda raamatut, ma ei saa, sest kõik on välja laenutatud. Siis kusagil väiksemates on ja ma olen saanud palju raamatuid pigem väikesest raamatukogust kui suurest. (KL5)

Raamatukoguhoidjad lähtuvad kogude kujundamisel oma lugejate eelistustest ning esmajoones püütakse raamatukogudesse tellida eesti ilukirjandust. Liigilist kirjandust tellitakse vähem, kuid peetakse silmas, et ka see osa saaks piisavalt täiendust. Mõnikord tellitakse ka neid teavikuid, mis

raamatukoguhoidjat ennast kõnetavad – seda just enesearengu seisukohast lähtudes. Lastekirjanduse tellimisel arvestatakse eelkõige algklasside õpilaste soovide ja vajadustega, kuna see vanuserühm tunneb lugemise vastu enam huvi. Raamatukoguhoidjad olid arvamusel, et huvi kultuuriajakirjade ja kirjandusklassika vastu sõltub inimese haritusest ning oskusest seda lugeda ning raamatukoguhoidjad saavad sellele väga vähe kaasa aidata.

Valla suurima lugejate arvuga rahvaraamatukogu võtaks meelsasti enda kanda ka ülejäänud valla piirkondade jaoks oluliste teavikute tellimise, kuid tõdeti, et RVLi efektiivset toimimist takistab transpordivõimaluste vähesus. Raamatukogude ruumid on valdavalt heas seisus, kuid probleemiks on hoiustamisvõimaluste vähesus. Teavikuid kustutatakse vastavalt raamatu välimusele, sisu aegumisele ja uutele teavikutele ruumi tegemiseks. Valdavalt oldi arvamusel, et kooliõpilaste kohustusliku/soovitusliku kirjanduse nimekirja kuuluvaid teavikuid võiks raamatukogudes olla rohkem kui üks eksemplar. Haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmed julgustasid raamatukoguhoidjaid kitsaskohtade ilmnemisel probleemidest rääkima ja lahendusi pakkuma, et siis vastastikuse koostöö tulemusena nendele lahendus leida.

2.2 Lugeja- ja infoteenindus

Siin andsid raamatukoguhoidjad hinnangu raamatukogu asupaigale ja raamatukogu infotehnoloogilise baasi arengule; arutlesid lugejate arvu muutuste üle käesoleva kümnendi jooksul; andsid ülevaate, millises vanusegrupis on juurde tulijaid ja ära minejaid kõige rohkem ning millised on enim laenutatavad trükiste liigid vanusegruppide lõikes. Kirjeldati oma suvelugejaid ning nende vajadustega arvestamist kirjanduse tellimisel ning infoteenuste pakkumisel. Arutleti raamatukogudevahelise laenutuse kasutamise üle enne haldusreformi, külastajate infoteeninduses ette tulevate raskuste, uute infoteenuste vajaduste ja enda pädevuste üle vajalike teenuste osutamiseks, s.h ka kasutajakoolituste korraldamise üle otsustamine. Räägiti ürituste korraldamise eesmärkidest, nende läbi viimise regulaarsusest, mõjust raamatukogu tegevusele, ideede saamisest, üritustest osavõtust (inimeste eelistused, osavõtjate arv ja selle suurendamine) ning komistuskividest ürituse korraldamisel. Toodi välja ka efektiivseimad reklaamikanalid.

Haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmed arutlesid raamatukogude olulisuse, nähtavuse ning infotehnoloogilise varustatuse üle. Mõtiskleti, kas ja kui palju on raamatukogude tööülesanded

muutunud viimase 10 aasta jooksul, milline raamatukogus toimuv üritus neid endid kindlasti kõnetaks ning milliste teenuse järele nad raamatukogu külastades puudust tunnevad.

Lugejateeninduses on tähtis koht raamatukogu asupaigal ja ruumide üldisel välimusel. Enamasti raamatukogu külastamine ühildatakse muude vajalike tegevustega nagu poes või arstil käimine, samuti laulu- või tantsuproovi tulekuga [...] *ei tule spetsiaalselt ju lihtsalt...ainuke asi, kui tulevad ringidesse, siis on nagu põhjust tulla, et kaks ühes [...]* (RK7).

Kõik raamatukoguhoidjad nentisid, et lugejate arv tõuseb lasteaialaste kooliminekul, [...] *kui nad esimesse klassi lähevad ja siis suures vaimustuses hakkavad raamatukogu lugejateks kõik [...]* no peaaegu kõik (RK6) ning hääbub pea olematuks gümnaasiumiõpilaste seas, kes laenutavad enamjaolt vaid kohustuslikku kirjandust. Varasesse keskikka jõudnud inimesed, kel lapsed juba teismeliseks kasvatatud, hakkavad rohkem tegelema oma kunagiste hobidega ning avastavad selle kaudu ka raamatukogu enda jaoks uuesti [...] *40-49....et seal on juurde tulijaid....leiavad tee huvitegevusele ja nüüd on hakanud ka raamatuid laenutama* (RK6).

Eakad on lugemisest rohkem huvitatud, kuid tervise (s.h nägemise) halvenemine ja liikumiskõrvaldused pärsivad seda huvi tublisti. Noori on aga maapiirkondades vähe ning nende kesine huvi raamatute vastu, keskendumiskõrvaldused ja nutiseadmete lai levik on põhjuseks, miks neid raamatukogudes harva näeb. Samuti kahandab huvi raamatute ja lugemise vastu kultuuriürituste rohkus [...] *aga meie vallas on paraku niimoodi, et meil on niipalju pakutud seda kultuuri, et [...]* on üleüldiselt juba (RK2), [...] *pensionärid vaatavad rohkem seebikaid ka...see on ka üks asi...keskendumiskõrvaldused on...kusjuures mul endal ka. Ma võtan õhtul raamatu...loen, siis keeran lehe tagasi, et mis ma lugesin [...], et sa lähed raamatu sisse nii nagu sa vanasti läksid ja unustasid enda, et siukest asja nagu ei ole enam [...]* (RK8).

Alutaguse vald paikneb Peipsi järve põhjakaldal, seetõttu on piirkonnas suveperioodil palju puhkajaid nii teistest Eesti paikadest kui ka Venemaalt. Paljud neist on ennast kohalikus raamatukogus lugejateks vormistanud ning laenutavad hea meelega ka väärtkirjandust [...] *kaks Moskva peret [...]* mingi osa suvest nad on siin ja väga intelligentsed ja toredad inimesed (RK6), [...] *L.V., tema käis oma perega [...]* nad armastasid ikka sellist klassikat ja sellist nagu haritlaste....nemad võtsid ikka sellist [...] korralikke raamatuid (RK8), [...] *sel suvel oli mul uus sats eesti kirjanike väljaandeid vene keeles ja neid loeti [...]* huulet loeti ka...meie kohalikud neid ei loe, aga Peterburist inimesed lugesid (RK1).

Üks võimalus oma piirkonna inimeste lugemisvalikut rikastada on RVLi kasutamine. Alutaguse valda kuuluvatest raamatukogudest kasutasid enne haldusreformi toimumist RVLi need

raamatukogud, mis asusid lähestikku ja kust sai soovitud raamatu kiiresti kätte või tehti vahetamine/tagastamine ära keskraamatukogus toimuvatel õppepäevadel, kuhu kõik töötajad kokku tulid. Samamoodi toimitakse ka praegu. Õppekirjandust laenutati mõnikord Tallinnas asuvatest ülikoolide raamatukogudest või Eesti Rahvusraamatukogust [...] *aga põhiline on Tallinnast ikka, sest sealt saadeti meile postiga. Enamus ikka selline õppekirjandus, et kus parajasti oli sees, kas Eesti Rahvusraamatukogust või need ülikoolide omad [...]* (RK3).

Kõik Alutaguse valla raamatukogud pakuvad ka arvuti kasutamise võimalust, korraldavad kasutajakoolitusi ning abistavad infootsingutel. Põhilised abisoovijad on eakad, keda raamatukogutöötajad abistavad pangateenuste kasutamisel [...] *eakad ei oska ja nüüd kui need paroolikaardid ka veel ära kadusid... nende PIN-kalkulaatoritega nad ei oska ümber käia [...]* (RK8). Soovitud on veel abi telefonist sõnumite vaatamisel, Facebookis privaativestluse seadistamisel, vajatakse abi materjalide paigutamisel mälupulgale ja telefoni kella õigeks panekul.

Pingelisim aeg oli 2018. aasta alguses, kui haldusreformist tingituna, ei jäänud kahte valla piirkonda koha peale enam ühtegi valla ametnikku ja raamatukoguhoidjad pidid hakkama oluliselt rohkem infot jagama. Tuli ka ette selliseid olukordi, kus teavet küsiti juba hommikul bussis, kui raamatukoguhoidja tööle sõitis. Põhiliselt sooviti uue vallavalitsuse ametnike kontaktnumbreid või teavet nende vastuvõtuaegade kohta, samuti juhendasid raamatukogutöötajad vajalike avalduste täitmisel. Praeguseks on olukord rahunenud, ehkki on ette tulnud, et inimeste küsimustele vastamiseks on raamatukogutöötajad pidanud abi otsima vallasekretäri käest, pöörduma sotsiaalküsimustega tegeleva abivallavanema poole või saanud vajaliku info valla kodulehelt kätte ja edastanud selle siis abiküsiijale. [...] *esimesed kolm kuud olid košmaarsed, ma ei jõudnud süüagi, kogu aeg helises telefon või käisid inimesed infot küsimas ja peamised küsimused olid prügiveo kohta, et kuidas avaldust kirjutada ja muud sellist. Saatsin neid avaldusi vallavalitsusse interneti teel ja ka sotsiaaltöötajaga, jagasin valla ametnike kontaktnumbreid [...] ja nii iga päev 8 tundi järjest. Aga praegu küsitakse ainult vallavalitsuse ametnike vastuvõtuaegu, sest koha peal käib kolm korda nädalas ainult sotsiaaltöötaja, teised mitte [...]* (RK1).

Komisjoni liikmed olid seisukohal, et rahvaraamatukogud aitavad oma tegevustega kogukonnatunnet tekitada ja tugevdada. [...] *Et seal kui raamatukokku lähed, siis on alati keegi ja trepigaleriis on alati ka mingid näitused [...]* (KL1). Põhiülesanded arvati raamatukogudel samad olevat ka 10 aastat tagasi, kuid infotehnoloogilised lahendused – vötkoodilugejad, printerid, skannerid – on tänapäeval raamatukoguhoidjate igapäevatööd oluliselt lihtsustanud.

Infotehnoloogiline baas on raamatukogudes väga erineval tasemel, kuna enne liitumist tegelesid omavalitsused selle uuendamisega vastavalt oma võimalustele [...] 2008. aastal, kui meile pandi esimene arvuti, siis see oli juba meie jaoks suur edasimineku ja võib öelda, et samu arvuteid kasutavad külastajad ka täna veel...neid on küll remonditud [...] (RK1), [...] meil oli näiteks, et ei saanud ID-kaarti taha panna, siis ei hakanud raamatukoguprogramm tööle...pidid selle välja võtma, said ID-kaardiga midagi teha [...] (RK4). Osade raamatukogude jaoks paranesid infotehnoloogilised võimalused oluliselt aga alles pärast haldusreformi tingitud kolimist [...] kolimisega seoses täitsa töötav ja hea internetiühendusega arvuti...ja wifi on siin vaba [...] (RK8).

Paremad ja kiiremad arvutid suurendavad raamatukogu külastajate seas huvi arvutikoolituste vastu. Kasutajakoolitusi viiakse enamasti läbi individuaalselt ja vastavalt külastajate soovidele, kuid kaks raamatukogu on nüüdseks korraldanud ka suuremale hulgale eakatele arvuti algõppe koolitusi [...] nad ei oska pangas käia ja kardavad ja gmailid ja sellised postkastid ja sotsiaalmeedia ka huvitab neid natuke ja [...] häda-häda kohe, kui mingi tundmatu ekraan tuleb ette, siis nad ei oska midagi teha [...] (RK8). Samuti on õpetatud kooliõpilasi kasutama lugeja.ee keskkonda. Raamatukoguhoidjad hindasid oma arvutialaseid oskusi piisavateks, siiski võetakse meelsasti osa keskraamatukogu poolt korraldatavatest koolitustest ning mõnikord õpitakse ka külastajate endi käest mõni vajalik nipp selgeks. Üks raamatukoguhoidja tõi välja, et levinuim küsimus külastajate poolt on: *Kuidas teil see „ätt“ siin käib?* [...] *see on iga keelega isemoodi [...] et just need muud rahvused siin, Lätist ja Venemaalt, et nendel on teistmoodi* (RK5). Siiski märkisid raamatukoguhoidjad ära, et külastajad ise väga usinad õppijad ei ole ning eelistavad, et raamatukogutöötaja nende jaoks vajaliku toimingu ära tee.

Suuremal või vähemal määral korraldavad üritusi kõik Alutaguse valla raamatukogud. Ürituste korraldamise eesmärkidena nimetati meelelahutuse pakkumist, huvi äratamist raamatukogu ja seal pakutava suhtes, silmaringi laiendamist, ühistegevuse propageerimist. Üritusi korraldatakse vastavalt ideede ja võimaluste tekkimisele ning aasta peale ette plaane ei tehta [...] *vat kui see idee tuleb, siis ta tuleb ja kõrvad lähevad kuumaks, tead..., siis tuleb üks mõte teise otsa ja nii võtab surisema, et...ja spontaanselt kohe tegema [...] aga sihuke pikk planeerimine ei ole minu stiil* (RK2).

Üritused, mis on seotud rahvakalendri tähtpäevadega või pühadega, toimuvad kas vahetult enne või selle ajal, samuti toimub palju üritusi raamatukogunädala ajal oktoobri lõpus [...] *lihavõteteks tahaksin ka teha ühe näituse selle püha suveniiridest...jaanuaris on kavas luuleõhtu jällegi...ja kindlasti emadepäev....igal suvel on meil ka käsitöönäitus [...] (RK1), [...] aga põhiline on meil*

ikka need raamatukogupäevad, kus on kõige rohkem...ta on nagu kontsentratsioon. Sinna 10 päeva sisse tuleb sul võib-olla iga päev mõni üritus [...](RK4).

Kogukonnad on reeglina toetavad ning koostööaltid: ideed, algatused ja ka abi ürituste korraldamiseks tulevad nii raamatukogutöötajate endi poolt kui ka kogukonna seast, samuti kooli- ja lasteaiaõpetajate poolt. Mõnel pool aga selline koostöö siiski ei toimi ja pigem oodatakse raamatukoguhoidja poolset initsiatiivi [...] *kui ma ise midagi organiseerin, siis ikka tullakse, aga nende poolt ideid ei tule [...] ja kogu aeg peab meelde tuletama...telefoni teel näiteks, et palun, tule, ära unusta[...](RK1).* Raamatukoguhoidjate sõnul võetakse kõikidest üritustest osa, ehkki osalejate arvu prognoosida on võimatu. Populaarsemad on üritused, kus esinejaks on mõni tuntud inimene, elulugude õhtud, traditsiooniks kujunenud üritused, laste jaoks oli põnev õhtune raamatukogukülastus koos Raamatukogunõid Rosaliega, [...] *üldiselt eelistatakse kahte tüüpi üritusi – kas väga rõõmsat ja kärarikast pidu...ansambli ja esinejatega või siis vaikset õhtut teetassi taga – mina räägin midagi, nemad laulavad [...](RK1).* Kuna osalejad on tavaliselt samast alevikust või lähedalasuvatest küladest, siis pärast üritust laenutatakse tihtipeale kaasa ka mõni raamat või ajakiri. Siiski on mõnes piirkonnas osalejate seas ka naabervallast või isegi linnast tulijaid. Kuna osa raamatukogusid paikneb seltsimajadega/rahvamajadega/kooliga ühe katuse all, korraldatakse mõnikord üritusi ka teistes maja ruumides, kuid põhjuseks on olnud ka raamatukoguruumide väiksus või remont.

Koostöös kogukonnaga on välja kujunenud mõned traditsioonilised üritused, millega tulevikus planeeritakse kindlasti jätkata. Tähelepanuta ei jäeta ka päris pisikesi vallaelanikke ning nende vanemaid: [...] *no kuna siin on nüüd üksjagu neid väiksemaid tittesid meil sündinud, siis ma ikka lastele ikka mingisuguse...et neid ühe-kaheseid...et neid emasid ikka kodust välja sealt [...](RK7).* Täiskasvanutele soovitakse pakkuda huvitavaid õpitubasid, luuleõhtuid koos muusikaga ja esmakordselt ka raamatukogu sõprade ja lugejate tänuüritust, kus väikese kohvilaua taga arutatakse edasiste ürituste korraldamise ideid, tunnustatakse usinamaid laenutajaid ning on ka väike meelelahutusprogramm.

Hoolimata heast koostööst kogukonna liikmete ja raamatukogude vahel, on keerulisemateks probleemideks siiski idee leidmine ja kõikidele sobiva aja paika panemine. [...] *keeruline on see koht, kui sa teed selle ürituse ja siis avastad, et...ahhaa, see ei huvitagi mitte kedagi [...](RK2).*

Komisjoni liikmete arvates tekivad ürituste ideed vastastikuse suhtlemise käigus [...] *neil käivad need eakad inimesed, et tulevad lobisema sinuga siin....tal on ju igav ja siis sa peadki selle aja leidma ja tegelikult läbi selle huvi sa ju selekteerid välja ja ma arvan, et sealt tekivadki need ideed,*

et teeme seda [...] (KL2). Samas on ürituste korraldamise põhjuseks vajadus tuua inimesi rohkem raamatukogusse, kuna lugemisharjumuste muutumise tõttu on laenutuste hulk langenud. Ehkki pikkade tööpäevade tõttu on komisjoni liikmed raamatukogude üritustele sattunud harva, oldi arvamusel, et kohtumised huvitavate inimestega, s.h kirjanikega, on alati põnevad ja huvipakkuvad.

Hoolimata sellest, et suur osa igapäevasest suhtlemisest toimub veebis ning ka päris paljud eakad huvituvad sotsiaalmeediast ja oskavad internetis toimetada, on raamatukogude üritustest teavitamisel efektiivseim siiski isiklik suhtlus. Kas siis suusõnaliselt või telefonitsi meelde tuletades ja ka kuulutused teadete tahvritel on need, kust inimesed ürituste toimumisest teavet saavad. Sotsiaalmeediat peavad oluliseks infoedastamis kohaks need raamatukogud, kes ka ise seda palju kasutavad.

Valla raamatukogude nähtavuse kohta avaldasid arvamust ka komisjoni liikmed: raamatukogud, millega neil oli tihedam side, arvati nähtavamaks kui need, millega kokkupuudet polnud. Märgiti, et toimuvatest üritustest teavitamisel tuleks kasutada kõiki reklaamikanaleid: teadete tahvlit, valla paberlehte, kodulehte ning kui on, siis ka sotsiaalmeedia kontot. Kuna igal kanalil on oma tarbijaskond, jõuab teavitus suurema hulga inimesteni. Kui reklaam on tagasihoidlik, kujuneb aramus, et selles raamatukogus ei toimugi midagi. Tass kohvi või teed raamatu või ajakirja sirvimise kõrvale on teenus, mida raamatukokku tulles meelsasti kasutada soovitakse. *[...]Ma võtaks, jah, tassi teed või kohvi, mõni pehme tugitool, kus saab kergesse tõmmata ja raamatut lugeda. Issand kui mõnus! (KL1).*

Kooliõpilaste seas on usinamad raamatukogu kasutajad 1. klassis õppijad, kuid vanuse kasvades huvi järk-järgult väheneb. Uuesti leitakse tee raamatukokku alles siis, kui pere kõrvalt hakkab jääma aega huvialadega tegelemiseks. Mõnes valla piirkonnas annavad lugejate seas tooni suvitajad, kes meelsasti ka väärtkirjandust loevad. Eakad, kellel jagub lugemiseks nii aega kui tahtmist, tunnevad selle kõrval huvi ka internetimaailma vastu ning kasutavad sellega tutvumiseks meelsasti raamatukoguhoidjate abi. Infotehnoloogilist baasi uuendatakse raamatukogudes järjepidevalt: vahetatakse vanu arvuteid välja, luuakse wifi kasutamise võimalused sinna, kus see puudus või oli kesisel tasemel.

Aastakümneid on rahvaraamatukogud olnud kultuuritarbimise paigaks, heaks partneriks lasteaedadele ja koolidele ning olnud kooskäimise ja suhtlemise kohaks kõigile ühiskonna liikmetele vanusest sõltumata. Ühiskonnas toimuvate muutuste tõttu on ka raamatukogude tegevusraadius laienenud: neist on saanud õpi- ja infokeskused, kus toimub palju huvitavat.

Sündmustest teavitamisel peaks suuremat tähelepanu pöörama erinevate reklaamikanalite kasutamisele – see aitaks ka raamatukogude nähtavamaks muutmisele tublisti kaasa.

2.3 Lisaülesanded raamatukogus

Siin räägivad raamatukoguhoidjad lisafunktsioonidest enne ja pärast haldusreformi toimumist, kui palju on lisafunktsioonid mõjutanud lugejate arvu ja milline on lugejate suhtumine raamatukogutöötaja lisaülesannetesse. Arutletakse ruumide suuruse üle ning lisafunktsioonide valiku laiendamist.

Haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmed annavad hinnangu raamatukogude ruumidele ja teenindusvalmidusele ning põhjendavad lisateenuste osutamise/mitteosutamise vajadust raamatukogudes.

RK1 ja RK7 olid juba enne haldusreformi toimumist ühtlasi ka seltsi- või rahvamajade juhatajad ning sellest tulenevalt korraldasid nad kogukonna jaoks ka kultuuriüritusi. Neid ülesandeid täidavad nad ka pärast liitumist. Üks raamatukogu osutas Omniva postipunkti teenust. Pärast haldusreformi lisandusid kahele raamatukogule ka valla teenuskeskuse ülesanded.

Enamasti suhtusid raamatukoguhoidjad kui ka lugejad lisafunktsioonidesse (kultuuriürituste korraldamine/toimumine, teenuskeskus) positiivselt. Postiteenuse osutamine pälvis pigem negatiivse hinnangu. Ajamahukuse tõttu hõlmavad sellega seotud tegevused mõnel päeval suure osa tööajast ning lugejatega suhtlemiseks jääb väga vähe aega. Lisafunktsiooni olemasolu on kasvatanud raamatukogu külastatavust ligi kaks korda, samas ei ole rohke postiteenuse osutamine juurde toonud uusi lugejaid, kuna raamatukogutöötaja sõnul on lisateenuse tarbijad hoopis teistsugune seltskond. Kuna raamatukogu remondi ajal ei osatud ette näha sellise mahuga lisateenuse osutamist, siis annab tunda ka ruumipuudus, sest kohati on postipakke väga palju. Negatiivse aspektina toodi raamatukoguhoidja poolt välja, et postitöö häirib ka ürituste toimumist, kuna käsilolev tegevus (raamatu ette lugemine lastele, nendega tegelemine) tuleb katkestada ja teenindada postiteenust soovivat klienti. Pärast haldusreformi tehti raamatukogutöötajale ettepanek võtta enda kanda ka kooliraamatukogu haldamine, kuid sellega ei olnud raamatukoguhoidja nõus, kuna see oleks eeldanud koolimaja ja raamatukogu vahel pendeldamist, sest kooliraamatukogu jäi füüsiliselt koolimajja.

Postiteenuse osutamist pakuti enne haldusreformi toimumist veel kahele raamatukogule, kuid ühes ei olnud ruumi ja teine polnud nõus võtma raamatukogule ülesandeid, mis ei haaku rahvaraamatukogu põhiülesandega [...] *Ei, meie oleme paljudele asjadele hakanud vastu, kui meile tundub, et see ei ole meie rida [...] miks ma siis õpin seda, mida ma tahan teha ja pean hakkama tegema seda, mida ma ei taha teha?(RK4)*

Komisjoni liikmete arvates on kõikide valla raamatukogude ruumid heas seisus: hubased ja valged ning soojad. Ühes raamatukogus on soojaallikaks ahi, mis tekitab eriliselt mõnusa tunde. Siiski võiks ühe komisjoni liikme sõnul ruumid olla atraktiivsemad, pidades selle all silmas erinevaid digilahendusi ja ekraane seintel. Kahes hoones on algamas ümberehitustööd, mille tulemusena avarduvad ka nendes majades paiknevate raamatukogude ruumid.

Raamatukogutöötajate teenindusvalmidus pälvis komisjoni liikmete poolt kõrge hinnangu: abivalmid, suhtlemisaltid, vastutulelikud. [...] *Ja ei ole minu silmad näinud sellist hetke, et raamatukogude töötajad ütleks millelegi „ei!“ . Kui inimene tuleb ja tal on probleem, siis alati see probleem saab lahendatud (KL4).*

Valdavalt olid komisjoni liikmed arvamusel, et maapiirkonnas asuvad rahvaraamatukogud peaksid lisateenuseid siiski osutama, kuna need toovad majja elu ning seovad ja toetavad üksteist ning soodustavad ka raamatukogusse sisse astumist. Siiski tuleks iga lisafunktsiooni puhul läbi mõelda, kui oluline see teenus kogukonna jaoks on ning püüdma vältida olukorda, kus raamatukogu muutub sotsiaalasutuseks. Postiteenuse pakkumine raamatukogudes aitab kaasa selle säilimisele inimeste kodukohas. [...] *ma arvan, et vastavalt vajadusele, ma nagu ei näe, et nad peaksid sellega otseselt tegelema, aga kui see on kogukonna jaoks nagu oluline, et see teenus nagu ära ei kaoks ja samas, kui saadakse kokkuleppele ja kui see ei muutu koormaks see postiteenuse pakkumine, siis ma arvan, et see on nagu normaalne. (KL2)* Samas võib 5-10 aasta pärast ilmned, et selle teenuse järele enam vajadust ei ole.

Külakeskusena toimetavas rahvaraamatukogus võiksid, lisaks tavapärastele printimise-skaneerimise teenustele, olla ka rattalaenutus ning miks mitte ka kõnnikeppide, rula ja tõukeratta kasutusvõimalus. Rohkem võiksid raamatukogud panustada lastega tegelemisse: raamatu huviring, lugemishommikud vms. Komisjoni liikmed olid seisukohal, et huviringide korraldaja võib tulla ka väljastpoolt, kui raamatukoguhoidjal vastavad oskused puuduvad. [...] *Neid ei peaks ilmtingimata läbi viima raamatukogutöötaja. Kui puudub oskus või võimalus, siis võiks olla nendeks tegevusteks täiesti eraldi inimene (KL4).* Tõdeti, et tänapäeva ühiskonnas ei ole oma kitsal erialal toimetamine jätkusuutlik ja mitmepalgelisus tuleb ka raamatukogudele kasuks.

Lisateenused ei ole lugejate arvu raamatukogudes märkimisväärselt kasvatanud. Mõned lugejad on juurde tulnud, kuid nende osa on siiski marginaalne. Sellest hoolimata on Alutaguse valla raamatukoguhoidjad lisateenuste osutamise suhtes positiivselt meelestatud ning võimaluse korral ollakse nõus neid juurdegi võtma. Eelistatud oleksid järgmised valdkonnad: pikapäevarühm raamatukogus, giiditöö, kooli õpikute kogu haldamine (kuna see haakub raamatukogutööga).

2.4 Haridus. Arendustegevus. Tulevikusuunad.

Siin on raamatukogutöötajate vastused raamatukogude asupaiga muutuste kohta, arvamused erialase hariduse vajalikkusest. Antakse ülevaade töötajate haridusest ja töötatud aja pikkusest, koolituste olulisusest, omandatud teadmiste säilitamise meetoditest. Arutletakse, millal saab raamatukogude tööd hinnata heaks, millised on raamatukogude jaoks olulistes küsimustes kaasarääkimise võimalused nii Alutaguse valla kui ka Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu [ERÜ] tasandil, valla raamatukogude edaspidistest arengusuundadest ja koostöövõimalustest teiste valla asutustega.

Haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmetele esitatud küsimused puudutasid raamatukogutöötajate erialase hariduse vajalikkust, Alutaguse valla ühinemislepingut ja arengukava, raamatukogude võimalusi nende jaoks olulistes küsimustes kaasarääkimisel, Alutaguse valla raamatukogude edasisi arengusuundi ja koostöö võimalusi raamatukogude ja teiste valla asutuste vahel. Samuti uuriti, kas komisjoni istungitel on üles kerkinud mõni Alutaguse valla rahvaraamatukogusid puudutav probleem, kas tulevikus on kavas mõni raamatukogu sulgeda ning milline raamatukogusid puudutav küsimus vajaks komisjoni liikmete arvates kohest lahendamist. Samuti sooviti teada, mille põhjal saab raamatukogutööd hinnata heaks ning paluti anda hinnang nii enda kui ka teiste komisjoni liikmete pädevusele kultuuri puudutavates küsimustes.

Enamus Alutaguse valla raamatukogudest jäi ka pärast haldusreformi tegutsema endistesse ruumidesse. Kaks raamatukogu kolisid uude asupaika ning paranenud olmetingimused tõid juurde ka lugejaid [...] *nüüd on rohkem küla keskel [...] siin lähedal üks kortermaja nemad käivad nüüd ja ütlevad, et nüüd on hea tulla. Selle võrra on paar-kolm inimest isegi juurde tulnud lugejaks (RK8), [...] asukohavahetus ja infopunktiks kujunemine on huvi kasvatanud [...]* (RK1). Samad raamatukogud nentisid aga, et haldusreformita oleks asukohavahetus toimumata jäänud. [...] *Oi,*

kindlasti mitte ....tundus, et kõik tahavad nagu omaette olla [...], et appi, appi, mis nüüd saab, kui ma [s.t raamatukogu – J.T.] siia tulen [...](RK8).

Komisjoni liikmetega korraldatud intervjuudest nähtus, et raamatukogude esmase arengusuunana nähti nende muutumist mitmefunktsiooniliseks, mis aitaks ka raamatukoguteenuse säilimisele kaasa [...] tugevdada raamatukogude rolli kogukonnas, aga igaühel on oma väike nüanss ja igaühel oma sisemised asjad, et säiliks nii raamatukogundus kui kõik see muu [...] (KL5).

Suuremad muutused ootavad Alajõe ja Kuremäe raamatukogu. Hoonetes, kus nad asuvad, on plaanis ümberehitustööd, mille tulemusena avarduvad ka raamatukogude ruumid ja nende kasutusvõimalused [...] eesmärk on ikka, et ta oleks üks lüli kogu valla struktuuris ja koostöös paindlikum (KL5). Teistes raamatukogudes nii mastaapsete ümberkorralduste järele vajadust ei ole. Samuti järgitakse põhimõtet, et raamatukogude ja teiste kultuuriasutuste töös muudatusi ei planeerita, kuna liitumisprotsessist on liiga vähe aega möödas ja inimestele tuleb anda aega olukorraga harjumiseks.

Kaugemates valla piirkondades asuvad raamatukogud (Alajõe, Tudulinna, Kuremäe, Kurtna) kujuneksid kogukonna tugipunktideks, kus ka valla ametnikud kindlatel aegadel elanikke teenindavad ja kust elanik saaks vajaliku info kätte kas siis ametniku või raamatukogu töötaja käest. Rahvamajades/seltsimajades asuvad raamatukogud, kus töötaja on ühtlasi ka maja perenaine (Kurtna, Kiikla, Pagari), võiks ka raamatukogu poolt rohkem üritustesse kaasata ning huvikeskus on valmis ürituste korraldamisel appi tulema. Lisaku raamatukogu ja samas majas asuva kooli vahel võiks olla rohkem mõlemapoolset koostööd, et teda tajutaks kui kooli oma raamatukogu. Mäetaguse raamatukogu on samas majas asuva rahvamajaga ürituste poole pealt kogu aeg koostööd teinud, samuti toimetab ta postiteenuse osutajana, seetõttu vajadus kardinaalsete muutuste järele puudub.

Komisjoni liikmed nentisid, et ühiskonna arengut silmas pidades tuleb mõne aja möödudes raamatukogude toimimispõhimõtetes võib-olla ka midagi muuta [...] Ma võib-olla ütleks mõne aja pärast, et mõnes piirkonnas pole enam raamatukogu vaja, kuna nad on nagu seltsimajad, siis on nagu küsimus, kas seal peab ka raamatukoguteenus olema....aga see oleneb sellest, kuidas ühiskond nagu tervikuna areneb. Kuna meil on selline ääreala, et kui palju meil 10 aasta pärast üldse elanikke on [...] (KL2).

Suurem osa Alutaguse valla raamatukoguhoidjatest on pikaajase kogemusega. Enamus neist alustasid erialast tööd 90ndatel aastatel ning kutsetunnistuse omandamiseks läbiti kursused juba raamatukogus töötades. Kuid oli ka neid kellel oli erialane haridus olemas juba enne tööle asumist.

Erialast haridust peetakse oluliseks, kuid osa on siiski seisukohal, et see pole ilmtingimata vajalik. [...] ega see haridus tööd ei tee [...] (RK2) ja [...] olen ilma selleta hakkama saanud ja see haridus ei tee päris harituks [...] (RK7). Kõrgharidus on – erinevatel põhjustel – omandamata jäänud siiski üsna paljudel [...] mis mind siis takistas, oli raha [...] ma arvutasin välja, et laste haridus on olulisem [...] (RK2), [...] raamatukogus ma saan sellega ja oluliselt mul see palk sellest ei muutuks...mul on kõike nagu nii palju ilma selletagi olnud [...] (RK7).

Enamus komisjoni liikmetest oli arvamusel, et erialane haridus on oluline ja seda igal elualal, mitte ainult raamatukogunduses. Haridus laiendab silmaringi, arendab ja annab kindlustunde nii töötajale kui ka külastajatele, et valdkond on vajalikul tasemel korraldatud. Märgiti, et raamatukogusse sobiks tööle ka kultuurialase haridusega inimene, kuid siis peaks ta kindlasti raamatukogu poolt juurde õppima [...] selliste haakuvate haridustega võib täiesti hea tulemuse saada....aga, et ta siis viib ka ennast nende raamatukogundusega seotud asjadega kurssi ja on huvi ja saab lisaks neid täiendusi ja asju...aga et tuleb siin ehitusharidusega või klienditeenindaja ja istub siia – see ei anna head tulemust ka mitte raamatukogunduses (KL5). Avaldati ka arvamust, et erialane haridus võib loomingulisust pärssida ning kui hariduse omandanud inimene ei rakenda saadud teadmisi õigel viisil, pole hariduse olemasolust kasu. [...] Tal on paber, aga see paber ei pane tööle mitte kedagi. Nii, et ta võib olla ka ilma hariduseta, kui see on ta südamesoov, et ta seal töötada saaks [...] mõnikord ma vaatan, et see ilma hariduseta on palju loovam, kui haridusega inimene (KL3).

Raamatukoguhoidjate rahulolu Jõhvi Keskraamatukogu poolt korraldatavate koolitustega on kõrge. Erinevate maade kirjandust tutvustavate koolituste kasulikkus on raamatukoguhoidjate meelest ilmselge. Alati ollakse nõus osalema motivatsiooni-, psühholoogia- ja arvutikoolitustel. Puudust tuntakse kuulutuste kujundamise, meeskonnatöö ja arvutikoolitustest edasijõudnutele. Saadud kogemusi/teadmisi rakendatakse võimaluse korral kohe ka külastajate peal, internetist või raamatutest loetakse materjale juurde, täiendades oma teadmisi ka iseseisvalt ning sobitatakse õpitut kohapealsele lugejale sobivamaks [...] see on lausa minu kohustus, et ma seda kuidagigi rakendan [...] (RK2).

Enne haldusreformi toimetas iga raamatukogu omaette. Oluliste küsimuste puhul suheldi vastava valdkonna ametnikuga otse ja probleemid said lahendatud. Muutunud oludes tuleb aga enda eest rohkem seista ja see on esialgu paljude jaoks veel harjumatu [...] kõik on jah, veel võõras, see on ka üks asi [...], aga et midagi oma olukorra muutmiseks või niimoodi [...] ega ei lähegi küsima. Elad vaikselt ühe päeva korraga ja [...] me oleme teenindajad, mitte küsijad [...] (RK5). Uutes tingimustes tuleb rahvaraamatukogusid rohkem nähtavaks muuta ning üheks selliseks võimaluseks

on raamatukogude jaoks olulistest küsimustest kaasarääkimine, kuid siin ollakse valdavalt siiski negatiivsel positsioonil [...] *Ohh...ma ütlen, seda kaasarääkimist oleks pidanud juba ammu tegema [...]miks ei võinud seda enne, kui meil siin üldse midagi kokku pandi [...] võib-olla seda kõike annab ka hiljem muuta ja ringi teha, kui on midagi, aga ei tea [...] no mis meil enam kaasa rääkida – nüüd oled sina ja nüüd sa siis räägid seal, kui on vaja midagi rääkida. Nad [vallavalitsus – J.T.] ei ole ju selle ala inimesed [...], aga ega nad ka ei tunne huvi [...](RK4).* Kaasarääkimise võimalusi nähti ka vallavolikokku kandideerimisel ja komisjonide töös osalemises. Mõni on püüdnud siiski ka ise murettekitavatel teemadel arvamust avaldada, kuid loodetud tulemust ei ole saavutanud [...] *vaidlesin vallavanemaga teemal, et kas huvikeskuse alla minek on tark tegu ja ega siis me riigi raamaturahadest ilma ei jää [...] mulle vastati, et kui teil on selline süsteem, siis tuleks see üle vaadata, sest see on ajale jalgu jäänud (RK6).*

Neli Alutaguse valla raamatukoguhoidjat on ka ERÜ liikmed, kuid aktiivselt ühingu tegemistes ei osale. Siiski ollakse arvamusel, et kaasarääkimise võimalused on olemas, tuleb vaid ise aktiivne olla. [...] *ERÜga sama lugu, keegi ju ei keela kaasa rääkida [...] ju see on vist ikka isiksuses kinni [...](RK6).*

Raamatukogude vähest kajastamist Alutaguse valla ühinemislepingus põhjendasid komisjoni liikmed sellega, et selles dokumendis lepidi kokku vaid üldistes küsimustes ning üksikasjalikumalt kirjutati lahti teemad, mis põhjustasid rohkem erimeelsusi. Alutaguse vallas olid nendeks haridus ja sport. [...] *hariduse valdkonnas oli palju suurem see probleem ja möll [...] siis raamatukogudes keegi sellist kardinaalset lõpetamist-kinni panemist ei näinud (KL5).* Alutaguse valla arengukavas on raamatukogude osa samuti väga marginaalne. Komisjoni liikmete arvates on osaliselt selle põhjuseks ka raamatukogude töötajate endi passiivsus/tagasihoidlikkus, kuna arengukava koostamise töörühmades osalemine oli avatud kõigile soovijatele [...] *huvikeskus oli kohal, raamatukogutöötajaid kui selliseid, ei olnud, kuigi ei olnud keelatud ju tulla [...] (KL3).* Tõdeti siiski, et aktiivseid inimesi, kes sellistest aruteludest osa võtavad ja ettepanekuid teevad, on väga vähe.

Tulevikus on kavas Alutaguse Huvikeskusele eraldi arengukava koostada. Raamatukogude töötajate, kui oma valdkonna spetsialistide kogemused aitavad seal rahvaraamatukogude osa rohkem ja täpsemini lahti kirjutada ning eesmäärke paika panna. See oleks üks võimalus, kuidas ka raamatukoguhoidjad nende jaoks olulistest küsimustest kaasa saaksid rääkida. [...] *leian, et kaasa rääkida ja ideid välja käia on Alutaguse vallas alati võimalik. Tuleb vaid üles näidata oma initsiatiivikut (KL4), [...] aga loomulikult on see ju ka oluline, et ka omavahel panete need mõtted paika ja kaardistate ja panete need plussid-miinusused paika [...] et siis on kaasa haarata parem ja*

lihtsam [...] see, kes on spetsialist oma valdkonnas ja näebki seal...see ongi see ootus meile sisendina.....igasugustes asjades kaasa rääkida (KL5).

Sugugi mitte kõik komisjoni liikmed ei olnud rahul raamatukogude paigutamisega huvikeskuse struktuuri. Kuna asutus on väga suur, siis juhataja ei suuda seda üksi hallata ja seetõttu on nii noorsootöö ja raamatukogude valdkonnal veel omakorda juhid. Kui mõne aja möödudes selgub, et selline töökorraldus siiski ei toimi nii nagu peab, ei välistatud ka muutuste tegemist [...] *ta praegu toimib, me vaatame, kuidas ta toimib ja ma ei välista, et mingi aja pärast peaks midagi ümber tegema [...]* (KL2).

Ehkki haridusküsimused on komisjoni istungitel jätkuvalt teravalt päevakorral, on siiski arutatud ka raamatukogudesse puutuvat. Mitmetel kordadel on arutatud, kuidas säilitada raamatukogu olulisust elanike jaoks, mis aitaks nende säilimisele kaasa ning, et raamatukogu ei taanduks ainult riuliks toanurgas. [...] *just see tegevuste selline haare, et kui sisuliselt kitsad nad peavad olema ainult raamatukogundus,[...] et mitte nii, et meil on raamatukogu ainult seal taga nurgas ja ainult nimi on raamatukogu [...]*(KL5).

Koostööd on raamatukogud teinud nii kohalike koolide, lasteaedade, muuseumi kui ka rahvamajadega [...] *meil on põhiline suve alguses see külalaat, mida kõik kohalikud asutused teevad ja meie raamatukogu peal on nagu see laadaloterii organiseerimine (RK4).* Koostoimetamisi loodavad jätkata kõik raamatukogud ka edaspidi, sest [...] *võimalusi tuleb otsida ja luua [...]* (RK6), kuna iseenesest ei teki midagi. Komisjoni liikmete arvates võiksid raamatukogud elanikele vallavalitsuse poolset infot praegusest isegi rohkem vahendada, lasteaedadele ja koolidele aga pakkuda raamatute ja lugemisega seotud eriprogramme ning vastastikku ka külas käia. Nenditi, et ehkki komisjoni liikmed on oma ala väga head spetsialistid ning ettekujutus teistest komisjoni pädevusse kuuluvatest valdkondadest on olemas, ei ole paljud liikmed kõikides valla rahvaraamatukogudes käinud. Ühine ringsõit annaks oluliste otsuste tegijatele parema pildi raamatukogude asukohast ja olukorrast ning tuleks kasuks raamatukogusid puudutavate otsuste langetamisel.

Raamatukoguhoidjad olid valdavalt arvamusel, et liituma ei peaks enam kellegagi, pigem võiks nüüd omavahel rohkem suhelda ja koostöö võimalusi arutada ning oluline on, et raamatukogud jääksid oma piirkonna inimeste jaoks esmajoones ikkagi raamatukogudeks ning seejärel ka kultuuri tarbimise ja info hankimise kohaks [...] *meil kipub nii olema, et raamatukogu suundub mujale, et ta tegeleb kõige muuga ja lõpuks on see raamatukogu pool kuidagi vaeslapse osas [...]*(RK3). Ehkki raamatukogu töö hindamisel on tähtis koht statistikal, olid kõik

raamatukoguhoidjad arvamusel, et hinnangu raamatukogu tööle annavad eelkõige lugejad. Raamatukoguhoidjad peaksid aga olema alid muutustega kaasa minema ja kohanema, [...] *mis siis, et algul nutt peale tuleb ja ei tahaks enam midagi muuta [...]* (RK6). Raamatukogude (ja ka teiste asutuste) kasutatavus ja kulud hakkavad olulist rolli mängima siis, kui ressursid majandamiseks vähenevad. [...] *siis tuleb paratamatult hakata leidma alternatiivseid lahendusi töö ümberkorraldamiseks. Sulgeda kindlasti ühtegi raamatukogu ei soovi, kui nad kannavad olulist rolli kogukonna jaoks [...]* (KL4). Praegu kaetakse need kulud põlevkiviressursitasudest ja vee erikasutusest laekuvatest summadest (Alutaguse valla..., 2018).

Kuna vallavalitsus teeb raamatukogude olme- ja töötingimuste parandamiseks suuri kulutusi, siis on komisjoni liikmete sõnul olemas õigustatud ootus, et inimesed raamatukogusid ka külastaksid: võtaksid üritustest osa, laenutaksid raamatuid. Samuti on tähtis, et raamatukogu oleks nähtav: sündmustest teavitatakse mitmete kanalite kaudu, tutvustatakse oma tegemisi valla lehes jne. [...] *Ja kui sa ennast näitad, siis oled sa olemas. Muidu keegi ei tea ja keegi ei räägi....et kui sina endast ei räägi, siis ma ei teagi sinust. Üritused ja reklaam on vahend, et inimesi enda juurde tuua [...]* (KL2).

Raamatukoguteenuse säilimist peavad oluliseks nii komisjoni liikmed kui ka raamatukoguhoidjad. Siiski ei ole kitsalt raamatukoguteenuse pakkumine haldusreformist tingitud muutuste tõttu enam jätkusuutlik ning seetõttu on oluline, et raamatukogud muutuksid mitmefunktsiooniliseks. Valla keskusest kaugemal asuvaid raamatukogusid nähaksegi eelkõige kogukonna ja vallavalitsuse vaheliste tugipunktidenä, kus töötavad pädevad spetsialistid, kellel on erialane või sellega haakuv (nt kultuurialane) haridus ning kelle jaoks on pidev enesetäiendamine oluline osa heast teenindusest. Raamatukogude koostöö haridusasutustega oli ka enne liitumisprotsessi heal tasemel. Uue valla tingimustes saaks ühendada omavahelise koostöö, mis seni on olnud tagasihoidlik, ja lasteaedadele-koolidele pakutavad eriprogrammid. Kuna raamatukogusid nähakse ühe lülina valla struktuuris, siis haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmete ühine ringsõit valla raamatukogudesse aitaks tutvustada kohapealseid võimalusi edasiseks koostööks ja parandaks info liikumist struktuuriüksuste vahel.

Raamatukogude suundumine huvikeskuse struktuuri raamatukoguhoidjate poolehoidu ei pälvinud ning tekitas vastakaid arvamusi ka komisjoni liikmete seas. Tulevikus ei välistatud võimalust, et probleemide tekkimisel see otsus ümber vaadatakse. Tähtis on, et raamatukoguhoidjad ka ise aktiivselt kitsaskohtadele tähelepanu juhiksid ning tulevikus huvikeskuse arengukava koostamisel aktiivselt kaasa lööksid. Siinkohal peab tõdema, et olulistest küsimustes kaasarääkimise võimalusi küll nähakse, kuid eelistatakse siiski jääda pigem passiivsele positsioonile.

Tulevikku silmas pidades on vajalik, et raamatukogud oma tegevustest/üritustest erinevaid kanaleid pidi teada annaksid. See näitab raamatukogude olulisust kogukonnas ning aitab neid ehk sulgemise eest hoida, kui valla ressursid majandamiseks vähenema hakkavad.

3 JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON. UURIMISMEETODI SOBIVUS

3.1 Järeldused ja diskussioon

Lõputöö eesmärgiks on ülevaate andmine Alutaguse valla rahvaraamatukogude arengutest enne ja pärast haldusreformi toimumist.

3.1.1 Rahvaraamatukogundust varasemalt mõjutanud olud ja seisund enne 2017. aasta haldusreformi

Raamatukogudel on oluline osa rahva lugemisoscuse arendamisel ja haridustaseme tõstmisel. Avalikkude raamatukogude seaduse vastu võtmine ja jõustumine 1. jaanuaril 1925. aastal, oli märk, et ka riik tunnistas raamatukogude tähtsat rolli selles valdkonnas. Riigi ja omavalitsuste jõupingutused viisid ühtse raamatukoguvõrgu välja kujunemiseni: raamatukogud olid pea igas vallas ning kirjandust sai üldjuhul laenutada tasuta. Raamatukogude ülalpidajatena nähti kohalikke omavalitsusi. Nõukogude perioodil toimunud raamatukogude riigistamine ja sellele järgnenud tsentraliseerimine tagas raamatukogudes levitatava informatsiooni üle suurema kontrolli. Pärast Eesti taasiseseisvumist alustati vabatahtlikel ühinemistel põhinevate haldusreformide ellu viimist. Uudse praktikana rakendati ühe omavalitsuse piires asuvate raamatukogude koondamist ühise juhtimise alla. Osad liitunud raamatukogudest lõpetasid hiljem siiski tegutsemise.

Eesti elanikkond on taasiseseisvumisest alates järjekindlalt kahanenud. Lisaks on asustustihedus riigi eri paikades väga ebaühtlane. Eriti paistavad selles osas silma Ida- ja Kagu-Eesti. (Noorkõiv, 2018: 272) Kuna vabatahtlikkuse alusel toimunud liitumised ei pälvinud omavalitsuste juhtide seas erilist poolehoidu, pidi riik hakkama tegema jõupingutusi, tagamaks omavalitsuste jätkusuutlikkust. Alutaguse vallaks ühinenud omavalitsuste seas oli liitumise osas positiivselt meelestatud väikseima rahvaarvuga vallad Alajõe ja Tudulinna, kelle jaoks tähendas ühinemine soodsat muutust. Nendes kahes piirkonnas olid ka raamatukoguhoidjate töö- ja olmetingimused kõige tagasihoidlikumad. Kaks „põlevkivivalda“ – Illuka ja Mäetaguse – olid ühinemise suhtes

algul kahtleval seisukohal, kuna põlevkivi kaevandamise ja vee erikasutuse eest saadav ressursitasu kindlustanuks omavalitsuse võimekuse veel mõneks ajaks. Iisaku vald, mis oli Mäetaguse järel suurima rahvaarvuga omavalitsus, ei näinud liitumises samuti midagi negatiivset. Iisaku raamatukogu oli lugejate-laenutuste-külastuste poolest kõige stabiilsemate näitajatega. Oma osa oli siin kindlasti ka asukohal: gümnaasiumiga ühe katuse all paiknemine tegi koostöö kooliga lihtsamaks ning lapsed leidsid kergemini tee raamatukokku.

Alutaguse valla rahvaraamatukogude aruanded aastatest 2010–2016 näitavad lugejate mõningast kahanemist periooditi kõikides rahvaraamatukogudes, v.a Tudulinna, kus see on olnud pidevas languses. Aastatel 2016–2017 toimus lugejate arvu tõus kõikides rahvaraamatukogudes, vaid Tudulinna ja Mäetagusel see vähenes (mõlemas 22 inimese võrra). Kuna Mäetaguse raamatukogu alustas sel perioodil Omniva postipunkti teenuste osutamist, siis võis see põhjustada eelnimetatud muutuse. Külastuste arv Mäetaguse raamatukogus tõusis 2017. aastal just postiteenuse lisandumise tõttu.

Ka laenutuste osas eristub teistest selgemalt just Tudulinna, kus võis täheldada pidevat kahanemist: 2012. aastal oli laenutuste arv 6699, mis 2017. aastaks oli langenud 1383ni. 2016. aastal tõusis laenutuste arv korra 1888ni, kuid kahanes järgmisel aastal 660 võrra. Laenutuste arvu vähenemise üheks põhjuseks tõi raamatukoguhoidja asjaolu, et suur osa kohalikest lastest käisid naabervaldade koolides (kohalikku põhikooli eelistasid vähesed), seetõttu kasutati ka sealseid kooliraamatukogusid. Ka täiskasvanute huvi raamatukogu vastu oli väike. Samuti ei olnud endistes kitsastes ja pimedavõitu ruumides võimalik korraldada üritusi. Teistes raamatukogudes olid laenutuste osas kõikumised väiksema mastaabiga.

Alutaguse valla rahvaraamatukogude aruannetest nähtub, et uute teenuste lisandumine – ruumide remont, maja kasutusvõimaluste laienemine, kooliga ühes hoones paiknemine – aitasid laenutuste-külastuste arvu stabiilsena hoida ning mõnel puhul ka suurendasid neid arve. Nii toimus 2014. aastal Iisakus kooliraamatukogu ja rahvaraamatukogu ühendamise järel tõus nii lugejate, laenutuste kui külastuste arvus. Maja kasutusvõimaluste suurenemine tõstis 2016. aastal Pagari raamatukogu külastajate-laenutuste arvu. Mäetaguse raamatukogus tõusis 2013. aastal, pärast ruumide remonti, oluliselt nii lugejate, laenutuste kui külastuste arv ning postiteenuse tulek 2017. aastal kergitas külastuste numbrit veelgi.

2015. aastal Mäetaguse ja Illuka vallas toimunud rahvaarvu tõus raamatukogude lugejate-külastuste-laenutuste arvu oluliselt ei mõjutanud. Võrreldes 2014. aastaga, kerkisid 2015. aastal need arvud ainult Pagaril. Kurtnas toimus 2015. aastal raamatukoguhoidja vahetus ning see võis

olla põhjuseks, miks näitajad langesid. Ülejäänud raamatukogudes (Kiikla, Mäetaguse, Kuremäe) samad arvud vähenesid. Paremus poole ei liikunud need ka 2016. aastal. Vähenemine oli küll väiksema ulatusega, kuid lisandunud elanikud raamatukogude lugejate hulka ei suurendanud.

Statistikaameti andmetel sündis Mäetaguse vallas 2015. aastal 28 last ning 2016. aastal 21 last (Statistikaamet, 2017a). Seega ei olnud rahvaarvu tõusu põhjuseks sündide arvu suurenemine. Illuka vallas sündide arv küll veidi tõusis: 2015–8 last, 2016–13 last (Statistikaamet, 2017a), kuid rahvaarvu suurenemist mõjutas see vähe.

3.1.2 2017. aasta haldusreform ja selle mõju rahvaraamatukogudele

2017. aasta haldusreformi korraldamise põhjuseks sai asjaolu, et väheneva ja vananeva rahvastikuga riigis ei oleks omavalitsused piiratud ressursside tõttu suutnud mõne aja pärast elanike põhiõigusi enam tagada. Seetõttu tekkis vajadus võimekamate omavalitsuste moodustamiseks. Ettevalmistusi haldusterritoriaalseks reformiks hakati tegema juba uue aastatuhande alguses. Oluline oli ühinemise puhul arvesse võtta nii piirkondade ajalooliste kui ka tänapäevaste tõmbekeskuste paiknemist. (Haldusreform, 2018: 73, 326)

Alutaguse valla liitumisprotsess venis pikaks ning kuni viimase hetkeni ei olnud selge, kas omavalitsus moodustatakse nelja või viie valla ühinemisel. Haldusreformi tarbeks koostatud ühinemislepingud kindlaid tähtaegu ümberkorralduste jaoks reeglina ei määranud, ehkki mõned neid siiski sisaldasid. Töös toodud näites olid ühinemislepingus välja toodud konkreetsed garantiid Kärü ja Väätsa raamatukogude jaoks. Alutaguse valla ühinemislepingu koostamisel osalesid liituvate valdade juhtkonnad. Raamatukogude ja teiste kultuuriasutuste töötajaid sinna ei kutsutud. Komisjoni liikmete sõnul pöörati kultuuriasutustele vähe tähelepanu seetõttu, et oldi kindlad nende asutuste jätkamises ka liitunud valla tingimustes ja seetõttu nad lihtsalt kaardistati. Nenditi, et ühinemislepingus oli teemasid (sport ja haridus), mis vajasis nii finantseerimise kui jätkamise suhtes üksikasjalikke kokkuleppeid. Raamatukogude puhul selliste kokkulepete sõlmimiseks vajadust ei nähtud. Ka pärast haldusreformi toimumist jäid raamatukogude töötajad infosulgu. Huvikeskuse juhtimise alla viimisest neid küll teavitati, kuid omavalitsuse edasistest plaanidest raamatukogutöötajatel info puudus. See tekitas raamatukoguhoidjates ebakindlust tuleviku suhtes ning näitas, et omavalitsuse juhid ei pidanud raamatukogude infovahendaja-jagaja rolli oluliseks.

Õige pea pärast liitumist, ühes valla piirkonnas raamatukoguhoidja koondati ning tema töö võttis üle rahvamaja juhataja. Teistes raamatukogudes töötajaid ei koondatud ning ühtegi raamatukogu ei ole suletud. Samas võib sulgemisotsus tulla alles mõne aja möödudes: 2006. aastal liitunud Türi,

Türi-Alliku, Änari, Kolu, Laupa, Taikse, Oisu, Kabala ja Ollepa raamatukogude puhul tehti selline otsus alles kaheksa aastat pärast ühinemist, mil üheksast raamatukogust suleti neli.

Alutaguse vallavalitsuse poolt on eesmärgiks seatud, et hoonetesse, kus raamatukogud asuvad, tuua rohkem erinevaid tegevusi. Need omakorda soodustavad tihedamat lävimist kogukonna, ametnike ja raamatukoguhoidjate vahel.

3.1.3 Töö kogudega. Lugeja- ja infoteenindus.

Kaie Holm märgib oma artiklis, et rahvaraamatukogude abil saab kodanik ennast kultuurialaselt täiendada, silmaringi avardada ja teadmisi omandada kuni kõrge vanuseni. Kõik see aitab kujuneda aktiivseks ja teadlikuks ühiskonnaliikmeks. Teadlikumat komplekteerimist aitavad saavutada erinevate rahvaste kirjandust tutvustavad koolitused, raamatututvustuste (blogid) ja arvustuste lugemine. (Holm, 2011)

Alutaguse valla raamatukoguhoidjad peavad oluliseks lugejate soovidega arvestamist. Siiski seisavad nad hea ka selle eest, et kõik liigid saaksid aasta jooksul täiendatud, kuna kogude mitmekülsus on raamatukoguhoidjate jaoks väga oluline. Harjumuspärase valiku kõrval püütakse lugejates huvi äratada ka liigilise ja tõsisema kirjanduse vastu. Raamatukogutöötajate sõnul laenutatakse teistlaadset kirjandust siiski harvem. Klassikateoste lugemise ja mõistmise oskused omandatakse üldhariduskoolides. Siinkohal saaksid raamatukoguhoidjad koostööd teha koolide eesti keele õpetajatega, et üheskoos mõelda, kuidas kirjandusklassika teoste lugemine õpilaste jaoks põnevamaks teha. Mõningal määral aitavad tõsisema kirjanduse vastu huvi äratada ka teoste põhjal valminud filmid ja teatrietendused. Raamatukogudes koha peal võib korraldada ka nn pimekohtumise raamatuga, kus klassikateosed on pakitud ühesugusesse paberisse ja laenutaja ei tea, millise raamatu ta endale lugemiseks kaasa saab.

Komisjoni liikmed märkisid ära, et lugejale vajaliku raamatu hankimiseks teevad raamatukoguhoidjad omavahel operatiivselt koostööd ning vajaliku teaviku kättesaamiseks on võimalik leida lugejale sobivaim variant. Positiivsena toodi välja, et soovitud raamatu lugemiseks ei pea nädalatepikkustes järjekordades olema, kuna kogusid täiendatakse raamatukoguhoidjate poolse asjatundlikkusega. Samuti oldi väga rahul lasteraamatute valikuga valla raamatukogudes.

Töö autor on seisukohal, et heas seisukorras eksemplare kogust kustutades võiksid raamatukogude töötajad sellest teavitada ka teisi valla raamatukogusid. Nii saab mõni raamatukogu oma halvas seisus raamatu välja vahetada või täiendada kooli soovitusliku kirjanduse nimekirja kuuluvat

teavikut mõne lisaeksemplariga. See elavdaks ka valla raamatukogude omavahelist koostööd ja looks võimalused RVLi intensiivsemaks kasutamiseks. Raamatute transportimiseks ühest kogust teise saaks haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmete sõnul kasutada ka vallavalitsuse ametnikke, kes liiguvad ringi autodega. Koos IT toega saaks luua RVL teadete edastamiseks vastava keskkonna. Samuti oleks raamatukogudel võimalik sel moel oma venekeelsete lugejate tarbeks vajalikku kirjandust hankida nendest valla raamatukogudest, kus muukeelse kirjanduse valik on suurem, selle asemel, et neid ise osta. Praegu pärsib RVLi tulemuslikku toimimist halb transpordiühendus valla erinevate piirkondade vahel. Pigem eelistatakse teavikuid hankida Jõhvi Keskraamatukogust ning õppeotstarbelist kirjandust tellitakse mõnikord ka Tallinna ülikoolide raamatukogudest ja Eesti Rahvusraamatukogust. Kuna tegu on õppekirjandusega, mida leidubki vaid eelnimetatud kogudes ja nad ei ole interneti teel alla laaditavad, siis on selline tegutsemine igati õigustatud.

Üks komisjoni liige oli arvamisel, et maaraamatukogud komplekteerivadki oma kogud piirkonna inimeste huvisid silmas pidades ning ülikoolides vajaliku õppekirjanduse olemasolu väikestelt raamatukogudelt ei oodatagi. Siinkohal peab töö autor vajalikuks märkida, et maaraamatukogudes leidub mitmesugust kirjandust ning vajalik õpik võib just kodulähedases raamatukogus asuda. Selline toimimine tõstab ka maaraamatukogude lugejate-laenutuste-külastuste arvu.

Enamus raamatukoguhoidjatest oli arvamisel, et kallimate ja piirkonna (või kogu Eesti) jaoks oluliste teavikute tellimine ainult valla keskkogu (või suurima lugejate arvuga raamatukogu) poolt ei oleks otstarbekas. Sellist võimalust tuleks kaaluda siis, kui teavikute soetamiseks mõeldud summasid oluliselt kärbitaks kas siis riigi või kohaliku omavalitsuse poolt ja raamatukogud peaksid teavikute tellimisel hakkama tegema rangeid valikuid. Otsustavaks saavad siis teaviku tähtsus piirkonna jaoks, lugejate arv, kes sellisest teosest huvitatud võiksid olla ning ka hind. Kindlasti peaksid raamatukogudes olema kohalikku ajalugu või piirkonna jaoks oluliste persoonide elu ja/või loomingut kirjeldavad teavikud. Mõnikord on puuduolevat teavikut võimalik soetada järelkomplekteerimist kasutades või valida Eesti Hoiuraamatukogu pakkumiste seast.

Komisjoni liikmete arvates on olulised piirkonna inimeste vajadused ning ei ole mõtet tellida teavikuid, mis lugejaid ei leia. Soovijatele saab aga vallavalitsuse töötajate ja raamatukoguhoidjate omavahelise koostöö tulemusena vajaliku teaviku hankimise korraldada kas siis Jõhvi Keskraamatukogust, mõnest teisest valla raamatukogust või kaugemaltki.

Raamatukoguhoidjate intervjuude ja raamatukogude aastaaruannete põhjal võib järeldada, et ürituste korraldamise tihedusel ning teemade ja esinejate valikul on enamustes raamatukogudes

määravaks lugejate soovid. Ürituste toimumise infot levitatakse rohkem suusõnaliselt ja kuulutustega teadete tahvritel ning vähem sotsiaalmeedia kaudu. Loomisel on Alutaguse Huvikeskuse ühine koduleht, kus raamatukogusid ja seal toimuvat tutvustatakse eraldi alamlehel. Mõned komisjoni liikmed olid arvamusel, et ehkki raamatukogud on praegu oma mitmekülgsede tegevustega päris hästi nähtaval, elavdaks uus koduleht nende võimalusi silma jääda veelgi. Ka Kristina Reigo märgib oma lõputöös, et internet on suureks abiks raamatukogude nähtavamaks muutmisel ja teave jõuab rohkemate inimesteni (Reigo, 2018: 45). Nooremate huviliste raamatukokku meelitamisel saaks koostööd teha noortekeskustega, kuna neil on noortega töötamise kogemus ja teadmine, mis noori kõnetab. Kuna Eestis loetakse nooreks 7-26 aastast isikut (Noorsootöö..., 2018), saaks hõlmata päris suure osa kogukonnast. Urve Vakker märgib oma magistritöös, et säilima peaksid traditsioonilised üritused, kuid võiks katsetada ka uusi ürituste vorme ning mõned tegevused võiksid olla ka projektipõhised (Vakker, 2015: 95-96). Kurtna noortekeskus koos Kurtna raamatukoguga osalesid 2017. aastal Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu poolt korraldatud projektikonkursil „Raamatukogud-muuseumid-noored“. Selle projekti tulemusena valmis vanasse mõisaparki maakividest lugemispesa.

Täiskasvanute seas sõltub raamatukogu külastamine ka sellest, milline oli nende suhe raamatute ja lugemisega lapsena. Kui raamatukogu külastamisest on positiivsed mälestused, siis mingil eluperioodil jõutakse uuesti ka raamatukokku. Seetõttu on oluline, et lapsed saaksid lasteaia- ja kooliajal kätte teadmise, et raamatukogus on põnev ja sealsed töötajad toredad. Eesti Lastekirjanduse Keskuse poolt on ellu kutsutud programm *Lugemisisu*, kus läbi mänguliste tegevuste püütakse lugemist ja raamatuid lastele lähemale tuua. Selle programmiga liitus – ainsana Alutaguse vallas – Kurtna raamatukogu, kes pakkus selles osalemist nii Iisaku Gümnaasiumile kui Illuka Koolile. Esialgu on koostöö toimunud ainult Iisaku Gümnaasiumi 2. klassiga.

Üks valla raamatukogu korraldas oma lugejate jaoks tänuürituse. Selline tähelepanuavaldus oma lugejate suhtes tõstab raamatukogu mainet ning on üks võimalus raamatukokku uusi lugejaid saada. Nii täiskasvanutele kui lastele saab korraldada lugemisringe või -klubisid, kus loetu üle arutlemise kaudu õpitakse teost analüüsides selle sisu mõistma.

Ka juhtivate isikute teatud intervjuudest ilmnes, et tähtsaimaks peetakse raamatukogude tööd lastega ning seda just lugemisharjumuste parandamise eesmärgil. Nenditi, et koostöö koolide ja raamatukogude vahel toimub, kuid see võiks siiski tõhusam olla ja raamatukoguhoidjad võiksid ka haridusasutustes koha peal käia, mitte ainult tegevusi raamatukogu ruumides korraldada. Komisjoni liikmed olid seisukohal, et ürituste reklaamimisel peaksid raamatukogude töötajad

julgemalt kasutama ka sotsiaalmeediat ja kodulehte. Raamatukoguhoidjate sõnul seda küll tehakse, kuid komisjoni liikmete arvates on raamatukogudes toimuvat siiski vähe märgata. Loodetavasti aitab valmiv Alutaguse Huvikeskuse uus koduleht seda olukorda parandada.

Lea Margus nendib, et ehkki koostöö kogukonnaga on tähtis, on ootused rahvaraamatukoguhoidjate infopädevuse alastele oskustele kõrged ja järeleandmisi seal teha ei saa (Margus, 2018: 7). Erialase haridusega töötaja on omandanud valdkonna baasteadmised ning selle olemasolu on vajalik. Täiendkoolitused aitavad teadmisi värskena hoida ja muutustega kursis olla. Raamatukoguhoidjate intervjuudest selgus, et enamjaolt osaletakse Jõhvi Keskraamatukogu poolt regulaarselt (üks kord kuus) korraldatud koolitustel ning osaletakse iga-aastasel maakonna raamatukoguhoidjate suveseminaril. Kuna koolitused toimuvad kindla ajaperioodi järel ja on väga informatiivsed, siis vallasiseste erialaste koolituste järel vajadus praegu puudub. Huvikeskuse poolt korraldatud meeskonnakoolitustel osalevad kõikide allasutuste töötajad: noortekeskuste ning rahva- ja seltsimajade personal, raamatukoguhoidjad. Samuti jagab Jõhvi Keskraamatukogu informatsiooni mujal Eestis toimuvate erialaste koolituste kohta. Sellistest koolitustest osavõtul on aga põhiliseks takistuseks asjaolu, et raamatukogu tuleb koolituspäevaks sulgeda ning seetõttu võetakse nendest osa siis, kui teema on raamatukoguhoidja jaoks väga oluline.

Kaie Holm märgib, et raamatukogude infotehnoloogilised võimalused on piirkonniti väga erinevad ja see on takistanud raamatukogudel kasutajakoolituste korraldamist (Holm, 2015). Alutaguse vallas on info- ja kommunikatsioonitehnoloogiline baas siiski heal tasemel. Vaid ühel raamatukogul ei ole veel wifi ühendust. Paremad ja kiiremad arvutid ning kiire internetiühendus kasvatavad eakamate külastajate seas huvi infokoolituste vastu. Raamatukogude töötajate intervjuudest selgus, et kasutajakoolitusi korraldatakse valdavalt individuaalselt ja vastavalt õppija soovidele ning regulaarselt neid ei toimu. Kuna kasutajakoolituste kaudu püütakse tutvustada raamatukogu võimalusi ja harida lugejat, siis võiks kaaluda mõtet hakata neid korraldama regulaarselt (nt üks kord kuus) ning anda nende toimumisest teada ka reklaamikanalite kaudu. Kindlasti leidub asjast huvitatuid, kes siiani pole julgenud abi küsida, kuid võimaluse tekkides seda siiski kasutaksid. Infotehnoloogilised lahendused on oluliselt lihtsustanud ka raamatukoguhoidjate igapäevatööd.

Osa haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmetest olid seisukohal, et raamatukoguhoidja peaks lugejatele rohkem erinevat kirjandust soovitama ning seeläbi külastajaid motiveerima ka raamatuid-ajakirju laenutama. Intervjuudest raamatukoguhoidjatega ilmnes, et seda tehakse ning inimesed on sellega harjunud ja vestlevad raamatutest hea meelega. Lugejatega mõtete

vahetamiseks ning raamatute soovitamiseks napib aega siis, kus töötaja täidab lisaülesandeid (postiteenus).

3.1.4 Lisaülesanded raamatukogus

Elanikkonna vähenemine ja lugemisharjumuste muutumine loob olukorra, kus raamatukogud peavad teenuse säilitamiseks juurde võtma lisaülesandeid. Alutaguse vallas olid raamatukogude töötajatel lisafunktsioonid postiteenuse või kultuuritöö vallas olemas juba enne ühinemist.

Mõne komisjoni liikme intervjuust jäi kõlama mõte, et kui lugejaid ja külastusi on vähe, siis ühel hetkel saavad riulid korda ja andmed sisestatud ning töötajal tekib aeg lisaülesannetega tegelemiseks [...] *no kui raamatukogu külastajaid ja laenutusi on vähe, mida töötaja peale selle, et ta neid andmeid sinna sisestab [...] et kui raamatukogutöötaja jõuab sinnamaani, et tal on raamatukogu korras [...] raamatukogu roll ei ole ju ainult andmebaasidesse sisestamine ja korrashoidmine [...].* Sellises olukorras on vajalik, et raamatukogudel (ja ka kõikidel teistel omavalitsuse allasutustel) oleksid eraldi arengukavad, kus oleksid selgelt kirja pandud asutuste eesmärgid ja arengusuunad (Reigo, 2018: 46).

Alutaguse valla arengukava loomise töögruppides võisid osaled kõik valla elanikud. Raamatukoguhoidjad sinna kohale ei tulnud. Kuna sel ajal ei olnud valitud ka veel raamatukogude juhti, siis oleks kõikide selle valdkonna töötajate osalemine väga soovitatav olnud. Sellest võib järeldada, et raamatukoguhoidjate tagasihoidlikkuse ja passiivsuse tõttu ei saanudki raamatukogude tulevikusuunad ja eesmärgid arengukavas esindatud olla, kuna valdkonna eksperdid – kelleks raamatukogude töötajad kindlasti on – aruteludel ei osalenud. Tulevikus on kaalumisel Alutaguse Huvikeskusele eraldi arengukava loomine, kus ka raamatukogude eesmärgid oleksid selgemalt ja täpsemalt lahti kirjutatud. Samuti tuleb arengukava eesmärkide elluviimiseks koostada tegevuskava, mis määrab ära vahendid (algatused, vajalikud meetmed) ja mõõdikud, kuidas eesmärkide täitmist hinnata. Kuna see koostatakse valla üldist arengukava silmas pidades, siis on eelkõige vajalik tagada raamatukogude jätkusuutlikkus, koostöö jätkumine erinevate valla asutustega (s.h vallavalitsus, lasteaiad ja koolid), luua võimalusi raamatukoguhoidjate täienduskoolitustel osalemiseks ning kindlasti peab säilima ka vallavalitsuse poolne toetus teavikute soetamiseks. Ühiskonna (sh rahvaraamatukogude) pideva muutumise tõttu tuleb arengukavasse sisse kirjutatud mõne aja möödudes uuesti üle vaadata ja korrektiive teha.

Madis Must (2016) kirjutab oma lõputöös, et printimise ja paljundamise teenus raamatukogudes ei tekita töötajates vastuseisu, kuna nendega ollakse harjutud. Vastumeelsust tekitavad

funktsioonid, mis ei haaku raamatukoguteenusega. Sinna hulka kuuluvad nii spordivahendite rent, postiteenuse osutamine jms. Rohkem on lisäülesandeid maaraamatukogude töötajatel. (Must, 2016: 12, 39, 40, 49). Alutaguse valla raamatukoguhoidjate seas on nii neid, kes on nõus kaaluma kõiki lisateenuste pakkumisi [...] *Kui tehakse pakkumised, siis ma olen nõus need läbi vaatama ja kaaluma...miks mitte, kui vajadus peaks tekkima [...]*, kui ka neid, kes pelgavad lisateenuste võtmise järel raamatukogu tegevuse tahaplaanile jäämist ja sellest tulenevat lugejate arvu vähenemist. Valla haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmete arvates peaks lisateenuseid raamatukogudes ikkagi pakutama, kui muud võimalust teenuse säilitamiseks koha peal kogukonna jaoks ei ole. Siinkohal peavad raamatukogutöötajad ise saama lisateenuste osutamise otstarbekuse kohta arvamust avaldada ja nende arvamusega peab ka arvestama. Nii Kristina Reigo (2018) kui Madis Must (2016) nendivad, et suurem osa raamatukogutöötajatest on postiteenuse osutamise vastu ning suurel määral mängis teenuse osutamisega nõustumisel rolli teadmine, et muidu kaoks see teenus kogukonna jaoks piirkonnas üldse ära. Sama põhjenduse tõi ka Alutaguse vallas postiteenust osutava raamatukogu töötaja.

Komisjoni liikmete arvates ei peaks raamatukoguhoidja kõiki üritusi, käsitöötubasid vms ise korraldama, vaid tegevuse läbiviija võiks tulla väljastpoolt: kooli läheduses asuvas raamatukogus võiks tegevusi korraldada mõni õpetaja, külakeskuses asuvas raamatukogus aga vabatahtlikud jne. Töö autori arvates võib siin takistuseks saada õpetajate suur koormus koolis ning vabatahtlike vähesus või nende piiratud võimalused regulaarselt üritusi korraldada.

3.1.5 Raamatukogude hetkeseis. Arendustegevus. Tulevikusuunad.

Alutaguse vallas on võetud eesmärgiks kujundada raamatukogudest kohaliku kultuurielu edendajad ning kogukonna ja vallavalitsuse vahelise info vahendajad. Sellest tulenevalt suunati nad huvikeskuse juhtimise alla – see on Eestis uudne praktika. Valla kesk- ja harukogude loomine ei ole praegusel hetkel päevakorras. Siiski on tulevikus selle teema tõstatamine võimalik, kui raamatukoguhoidjate arvates aitaks see raamatukogudel püsima jääda.

Lea Margus märkis oma seminaritöös, et eriti soodsalt mõjub raamatukogudele kooli ja lasteaia lähedus ning ka kaupluse olemasolu tõstab raamatukogu külastatavust (Margus, 2018). Alutaguse vallas on raamatukogude asupaigad küla keskustes ja seetõttu inimeste jaoks mugavalt nii kaupluse, kooli, lasteaia kui ka bussipeatuse või perearsti vastuvõtupunkti läheduses. Vaid Iisaku ja Kiiikla raamatukogude asukohad hoonete teisel korrusel on vanemate inimeste jaoks mõningal määral takistuseks. Puudega inimeste jaoks on ligipääs veidi piiratud ka Kuremäe ja Kurtna

raamatukogudesse, kus ruumidesse pääsemist takistavad mõned trepiastmed. Lahendust nähakse koduteeninduse korraldamises ning seda on raamatukoguhoidjad vajaduse ilmnemisel ka teinud. Kuremäe raamatukogu asub majas, kus on plaanis teha suuremad ümberehitustööd, mille tulemusena raamatukogu ruumid avarduvad. Ehitustööde käigus on võimalik ümber korraldada ka ligipääs raamatukokku.

Aastatel 1992–2016 toimunud liitumiste tulemusena viidi raamatukogusid küll ühise juhtimise alla, kuid raamatukogude koondamine koos muude kultuuri- ja noorsootöö asutustega huvikeskuse haldusalasse on Eestis veel uudne praktika. Raamatukogude juht, kes valiti valdkonna tööd korraldama, allub huvikeskuse juhile. Uus ametikoht ei tähenda üksnes valla raamatukogudel silma peal hoidmist, vaid need ülesanded lisandusid tavapärasele raamatukogutööle. Ametijuhendi põhjal oodatakse raamatukogude juhilt eelkõige sisutihedat koostööd huvikeskuse juhatajaga nii dokumentide koostamisel kui ka huvikeskuse juhataja poolt määratud ülesannete täitmisel. Praegusel hetkel on raamatukoguhoidjad seisukohal, et valdkonna huvide eest seismine on eelkõige raamatukogude juhi ülesanne ja ollakse arvamusel, et tal on veel päris palju arenguruumi.

Ühinemisjärgse asutuste (s.h raamatukogude) sulgemise tingib eelarvevahendite ebapiisavus. Sulgemis- või säilitamisotsuse tegemisele eelneb põhjalik raamatukogu statistiline analüüs (lugejate, laenutuste, külastuste arv), suur roll on elanikkonna arvuliste näitajate muutustel ja raamatukogude tegevuse väljapaistvusel kogukonnas. Töös toodud kolme näite puhul ei suletud ühtegi raamatukogu ning Lüganuse Valla Raamatukogu struktuuri kuuluva Varja raamatukogu jaoks sai lahenduse mitu aastat kestnud veeprobleem.

Haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni otsustest sõltub nii alus- ja üldhariduses, hoolekandes, rahvamajades kui ka raamatukogudes toimuv, lisanduvad veel sport ja noorsootöö, seetõttu on oluline, et komisjoni liikmed oleksid nendes valdkondades pädevad. Intervjuudest selgus, et komisjoni liikmed peavad kõiki sinna valitud kultuurivaldkonda puudutavate küsimuste otsustamisel asjatundlikeks. Nende sõnul peeti komisjoni moodustamisel silmas, et liikmete hulgas oleksid esindatud kõikide valdkondade spetsialistid, kes tunneksid probleeme süvitsi ja oskaksid neid teistele liikmetele ka lahti seletada. Üldine ettekujutus valdkondades toimuvast oleks olemas aga kõigil liikmetel. Üks intervjuueeritav leidis siiski, et komisjoni liikmed võiksid ühise ringsõidu käigus valla raamatukogude asupaikadega ja seal pakutavate võimalustega lähemalt tutvuda. See tuleks kasuks raamatukogudega seotud küsimuste lahendamisel. Ka raamatukogutöötajatega korraldatud intervjuudest ilmnnes, et sellised kohtumised aitaksid raamatukogudes tehtavat tööd oluliselt rohkem tutvustada.

Nii komisjoni liikmete kui ka raamatukoguhoidjate seas oli neid, kes erialase hariduse olemasolu raamatukogutöötajatel vältimatult vajalikuks ei pidanud. Vastava hariduse omandamise pooldajate sõnul on erialase haridusega töötajatel suuremad baasteadmised ning seetõttu võib kindel olla, et valdkond on nõuetele vastavalt korraldatud ja areneb. Need, kes erialaharidust ilmtingimata vajalikuks ei pidanud, olid arvamusel, et vastavad pädevused saab omandada ka töö käigus ning põhiline on soov raamatukogus töötada. Märgiti, et ka haakuvate haridustega (nt kultuurialane) töötaja saaks raamatukogus hästi hakkama.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus § 6 lg 2 sätestab, et rahvaraamatukogude ülalpidajateks on kohalikud omavalitsused (Kohaliku omavalitsuse..., 2019). Seetõttu tuuakse raamatukoguga ühe katuse alla mitmeid muid asutusi või lisatakse raamatukogutöötajale täiendavaid funktsioone. Alutaguse valla haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmete intervjuude põhjal võib järeldada, et raamatukogudes nähakse üht vallavalitsuse osa ehk siis kohapealset infopunkti. Siin peetakse eelkõige silmas valla keskusest kaugemal asuvaid Alajõe, Kurtna, Kuremäe ja Tudulinna raamatukogusid, kus, lisaks raamatukoguhoidjatele, jagaksid kindlatel päevadel kogukonnale infot ka valla ametnikud. Eelkõige just sotsiaaltöötajad. Komisjoni liikmete sõnul edastaksid raamatukogutöötajad üldist infot (vastuvõtuajad, kontaktnumbrid, blankettide täitmine, avalduste edastamine, jne) ning suunaksid inimesi põhjalikumale teabe (toetuste taotlemise tingimused, taotlemise protsess, jne) saamiseks vastava ametniku juurde.

Raamatukoguhoidjate rööprähklemisest säästmiseks on võimalik koostööd teha ka huvikeskuse kultuurikoordinaatoriga, kelle põhiülesandeks on valla kultuuritöö koordineerimine, sündmuste korraldamine (valla eakate pidu, jaanipäev, mõisapäev, jne) ja turundamine sotsiaalmeedias ning kodulehel. Tema aitaks ürituste ette valmistamisega kõikides valla raamatukogudes ja oleks abiks väiksemate ürituste organiseerimisel nii ideede kui kogemustega. Huvikeskuse juhataja sõnul ollakse igati nõus appi tulema.

Komisjoni liikmete intervjuudest jäi kõlama, et elanike vähenemise tõttu võib tulevikus mõnes piirkonnas raamatukoguteenuse tarbimine oluliselt väheneda. Sellise olukorra tekkimisel saavad raamatukoguhoidjad koos vallavalitsuse ja huvikeskuse juhatajaga arutada, milliseid teenuseid võiks raamatukogu lisaks osutada ja kuidas töökoormust sellisel juhul jagada. Praegu töötavad Pagari ja Kiikla raamatukoguhoidjad osakoormusega raamatukogus ning teise poole ajast on nad ametis rahva/seltsimajas. Komisjoni liikmete poolne seisukoht on, et raamatukoguhoidjad peaksid – lisaks raamatukogus toimetamisele – osutama ka muid teenuseid, kuna raamatukoguteenus

üksinda ei ole tulevikku silmas pidades jätkusuutlik. Raamatukogutöötajate sõnul ei ole nad lisateenuste osutamise vastu, kuid need peaksid haakuma raamatukogu põhifunktsiooniga.

Alljärgnevad loetelud on kokkuvõtte haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmete poolt välja toodud arvamused raamatukogude arengusuundadest tulevikus:

Alajõe raamatukogu – kogukonna- ja teenuskeskus koos raamatukoguga, mis pakub mitmeid vaba aja veetmise võimalusi ning samas majas on vastuvõturuumid ka valla ametnikele (eelkõige sotsiaaltöötajale).

Iisaku raamatukogu – hetkel ainus, kes osutab ainult raamatukoguteenust. Tulevikus peaks samas majas asuva gümnaasiumi ja raamatukogu vahel olema rohkem koostöö kohti: raamatukoguhoidjad käivad ka klassiruumides kirjanikke ja nende loomingut tutvustamas ning korraldavad või aitavad korraldada kirjandusega seotud üritusi; rohkem kaasata Iisaku noortekeskuse tegevusse, et mitte jääda ainult raamatukoguteenuse pakkujaks, ehkki valla keskuses ja kooliga ühes majas asuvana, jääb raamatukoguteenuse osa suuremaks, võrreldes teiste valla raamatukogudega. Tihe suhtlus aitab kaasa traditsioonilise kooliraamatukogu tunde tekkimisele õpilaste ja kooli personali seas.

Kiikla raamatukogu – analoogselt Alajõe, Pagari ja Tudulinna peaks raamatukogu koos rahvamajaga kujunema kogukonna südameks, kuhu tullakse mitte ainult raamatuid laenutama, vaid ka vaba aega veetma ja informatsiooni hankima. Aja jooksul saab ka selgemaks, millises mahus raamatukoguteenust koha peal vajatakse.

Kuremäe raamatukogu – mitmefunktsioonilises külakeskuses asuv raamatukogu saab pärast planeeritud remonditöid avaramad ruumid ning see peaks mitmekesistama ka raamatukogu võimalusi: üritused kogukonnale ja ka elanike enda algatustel toimuvad kooskäimised, ruumid valla ametnike jaoks (eelkõige sotsiaaltöötaja).

Kurtna raamatukogu-seltsimaja – asub omaette majas ning peaks kujunema kogukonnakeskuseks; raamatukoguhoidjal on olemas ürituste korraldamise kogemus; erinevad lugemise ja raamatutega seotud programmid kooliõpilastele ja lasteaiade mudilastele nii raamatukogus kui haridusasutuses koha peal; ruumide rentimise teenus (mida ka praegu kasutatakse).

Mäetaguse raamatukogu – asukoht Alutaguse Huvikeskusega ühes majas, osaleb juba praegu aktiivselt huvikeskuse tegemistes (abi ürituste korraldamisel), pakub postiteenust. Kardinaalset muutust ei vaja.

Pagari raamatukogu – seltsimaja juhataja on osaajaga raamatukoguhoidja ning korraldab erinevaid üritusi, 2019. aastal valmib suveterrass; majas käimasolevate remonttööde tulemusena peavad tagama maja odavamad ülalpidamiskulud tulevikus; seltsimaja pakub ööbimisvõimalust ning raamatukogust kustutatud raamatud jäetakse ööbijatele lugemiseks

Tudulinna raamatukogu – kogukonna- ja teenuskeskus, koostöö valla ametnikega tõhustub, kuna raamatukogu on üks lüli meeskonnast.

Kogukonnamaja eesmärgiks on hajaasustusega piirkondades elanike jaoks oluliste teenuste koondamine mugavalt ühte hoonesse ning luua tingimused, et sealseid ruume ka ühisüritusteks ja ringitegevusteks kasutada saaks.

Pikaleveninud liitumisprotsess raamatukogude tööd ei halvanud, kuid häirivaks kujunes infosulg, mis tekkis raamatukogude huvikeskuse alla liikumisel ja milles raamatukoguhoidjad pikalt viibima pidid. Olukord on praeguseks küll paranenud, kuid kitsaskohti siiski veel jagub. Raamatukogude juhi määramine valdkonda koordineerima, on esialgu olnud vähe tulemusrikas. Haldusreform mõjutas ühes valla piirkonnas raamatukoguteenuse kättesaadavust, kuna raamatukoguhoidja koondamise tõttu anti tema ülesanded rahvamaja juhatajale ja raamatukogu on avatud mõnel päeval nädalas. Liitumisprotsessi mõjul paranesid kahe raamatukogu olmetingimused. Ühel neist suurenes valla teenuspunktina tegutsema asudes oluliselt töökoormus. Täiendavaid funktsioone on plaanis lisada ka ülejäänud raamatukogudele, kuid need otsused tehakse mõne aja möödudes ning raamatukoguhoidjaid kaasates.

Alutaguse valla rahvaraamatukogude arengute ja tulevikusuundade osas olid raamatukoguhoidjad ja haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmed üksmeelel, et vajalik on osapoolte vahelise koostöö arendamine, esmatähtsaks peeti tööd haridusasutustega ning raamatukogu tähtsuse säilitamist.

Komisjoni liikmed olid arvamusel, et tõsisemat kirjandust peaksid raamatukogutöötajad lugejatele enam soovitama-tutvustama. Raamatukoguhoidjate sõnul seda tehakse, kuid lugejatel puudub oskus ja tihti ka aeg sellistesse teostesse süvenemiseks ning soovitustööst on siin vähe kasu.

Raamatukogudele täiendavate funktsioonide lisamisel olid komisjoni liikmed valdavalt seisukohal, et ainuüksi raamatukoguteenuse osutamine ei ole jätkusuutlik. Raamatukogutöötajad märkisid aga, et lisateenuste tõttu võivad varju jääda raamatukogu põhiteenused ja lugejate arv väheneb veelgi.

Komisjoni liikmed ootaksid enda sõnul raamatukoguhoidjate aktiivset osalemist raamatukogusid puudutavate küsimuste aruteludel. Raamatukoguhoidjatest olid kaasaráákimise suhtes positiivselt meelestatud vähesed.

Raamatukogude huvikeskuse struktuuris paiknemise osas oli pooldajaid ja vastaseid nii komisjoni liikmete kui ka raamatukoguhoidjate hulgas. Siiski olid osapooled valdavalt seisukohal, et suuri ümberkorraldusi pole otstarbekas praegu teha.

Raamatukogundust on mõjutanud nii riigikorra muutused ja sellest tingitud haldusreformid, rahvaarvu kahanemine, ajapuudusest tingitud lugemisvõimaluste vähenemine kui ka meelelahutusvõimaluste paljus. Alutaguse valla suur territoorium on hajaasustusega, mis teeb elanikele vajalike teenuste kättesaadavuse kindlustamise keeruliseks. Alutaguse valla olulisim tuluallikas on põlevkivi kaevandamise ja vee erikasutuse eest saadavad ressursitasud, mis ühel hetkel lõpevad. Siis kerkivad päevakorda ka finantsküsimused ehk raha mõistlik jaotamine. Valla juhtkond otsib aktiivselt võimalusi, kuidas tulude vähenemisel mõistlikult edasi majandada nii, et asutusi ei peaks sulgema. Samuti oodatakse raamatukoguhoidjate ning kogukonna aktiivset kaasamõtlemist ja panustamist nii täiendavate funktsioonide lisamisel raamatukogudele kui ka igapäevatöö korraldamisel. Selleks, et raamatukogutöötajad oleksid kaasatud nende jaoks oluliste probleemide lahendamisse, peavad nad ka ise olema aktiivsed ettepanekuid tegema ja lahendusi välja pakkuma. Oluline on mõlema osapoole koostöötahe ning soov kitsaskohtadele leevendus leida. Kuna raamatukogud asuvad üksteisest kaugel ning pakuvad – lisaks raamatukoguteenusele – ka mitmesuguseid kultuuriüritusi, siis loodetavasti ühtegi neist ei suleta. See sõltub aga kohaliku omavalitsuse otsustest. Praeguseks vastu võetud otsuste mõju saab hinnata alles mõne aja möödudes.

3.2 Uurimismeetodi sobivus

Valitud metoodika sobis lõputöö eesmärkide saavutamiseks, kuna saadi ülevaade Alutaguse valla rahvaraamatukogude sisemistest arengutest ning haldusreformi mõjudest rahvaraamatukogudele nii raamatukoguhoidjate kui haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmete poolt vaadatuna.

Töö autor oli teadlik, et intervjuu on aja- ja töömahukas ning tulemuste tõlgendamine subjektiivne ning et intervjuueeritavad võivad anda vastuseid, mida nad arvavad, et neilt oodatakse (Virkus,

2016). Autor ei täheldanud, et intervjueeritavad oleksid soovinud vastuseid andes olukorda paremast küljest näidata või siis kõike ainult negatiivse poole pealt näha. Kuna kõikidele intervjueeritavatele saatis töö autor küsimused eelnevalt tutvumiseks, siis oli neil aega ennast vastamiseks ka ette valmistada.

Kogude kujundamise, lugeja- ja infoteeninduse ning ürituste korraldamise alastel teemadel vestlesid raamatukoguhoidjad meeleldi ja pikalt. Mõne raamatukoguhoidja puhul tuli kasutada ka suunavaid küsimusi, et teda teema juurde tagasi tuua, kuna teemad hakkasid laiali valguma. Ka erialasest haridusest räägiti meelsasti.

Mõnevõrra vaoshoitumad oldi kaasarääkimise võimaluste välja pakkumisel ning raamatukogude võimalike arengu- ja tulevikusuundade üle arutledes. Samuti oldi tagasihoidlikud, avaldamaks arvamust valla teiste raamatukogude edaspidiste arengusuundade kohta. Raamatukoguhoidjad, kes alustasid selle ametikohal hiljuti, ei osanud anda eriti täpseid hinnanguid lugejate arvu muutuste ja põhjuste kohta. Nende antud vastused olid pigem oletuslikud. Samuti oli neil keeruline hinnata infotehnoloogilise baasi arengut.

Haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmete puhul saadi põhjalikumad vastused just raamatukogude olulisuse ja edasiste arengu- ja tulevikusuundade osas ning selgemaks said valla juhtkonna ootused raamatukogudele. Keeruline oli mõne komisjoni liikme jaoks hinnangu andmine raamatukogude infotehnoloogilisele baasile ja teavikutega varustamisele, hästi ei osatud välja tuua raamatukoguhoidjate töö muutumist viimase 10 aasta jooksul ning samuti ei oldud kursis kõikide raamatukogude asupaikadega – paremini teati ainult oma elukoha läheduses asuvat raamatukogu.

Intervjuude analüüsimiseks kasutati induktiivset sisuanalüüsi ja horisontaalset analüüsitehnikat. Selle meetodi käigus püütakse saada ülevaade uuritava väljendatud mõtete terviklikust mustrist. Intervjuud loeti mitmeid kordi hoolikalt läbi, süüvides teksti mõttemaailma. Ühtlasi pöörati tähelepanu ka sellele, mida intervjueeritavad antud teemaga seoses veel rääkisid. Kõikidest intervjuudest koguti kokku konkreetset teemat puudutavad tekstiosad ja võrreldi selle teema käsitlemist kõigis kogutud intervjuudes korraga. Sellise tehnika rakendamine annab võimaluse suuremaks üldistamiseks. (Kalmus jt, 2015) Siiski tuli silmas pidada ka konteksti ja olukorda, kuna intervjueeritavad võivad mõnes muus situatsioonis samale küsimusele teisiti vastata (Virkus, 2016).

Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldas pühenduda tõenäolise vastuvõtu seisukohast olulistele tähendustele. Andmete kogumismeetodiks valitud individuaalintervjuu võimaldas andmete

kogumist paindlikult reguleerida ning olukorrale sobivalt kohandada. Poolstruktureeritud intervjuukava võimaldas esitada täpsustavaid lisaküsimusi.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärgiks on ülevaate andmine Alutaguse valla rahvaraamatukogude arengutest enne ja pärast haldusreformi toimumist.

Varasemad lõpu- ja magistritööd keskendusid ühele konkreetsele uurimissuunale: analüüsiti nii raamatukoguhoidjate suhtumist eesootavatesse muutustesse, raamatukogu rolli sotsiaalse sidususe loomisel, maaraamatukogude tegevusruumi kui ka haldusreformi oletatavaid mõjusid raamatukogudele, kui reform oli alles algusjärgus. Käesolev lõputöö puudutab kõiki eelnimetatud teemasid, lisaks on analüüsitud, mida ühinemisega kaasnenud muutused raamatukogude jaoks kaasa on toonud ja milles nähakse edasiminekut.

Teema on tähtis, kuna haldusreformist tulenevad ümberkorraldused mõjutavad kõiki liitunud omavalitsusi ja nende allasutusi. Kuna rahvaraamatukogude ülalpidamine on kohalike omavalitsuste ülesanne, siis sõltub nende edasikestmine nii omavalitsuste poolt vastu võetud otsustest kui ka finantsvõimekusest. Liitumiste tulemustena tekivad uued alluvussuhted, rahvaraamatukogudele lisatakse juurde täiendavaid funktsioone, mille tulemusena võib kannatada raamatukoguteenuse pakkumine.

Raamatukogundust on aegade jooksul mõjutanud nii poliitilised kui demograafilised tegurid. Avalikkude raamatukogude seadus pani aluse ühtse raamatukogude võrgu tekkele. Nõukogude perioodil käsitleti raamatukogusid ideoloogiaasutustena ning pärast Eesti taasiseseisvumist hakkasid raamatukogud täitma mitmeid lisaülesandeid. Elanikkonna ümber paiknemine ja rahvaarvu vähenemine on põhjustanud väiksemate raamatukogude sulgemisi ning kooli- ja rahvaraamatukogude ühendamisi.

Aastatel 1992–2016 toimunud haldusreformid põhinesid omavalitsuste vabatahtlikel ühinemissoovidel. Ühiskonna kiirest arengust tingitud muutused olid põhjuseks, miks 2017. aasta haldusreform kutsuti ellu riigi eestvõttel. Ühinemisprotsessi tulemusena moodustatud Alutaguse vald liideti kokku viiest Ida-Virumaa lõunaregioonis asuvast omavalitsusest: Alajõe, Iisaku, Illuka

(sundliideti), Mäetaguse ja Tudulinna. Tekkis Mandri-Eesti suurim omavalitsus, mille finantsvõimekus on Eesti üks kõrgemaid.

Alutaguse valla rahvaraamatukogude areng on sõltunud omavalitsuste võimekusest kindlustada raamatukogudele piisavalt vahendeid osutamaks kvaliteetset raamatukoguteenust. Rahvaarvu vähenemine, noorema põlvkonna meelelahutuseelistuste muutumine, eakate osakaalu suurenemine mõjutas lugejate-laenutuste-külastuste arvu ning ürituste toimumise temaatikat ja tihedust juba enne haldusreformi toimumist. Siiski juhinduvad rahvaraamatukoguhoidjad kogude kujundamisel, töötlemisel ja säilitamisel eelkõige lugejate soovidest. Postiteenuse osutamine mõjutab raamatukogu tööd pigem negatiivselt. Tõhusamat väljatöötamist vajab vallasisene raamatukogudevahelise laenutuse teenus.

Raamatukogude paigutumist Alutaguse Huvikeskuse struktuuri võib pidada olulisimaks ümberkorralduseks, mis raamatukogudele haldusreformi mõjul osaks sai, kuna otsusest tingitud infoliikumise halvenemine tekitas raamatukoguhoidjates küsimusi sellise sammu otstarbekuse suhtes. Ühes valla piirkonnas täidab rahvamaja juhataja osaajaga ka raamatukogutöötaja rolli, kuna raamatukoguhoidja ühinemise tulemusena koondati. Kahe raamatukogu olme- ja töötingimuste paranemise võib aga kanda liitumise positiivse mõju poolele, kuna selle tulemusena tõusis raamatukogude tähtsus nendes piirkondades.

Haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmed olid seisukohal, et valla raamatukogude olukord praegusel hetkel on hea ja nad on oma tegevusega kogukonnas nähtavad. Silma paistab raamatukogutöötajate madal aktiivsus raamatukogude tuleviku kujundamisel. Pigem soovitakse teha oma igapäevast tööd: pakkuda lugejatele heal tasemel raamatukoguteenust ja arendada omavahelist koostööd. Oluliseks peetakse, et lisafunktsioonid ei hakkaks vähendama kvaliteetse raamatukoguteenuse osutamist.

Ka tulevikus sõltub Alutaguse valla rahvaraamatukogude areng suuresti omavalitsuse finantsvõimekusest ning rahvaarvust ja selle vanuselisest koosseisust. Raamatukogude töötajad peavad tulevikus enda kanda võtma ka lisaülesandeid, kuna ainuüksi raamatukoguteenuse osutamine ei ole tulevikku silmas pidades otstarbekas.

Kõik ühiskonnas tehtavad muutused avaldavad mõju ka raamatukogudele. Haldusreformist tingituna tegid mõned Alutaguse valla rahvaraamatukogud läbi mõnevõrra suurema muutuse, kui teised. Ühiselt toimetama õppimiseks läheb veel üksjagu aega ning haldusreformi tõttu tehtud otsuste mõju saab hinnata alles mõne aja möödudes. Siis seisavad ees juba uued ümberkorraldused.

SUMMARY

Development of public libraries in the Alutaguse rural municipality in the context of the administrative reform

The aim of this thesis is to provide an overview on the development of public libraries in the Alutaguse rural municipality before and after the administrative reform.

Previous bachelor's and master's theses have focused on one particular research direction: the librarians' attitudes towards prospective changes, the role of libraries in creating social cohesion, the space and scope of operation of rural libraries, and the supposed effects of the administrative reform on libraries when the reform was still in its early stages have been analysed. This thesis touches on all of the above-mentioned topics; in addition, the effects of the merger of rural municipalities on libraries and the perceived improvements are analysed.

This is an important topic because the reorganisation resulting from the administrative reform affects all merged municipalities and their subsidiary bodies. As the maintenance of public libraries is the responsibility of local governments, the continued operation of these libraries depends on the decisions taken by municipalities as well as their financial capacity. As a result of the mergers, new relationships of subordination emerge and public libraries receive additional functions, as a result of which the provision of library services may suffer.

Libraries have always been subject to influence from political and demographic factors. The Public Libraries Act (Avalikkude raamatukogude seadus) laid the foundation for a single network of libraries. During the Soviet period, libraries were treated as ideological institutions; after Estonia regained its independence, libraries began to perform several additional functions. Relocation of the population and depopulation have led to the closure of smaller libraries and mergers of school and public libraries.

Administrative reforms implemented between 1992 and 2016 were based on voluntary merger requests from local governments. Changes caused by the rapid development of society were the reason behind the state-initiated administrative reform in 2017. Alutaguse rural municipality was put together from five rural municipalities in the southern region of Ida-Viru County: Alajõe, Iisaku, Illuka (forced merger), Mäetaguse, and Tudulinna. The largest local government in mainland Estonia was formed, ranking among the top local governments in Estonia in terms of financial capability.

The development of public libraries in Alutaguse rural municipality has depended on the ability of local governments to grant sufficient resources to libraries for providing high-quality library services. Depopulation, changes in the entertainment preferences of younger generations, and increase in the proportion of elderly people have affected the number of readers / lending of books / visits and the theme and frequency of events even since before the administrative reform took place. However, in designing, processing, and preserving collections, public librarians are primarily guided by the wishes of readers. The provision of postal services has a rather negative effect on the operation of libraries. Interlibrary services in the municipality require more efficient development.

Among changes to affect the libraries as a result of the administrative reform, consolidation into the structure of Alutaguse Hobby Centre can be considered one of the most important changes, as it resulted in deterioration of information flow, which made librarians question the benefits of the decision. In one region of the municipality, the head of the community centre fills in the role of the librarian on a part-time basis because the librarian was laid off as a result of the merger. However, the improvement in working and general conditions at two libraries can be attributed to the positive impact of the merger, as it has led to an increase in the importance of libraries in these areas.

The members of the Committee on Education, Culture, and Social Affairs were of the opinion that the situation in the municipality's libraries is good and that their activities are visible to the community. The low activity of librarians in shaping the future of libraries also stands out. Rather, librarians wish to perform their day-to-day tasks: provide readers with good library services and develop collaboration. It is considered important that the additional functions would not reduce the quality of library services.

The development of public libraries in Alutaguse rural municipality will continue to largely depend on the financial capacity of the municipality and the size and age of its population.

Librarians will also have to take on additional tasks, as the provision of library services alone will not be feasible in the future.

All changes in the society also have an impact on libraries. As a result of the administrative reform, some public libraries in Alutaguse rural municipality underwent a more significant change than others. It will take quite some time to learn collaboration and the impact of the decisions made due to administrative reform can only be assessed after some time has passed. By then, restructuring will be required again.

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

Aas, A. (2016). Haldusreformi seaduse eelnõu (200 SE) esimene lugemine. XIII Riigikogu stenogramm III istungjärk. Kasutatud 19.12.2018, <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201604061400#PKP-18642>

Alajõe raamatukogu aastaaruanne. (2015). *Jõhvi Keskraamatukogu kodulehekülg*. Kasutatud 03.01.2019, <https://rk.johvi.ee/et/maaraamatukogud/maakonna-aruanded>

Alajõe valla, Iisaku valla, Mäetaguse valla ja Tudulinna valla ühinemisleping. (2017). *Riigi Teataja IV*, 26.01.2017, 15. Kasutatud 12.01.2019, <https://www.riigiteataja.ee/akt/426012017015>

Alajõe valla arengukava 2015–2022 (2014). *Riigi Teataja IV*, 04.11.2016, 46. Kasutatud 31.08.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/404112016046>

Alutaguse Huvikeskuse põhimäärus (2018). *Riigi Teataja IV*, 29.12.2017, 70. Kasutatud 31.08.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/429122017070>

Alutaguse valla arengukava 2018–2030 (2018). *Riigi Teataja IV*, 10.07.2018. Kasutatud 31.08.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/410072018026?leiaKehtiv>

Alutaguse valla ühinemisleping lõplik. (2016). *Alutaguse valla kodulehekülg*. Kasutatud 28.11.2018, <http://www.alutagusevald.ee/yhinemisleping>

Arm, K. (2014). *Kohalike omavalitsuste ühinemise mõju ühinenud haldusüksuste arenguvõimele Lääne-Viru maakonna näitel*. Magistritöö. Eesti Maaülikool, majandus- ja sotsiaalinstituut. Kasutatud 14.10.2018, <https://dspace.emu.ee/xmlui/handle/10492/2483/browse?type=author&value=Arm%2C+Kaie>

Aru, P. (1999). Avaliku halduse arendamise aluste seletuskiri. Kasutatud 10.05.2019, https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2012/09/1999_avaliku-halduse-arendamise-aluste-seletuskiri.pdf

Burk, K. (2016). Koostöös peitub jõud. *Raamatukogu*, 1/2016, 13.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 2008. (2010). Kasutatud 04.10.2018, <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/57988>

Holm, K. (2015). Raamatukogude abil digi-Eestiks. Arvamus. Kasutatud 09.11.2018, <https://www.err.ee/529370/kaie-holm-raamatukogude-abil-digi-eestiks>

Ida-Viru maakonna rahvaraamatukogude koondaruanne. (2018). *Jõhvi Keskraamatukogu kodulehekülg*. Kasutatud 04.01.2019, <https://rk.johvi.ee/et/maaraamatukogud/maakonna-aruanded>

Ida-Viru maakonna arengukava 2014-2020. (2014). Kasutatud 06.05.2019, <https://maakonnaplaneering.ee/documents/2845826/18605510/Ida-Viru+maakonna+arengukava+2014-2020.pdf/653cb779-ee59-4aa6-af5f-e4188c8b245d>

Iisaku Gümnaasiumi arengukava 2015–2019. (2015). *Riigi Teataja IV*, 07.10.2015, 6. Kasutatud 05.09.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/407102015006>

Iisaku raamatukogu aastaaruanded 2015–2017. (2016). *Jõhvi Keskraamatukogu kodulehekülg*. Kasutatud 05.01.2019, <https://rk.johvi.ee/et/maaraamatukogud/maakonna-aruanded>

Iisaku Raamatukogu kodulehekülg. (i.a). Kasutatud 18.12.2018, <http://iisrmtk.onepagefree.com/index.php?id=17388&>

Iisaku Raamatukogu põhimäärus. (11.07.2014). *Riigi Teataja IV*, 08.07.2014. Kasutatud 15.12.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/408072014022>

Iisaku valla arengukava 2014–2025. (2014). *Riigi Teataja IV*, 11.06.2014, 14. Kasutatud 31.08.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/411062014014>

Illuka valla arengukava ja finantsstrateegia aastateks 2015–2018 (2015). *Riigi Teataja IV*, 04.12.2014, 38. Kasutatud 31.08.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/404122014038>

Iisaku Vallavolikogu 19.01.2006. a. määruse nr 5 „Iisaku Raamatukogu kasutamise eeskiri“ muutmise. (29.05.2014). *Riigi Teataja IV*, 06.06.2014, 4. Kasutatud 15.12.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/406062014004>

Iisaku vallavolikogu otsus nr 97. (2015). *Alutaguse valla kodulehekülg*. Kasutatud 11.09.2018, <http://www.alutagusevald.ee/dokumendid1>

Jõhvi Keskraamatukogu. (2018). *Alajõe, Iisaku, Illuka, Kuremäe, Kurtina, Tudulinna aastaaruanded 2010–2017*.

Järv, I. (2018). *Autori poolt kogutud informatsioon Kuremäe raamatukogu aruande kohta*. Kuremäe, 2. detsember.

Kalamägi, M. (2014). *Rahvaraamatukogude ühendamine kohalikes omavalitsustes aastatel 2000–2013*. Lõputöö. Tartu Ülikool, raamatukogunduse ja infokeskkondade eriala. Kasutatud 10.09.2018, http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42672/kalam2gi_marve_2014.pdf

Kaldmäe, M. (2018). Eesti haldusterritoriaalse korralduse ümberkujundamise kavad 1989–2005. *Haldusreform 2017. Artiklikogumik*. S. Valner (toim), (lk 323–342). Kasutatud 10.05.2019, https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/KOV_haldusref_maavalitsus/haldusreform_2017.pdf

Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Kasutatud 13.11.2018, <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Kiikla raamatukogu aastaaruanded 2015–2017. (2016). *Jõhvi Keskraamatukogu kodulehekülg*. Kasutatud 02.01.2019, <https://rk.johvi.ee/et/maaraamatukogud/maakonna-aruanded>

Kivil, T. (2018). *Autori poolt kogutud informatsioon Kiikla raamatukogu kohta*. Kuremäe, 13. detsember.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (2019). Kasutatud 29.04.2019, <https://www.riigiteataja.ee/akt/126032013006?leiaKehtiv>

Kohtuasi number 5-17-15. (2017). Kasutatud 19.12.2018, <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=5-17-15/10>

Kooliraamatukogude töökorralduse alused (06.09.2013). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 08.10.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/103092013024>

Korraldus nr 112. (20. detsember 2017). Alutaguse Huvikeskuse struktuuri kinnitamine, Alutaguse Vallavalitsus.

Kriis, K. (2016). Illuka ja Mäetaguse rahvas on ühinemise vastu. *Põhjarannik*, 1. detsember. Kasutatud 07.01.2019, <https://pohjarannik.postimees.ee/6581802/illuka-ja-maetaguse-rahvas-on-uhinemise-vastu>

Kriis, K. (2018). Tauno Võhmar: suure valla toimima saamine on siiamaani keeruline. *Põhjarannik*, 3. november. Kasutatud 04.01.2019, <https://pohjarannik.ee/tauno-vohmar-suure-valla-toimima-saamine-on-siiamaani-keeruline/>

Kurtina raamatukogu aastaaruanded 2015–2017. (2016). *Jõhvi Keskraamatukogu kodulehekülj.* Kasutatud 02.01.2019, <https://rk.johvi.ee/et/maaraamatukogud/maakonna-aruanded>

Kuremäe raamatukogu aastaaruanded 2015–2017. (2016). *Jõhvi Keskraamatukogu kodulehekülj.* Kasutatud 02.01.2019, <https://rk.johvi.ee/et/maaraamatukogud/maakonna-aruanded>

Kutseregister. (i.a). Raamatukoguhoidja, tase 6. Kasutatud 10.10.2018, <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10669880>

Laan, M., Kattai, K., Noorkõiv, R., Sootla, G. (2018). Ühinemisläbirääkimised volikogude algatusel. S. Valner (toim), *Haldusreform 2017. Artiklikogumik*. (lk 221–222). Tallinn: Rahandusministeerium. Kasutatud 08.01.2019. <https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/Haldusreform%202017.pdf>

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Leinjärv, A. (1940). Raamat sotsialistlikus ühiskonnas. *Nõukogude Kultuur*, 1, 38-40. Kasutatud 11.02.2019. <https://www.digar.ee/arhiiv/et/periodika?id=1629>

Lehismets, G. (2018). *Autori poolt kogutud informatsioon Tudulinna raamatukogu kohta*. Kuremäe, 10. detsember.

Lepik, K., Harro-Lois, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Kasutatud 14.11.2018, <http://samm.ut.ee/intervjuu>

Linnard, R. (2018). *Autori poolt kogutud informatsioon Kiikla raamatukogu kohta*. Kiikla, 15. detsember.

Lõhmus, M. (2018). 2017. aasta reformi käigus sõlmitud ühinemislepingud. *Haldusreform 2017. Artiklikogumik*. (lk 379-400). Kasutatud 18.12.2018, <https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/Haldusreform%202017.pdf>

Lüganuse valla arengukava 2018–2028 (2018). *Lüganuse valla kodulehekülj.* Kasutatud 05.09.2018, <http://www.lyganuse.ee/et/arengukava5>

Lüganuse valla kodulehekülj. (i.a). Kasutatud 12.12.2018, <http://lyganusevald.kovtp.ee/uhinemine>

Maakonna raamatukogude aruanded. (2016). Kasutatud 10.12.2018, <https://rk.johvi.ee/et/maaraamatukogud/maakonna-aruaanded>

Margus, L. (2018). *Valga maakonna raamatukogunduslik ruum*. Seminaritöö. Tartu Ülikool, infokorralduse õppekava.

Must, M. (2016). *Eesti maaraamatukoguhoidjate suhtumine raamatukogude muutumisse*. Lõputöö. Tartu Ülikool, infokorralduse õppekava. Kasutatud 03.01.2019, <http://dspace.ut.ee/handle/10062/51763>

Mäetaguse Huvikeskuse põhimäärus. (01.01.2017). *Riigi Teataja IV*, 23.12.2016, 16. Kasutatud 15.12.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/423122016016>

Mäetaguse raamatukogu aastaaruanded 2015–2017. (2016). Maakonna raamatukogude aruanded. Kasutatud 03.01.2019. <https://rk.johvi.ee/et/maaraamatukogud/maakonna-aruaanded>

Mäetaguse raamatukogu põhimäärus (2007). Kasutatud 05.09.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/417052014018>

Mäetaguse valla arengukava 2014–2020. (2014), *Riigi Teataja, IV*, 14.11.2014, 1. Kasutatud 15.11.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/414112014001>

Noorkõiv, R. (2017). Haldusreformi taustategurid ja -trendid. S. Valner (toim), *Haldusreform 2017. Artiklikogumik*. (lk 269-299). Tallinn: Rahandusministeerium. Kasutatud 13.12.2018. <https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/Haldusreform%202017.pdf>

Noorsootöö seadus. (2018). *Riigi Teataja I*, 04.07.2017, 39. Kasutatud 07.04.2019, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13340694?leiaKehtiv>

Omavalitsuste ühinemise mõju valla haldussuutlikkusele. (Kuue aastatel 1996–1999 ühinenud omavalitsuse näitel). (2001). *Uuring*. Kasutatud 10.12.2018, https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Kohalikud_omavalitsused/2001_yhinenud_valdade_haldussuutlikkus.pdf

Otsus 60-21.02.2018 Alutaguse Vallavalitsuse hallatavate asutuste Iisaku Rahvamaja, Iisaku Raamatukogu ja Tudulinna Raamatukogu töö ümberkorraldamine. (2018). *Alutaguse Vallavalitsuse avalik dokumendiregister*. Kasutatud 12.09.2018, http://delta.andmevara.ee/alutaguse_vald/dokument/2938602

Otsus 76-28.03.2018 Alutaguse Vallavalitsuse hallatavate asutuste Kuremäe Raamatukogu ja Kurtina Raamatukogu töö ümberkorraldamine. (2018). *Alutaguse Vallavalitsuse avalik dokumendiregister*. Kasutatud 12.09.2018,

http://delta.andmevara.ee/alutaguse_vald/dokument/3018708

Pagari raamatukogu aastaaruanded 2015–2017. (2016). *Jõhvi Keskraamatukogu kodulehekülg*. Kasutatud 03.01.2019, <https://rk.johvi.ee/et/maaraamatukogud/maakonna-aruanded>

Raamatukogud ja raamatukogundus taasiseseisvunud Eestis 1991–2001: artiklite kogumik. (2002). Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu.

Raamatukogud ja raamatukogundus Eestis 2002–2012. (2014). Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu.

Raamatukogud Võrumaal (2011). Kasutatud 30.08.2018, http://lib.werro.ee/images/trykised/vqrumaa_raamatukogud_2011.pdf

Rahandusministeeriumi kodulehekülg (2018). Kasutatud 14.09.2018, <https://www.rahandusministeerium.ee/et/kov/haldusreform>

Rand, L. (2016). Kõige tähtsam on lastega tegelemise tahe. *Raamatukogu*, 4/2016, 4-7.

Rand, L. (2018). Maaraamatukogude kevadine teabepäev. *Raamatukogu*, 3/2018, 39-40.

Rannap, E. (2008). TPedI raamatukoguhoidjate koolitajana möödunud sajandi seitsmekümnendatel aastatel. I. Runnel (toim), *Eesti raamatukoguhoidjate aastaraamat 2008*. (lk 110-117). Tallinn: Eesti Raamatukoguhoidjate ühing. Kasutatud 10.02.2019. <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:61187>

Raatma, I. (2016). Väike-Maarja raamatukogude ühendamise lugu. *Raamatukogu*, 1/2016, 11-12.

Reigo, K. (2018). Haldusreformi mõjud rahvaraamatukogudele ühinenud Otepää vallas. *Lõputöö*. Tartu Ülikool, infokorralduse õppekava. Kasutatud 10.09.2018, http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/60447/reigo_kristina_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Riet, E. (2016). Raamatukogud haldusreformis. *Raamatukogu*, 1/2016, 10-11.

Sepp, I. (2002). Rahvaraamatukogud. S. Lauk, E. Sandberg, T. Vilberg (toim), *Raamatukogud ja raamatukogundus taasiseseisvunud Eestis 1991-2001. Artiklite kogumik*. (lk 42-57). Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu.

Sepp, V., Noorkõiv, R. (2018). Haldusreformi kesksete kriteeriumite valik: kuidas tuli 5000 ja 11 000 elaniku nõue. S. Valner (toim), *Haldusreform 2017. Artiklikogumik*. (lk 123-160). Tallinn: rahandusministeerium. Kasutatud 27.12.2018.

<https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/Haldusreform%202017.pdf>

Sootla, G., Kattai, K. (2013). Omavalitsuste ühinemiste ja mastaabi mõjud nende valitsemise kvaliteedile ja tõhususele. *Ekspertarvamus*. Kasutatud 10.12.2018, https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2012/09/ekspertarvamus_sootla_omavalitsuste-uhinemiste-mojudest_09-09-2013.pdf

Sootla, G., Kattai, K., Viks, A., (2008). Kohalike omavalitsuste 2005. aasta ühinemiste ja selle tagajärgede analüüs. *Uurimisaruanne*. Kasutatud 16.12.2018, <https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2012/09/georg-sootla-kersten-kattai-ave-viks-kov-uhinemised-2005.pdf>

Sootla, G. (2018). Eesti kohaliku omavalitsuse kujunemine ja dilemmad Euroopa kogemuse perspektiivis. S. Valner (toim), *Haldusreform 2017. Artiklikogumik*. (lk 301-320). Tallinn: rahandusministeerium. Kasutatud 18.12.2018,

<https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/Haldusreform%202017.pdf>

Statistika andmebaas. (2017). Kasutatud 14.02.2019, http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=Rv0291&ti=RAHVAAHV%2C+PINDALA+JA+ASUSTUSTI+HEDUS+HALDUS%DCKSUSE+V%D5I+ASUSTUS%DCKSUSE+LIIGI+J%C4RGI%2C+1%2E+JAANUAR&path=../Database/Rahvastik/01Rahvastikunaitajad_ja_koosseis/04Rahvaarv_ja_rahvastiku_koosseis/&lang=2

Statistika andmebaas. (2017a). Kasutatud 27.05.2019, <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RV112&ti=ELUSS%DCKNDINUD+SOO+JA+HALDUS%DCKKSUSE+V%D5I+ASUSTUS%DCKSUSE+LIIGI+J%C4RGI&path=../Database/Rahvastik/03Rahvastikusundmused/12Sunnid/&lang=2>

Sänna Kultuurimõisa koduleht (i.a.) Kasutatud 30.08.2018, <https://www.kultuurimois.ee/avatud-teenuskeskus/sanna-raamatukogu/>

Ševtšenko, T. (2018). *Autori poolt kogutud informatsioon Alajõe raamatukogu kohta*. Kuremäe, 15. november.

Zahhalina, I. (2018). *Autori poolt kogutud informatsioon Alajõe raamatukogu kohta*. Kuremäe, 16. november.

Teatis nr 21.1-10/796. (2017). Alutaguse vald, Illuka Vallavalitsus.

Tingre, I. (1973). Rahvaraamatukoguvõrgu tsentraliseerimisest. *Sirp ja Vasar*, 8. juuni, lk 2, 12. Kasutatud 09.12.2018, <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=sirpjavasar19730608.1.2>

Toss, J. (2018). *Autori poolt kogutud informatsioon Kurtina raamatukogu kohta*. 25. detsember.

Tudulinna raamatukogu aastaaruanded 2015–2017. (2016). *Jõhvi Keskraamatukogu kodulehekülg*. Kasutatud 03.01.2019, <https://rk.johvi.ee/et/maaraamatukogud/maakonna-aruaanded>

Tudulinna Raamatukogu põhimäärus. (2012). *Riigi Teataja IV*, 26.09.2012, 23. Kasutatud 28.12.2018, <https://www.riigiteataja.ee/akt/426092012023>

Tudulinna valla arengukava 2004–2020. (2004). *Riigi Teataja IV*, Kasutatud 15.10.2018. <https://www.riigiteataja.ee/akt/422102013062>

Tõnurist, T. (2018). *Autori poolt kogutud informatsioon Mäetaguse raamatukogu kohta*. 17. detsember.

Tööleping nr 102, tööleping 6/2015 uues redaktsioonis. (2018). Alutaguse Huvikeskus.

Vakker, U. (2015). *Rahvamaja ja raamatukogu roll sotsiaalse sidususe loomisel Taritu piirkonna näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool, organisatsiooni infotöö osakond. Kasutatud 07.04.2019, http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48484/va_urve_ma_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valm, T. (2002). Raamatukogud silmitsi muutustega. S. Lauk, E. Sandberg, T. Vilberg (toim), *Raamatukogud ja raamatukogundus taasiseseisvunud Eestis*. (lk 9-20). Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu.

Valner, S. (2017). Saateks. S. Valner (toim), *Haldusreform 2017. Artiklikogumik*. (lk 9-16). Kasutatud 02.01.2019, <https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2018/07/haldusreform-2017.pdf>

Veskimägi, K.-O. (2000). *Kahte kappi on ühetasa majas tarvis: leivakappi ja raamatokappi. Eesti raamatukogude ajalugu*. Tallinn: Ühiselu.

Viitol, L. (2007). *Tallinna Keskraamatukogu 1907–2007*. Tallinn: Tallinna Keskraamatukogu.

Viitol, L. (2007a). Pilt, büst, loosung kui mäletamise märgid. *Raamatukogu*, 6, 28-30. Kasutatud 25.11.2018, <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:7663/146191/page/28>

Virkus, S. (2016). *Intervjuu, vaatlus ja sisuanalüüs*. Õpiobjekt. Kasutatud 26.04.2019, https://www.tlu.ee/~sirvir/Intervjuu_vaatlus_ja_sisuanals/intervjuu_eelised_ja_puudused.html

Volt, M. (2006). Eesti pagulaste kultuuripärand Eesti Rahvusraamatukogus. Tehtust ja võimalustest. *Rahvusvaheline välisbalti arhiivide konverents 2006. Artiklid ja ettekanded*. 27. juuni – 1. juuli. Tartu.

Väljaotsa, H. (2018). *Autori poolt kogutud informatsioon Iisaku raamatukogu kohta*. Kuremäe, 10. detsember.

Õras, A. (2018). *Autori poolt kogutud informatsioon Pagari raamatukogu kohta*. Kuremäe, 4. detsember.

Õunapuu, I. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikool.

Ühinenud valdade raamatukogudele pole ühinemine halba teinud. (2015). Kasutatud 12.12.2018, <https://haldusreform.fin.ee/2015/11/uhinenud-valdade-raamatukogudele-pole-uhendamine-halba-teinud/>

LISAD

Lisa 1. Lõputöö intervjuu kava valla haridus-, kultuuri- ja sotsiaalkomisjoni liikmetele

1. Milline on Teie arvates Alutaguse valla rahvaraamatukogude olukord praegu? Kuidas hindate nende nähtavust?
2. Hinnake, palun, rahvaraamatukogude olulisust Alutaguse vallas?
3. Kui palju on Teie arvates raamatukogu(de) töö/ülesanded muutunud viimase 10 aasta jooksul? Põhjendage.
4. Hinnake, palun, Alutaguse valla raamatukogude varustatust raamatute ja ajakirjadega.
5. Andke, palun, hinnang raamatukogude infotehnoloogilisele baasile.
6. Millise hinnangu annate raamatukogude ruumidele? Raamatukogu teenindusvalmidusele?
7. Kas raamatukogud peaksid osutama lisateenuseid? Kui jah, siis millised need oleksid?
8. Milline oleks üritus või tegevus raamatukogus kus osaleksite igal juhul? Teenus, mida kasutaksite igal juhul?
9. Kui oluliseks peate erialase hariduse olemasolu raamatukoguhoidjatel? Põhjendage.
10. Kuidas hindate Alutaguse valla raamatukogude nähtavust? Kui oluline on Teie arvates raamatukogude tegevuse kajastamine sotsiaalmeedia abil? Kodulehe abil? Põhjendage.
11. Alutaguse valla ühinemislepingus oli raamatukogude roll väga vähene. Millest võis see Teie arvates tingitud olla?
12. Kas Alutaguse valla arengukavas raamatukogusid puudutav osa määratleb Teie arvates piisavalt valla raamatukogude eesmärgid ja arengusuundi? Põhjendage.
13. Millised oleksid valla tasandil raamatukogude võimalused raamatukogude jaoks olulistest küsimustest kaasa rääkida?

14. Millised oleksid Teie arvates Alutaguse valla raamatukogude arengusuunad tulevikus?
Palun, tooge arengusuunad välja iga raamatukogu puhul eraldi.

Alajõe raamatukogu

Iisaku raamatukogu

Kiikla raamatukogu

Kuremäe raamatukogu

Kurtna raamatukogu-seltsimaja

Mäetaguse raamatukogu

Pagari raamatukogu

Tudulinna raamatukogu

15. Kas haridus- ja kultuurikomisjonis on üles kerkinud mõni raamatukogusid puudutav küsimus? Kui jah, siis kas ja kuidas see küsimus lahendati?
16. Kas Alutaguse valla kultuuriasutuste töös on plaanis teha muudatusi? Kui jah, siis millised need on?
17. Kas tulevikus on kavas mõni raamatukogu sulgeda? Kui jah, siis millest lähtuvalt see otsus tehakse?
18. Millised oleksid Teie arvates koostöö võimalused Alutaguse vallavalitsuse ja raamatukogude vahel? Milles näete Alutaguse valla raamatukogude omavahelisi koostöö võimalusi? Raamatukogude ja huvikeskuse vahel? Raamatukogude ja teiste valla asutuste vahel? Raamatukogude ja Jõhvi Keskraamatukogu vahel?
19. Milline raamatukogudega seotud probleem/probleemid vajaks(id) Teie arvates kohest lahendamist?
20. Mille põhjal saab raamatukogutööd hinnata heaks?
21. Andke, palun, hinnang enda pädevusele kultuuri puudutavates küsimustes. Hinnake ka teiste komisjoni liikmete pädevust.
- Mida sooviksite veel lisada?

Lisa 2. Intervjuu kava Alutaguse valla raamatukoguhoidjatele

1 Kogude kujundamine, töötlemine, säilitamine

1. Räägi, palun, lähemalt kogude kujundamise põhimõtetest?
2. Millised on raamatukogu vajadused uute teavikute osas? Kas raha on olnud probleem raamatukogude vajaduste rahuldamisel?
3. Kuidas peaks raamatukogude vahel jaotama kallimate ja/või olulisemate teavikute tellimist?
4. Kuidas hindad raamatute hoiutingimusi?
5. Mille alusel otsustad raamatute kustutamise või säilitamise vajaduse üle?
6. Milliseid teavikuid peaks raamatukogus olema rohkem kui 1 eksemplar?
7. Milliseid mõtteid tekitas nn Langi nimekiri? Kuidas innustada inimesi eesti/vene kirjandusklassikat ja kultuuriajakirju lugema?

2 Lugeja- ja infoteenindus

1. Kuidas hindad raamatukogu praeguse asupaiga sobivust?
2. Millest on tingitud lugejate arvu muutus käesoleva kümnendi jooksul?
3. Millises vanusegrupis on juurdetulijaid ja ära minejaid kõige enam? Vanusegrupid: 7-10.a.; 11-16.a.; 17-19.a.; 20-29.a.; 30-39.a.; 40-49.a.; 50-59.a.; 60-69.a.; 70 - .... Millised on enim laenutatavad trükiste liigid vanusegruppide lõikes?
4. Kirjelda oma suvelugejaid. Kuivõrd arvestad suvelugejate soovidega raamatute ja ajakirjanduse tellimisel? Muude infoteenuste pakkumisel?
5. Alutaguse vallas on 8 raamatukogu. Kui palju ja milliste teavikute osas kasutasid RVLi (raamatukogude vaheline laenutus) nende raamatukogudega enne haldusreformi? Aga praegu? Palun põhjenda.
6. Mis valmistab külastaja infoteeninduses raskust? Põhjenda.
7. Milline on olnud raamatukogu infotehnoloogilise baasi areng nii täiskasvanute kui laste poolt vaadatuna? Millise hinnangu annad sina ise infotehnoloogilise baasi arengule?
8. Milliste infoteenuste järele on sinu raamatukogus vajadus? Milliste uute teenuste järele oleks vajadus? Kuivõrd piisavad on sinu pädevused infoteenuste osutamiseks?
9. Milliseid on sinu suhted kasutajakoolitustega? Kuidas otsustad, milliseid koolitusi korraldada?
10. Mis on ürituste korraldamise eesmärgid?

11. Millise regulaarsusega planeerid ürituste toimumist? Kas raamatukogul on tegevuskava või ürituste plaan?
12. Kust tulevad algatused ürituste korraldamiseks? Kuidas toimub ürituste elluviimine?
13. Millist tüüpi üritust inimesed eelistavad?
14. Kuidas oleks võimalik üritustel osalejate arvu tõsta?
15. Kui palju mõjutab ürituste toimumine raamatukogu tegevust?
16. Kui kaugelt inimesed üritusele tulevad? Kas on välja kujunenud nn püsiküllastajad, kes käivad (peaaegu) igal üritusel? Kas osavõtjad on ka raamatukogu lugejad?
17. Kas oled korraldanud raamatukogu teemalisi üritusi väljaspool raamatukogu ruume? Kui ei, siis miks? Millised üritused toimuvad raamatukogu ruumides, millised väljaspool?
18. Milliseid üritusi planeerid tulevikus teha? Kirjelda üritust, mille korraldaksid, kui kõik võimalused oleksid olemas.
19. Mis tagab eelarves piisava vahendite olemasolu?
20. Mis on ürituse korraldamisel kõige keerulisem?
21. Milliste kanalite kaudu levitad informatsiooni raamatukogus toimuva kohta? Milline kanal on kõige efektiivsem?

3 Lisaülesanded raamatukogus

1. Kas raamatukogul oli lisafunktsioone enne haldusreformi toimumist? Kui jah, siis millised need olid? Kui suure osa sinu tööajast nende kohustuste täitmine hõlmas?
2. Milliseid lisafunktsioone haldusreform sinu töökohustuste hulka tõi? Kui suure osa sinu tööajast nende kohustuste täitmine hõlmab?
3. Kas lisateenuste osutamine on juurde toonud ka püsilugejaid? Kui ei, mis võib olla selle põhjuseks?
4. Kui suure osa küllastajatest moodustavad need, kes tulevad raamatukokku ainult lisateenuste tarbimiseks?
5. Kas raamatukogus on piisavalt ruumi nii lugejatele kui lisateenuste osutamiseks?
6. Kuidas suhtuvad raamatukogu lugejad sellesse, et töötaja osutab ka lisateenuseid?
7. Milliseid lisateenuseid saaksid veel osutada?

4 Tulevikusuunad/Arendustegevus/Haridus

1. Kas haldusreformi tõttu muutus raamatukogu asupaik?

2. Kui kaua oled raamatukogus töötanud?
3. Kui oluliseks pead erialast haridust? Palun põhjenda.
4. Kas Sul on erialane või muu kõrgharidus? Kutsetunnistus? Kas oled mõelnud kõrghariduse/kutsetunnistuse omandamise/taotlemise peale? Põhjenda.
5. Milliseid täiendkoolitusi hindad kõige kasulikumateks? Millisest täiendkoolitusest tunned puudust?
6. Kuidas oma teadmisi/oskusi värskena hoiad?
7. Millised on valla tasandil raamatukogutöötajate võimalused raamatukogude jaoks olulistes küsimustes kaasa rääkida? Milliseid kaasarääkimise võimalusi pakub ERÜ?
8. Millised oleksid Sinu arvates koostöö võimalused teiste Alutaguse valla asutustega?
9. Millised oleksid teiste Alutaguse valla raamatukogude edaspidised arengusuunad? Kas oleks mõeldav raamatukogu liitmine mõne teise valla asutusega?
10. Milliste näitajate põhjal saab raamatukogutööd hinnata heaks? Millal mitte?
Mida sooviksid intervjuuga seoses veel lisada?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jaana Toss,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

„Alutaguse valla rahvaraamatukogude areng haldusreformi kontekstis“,

mille juhendaja on Ilmar Vaaro,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Jaana Toss

30.05.2019